

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม
(เขตอีสานใต้)

A Development of Curriculum for Khmer Culture Tourism
in the Lower Northeastern Part of Thailand

โดยจิตติมาภรณ์ ไสมะเกษตรินและคณะ

พฤษภาคม 2550

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้)

A Development of Curriculum for Khmer Culture Tourism
in the Lower Northeastern Part of Thailand

คณะผู้วิจัย		สังกัด
1. จิตติมาภรณ์	โสมะเกษตริน	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
2. จักรพันธ์	โสมะเกษตริน	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
3. ลัลนา	ยุกต์วัฒนพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
4. สุเทวี	คงคุณ	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
5. พรศิริ	วิรุณพันธ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ชุดโครงการธนาคารเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว
เชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน กลุ่มจังหวัดอีสานตอนใต้
กรณีศึกษา นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ชัยภูมิ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

ในการศึกษางานวิจัย เรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้)
A Development of Curriculum for Khmer Culture Tourism in the Lower
Northeastern Part of Thailand ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ดร.เทิดชาย ช่วยบำรุง ที่เปิดโอกาสใน
การเรียนรู้งานวิจัยด้านการท่องเที่ยว กรุณาให้คำปรึกษา ดูแลและติดตามอย่างกัลยาณมิตรด้วยดี
เสมอมา

ขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนทุนการวิจัย
โดยผ่านสำนักประสานงานการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กุลวรา สุวรรณพิมลและคุณสำราญ มีสมจิตร
รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาตรวจสอบความสมบูรณ์ของงานวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ กนก โตสุรัตน์ ในฐานะผู้บังคับบัญชาที่มีเมตตาและ
สนับสนุนการเรียนรู้แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบคุณทีมงานวิจัยทุกท่านที่ร่วมดำเนินการวิจัย และทำย่นนี้ขอขอบคุณครอบครัวที่
คอยให้กำลังใจในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้

คณะผู้ทำวิจัย

30 พฤษภาคม 2550

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้)

การศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4 ประการ ประการแรกเพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่ 2 เพื่อศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

คำถามการวิจัย (research question)

1. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้ควรมีโครงสร้างและรูปแบบอย่างไร
2. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้ควรมีกรอบเนื้อหาสาระอะไรบ้าง
3. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม เขตอีสานใต้สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับใครและอย่างไร
4. แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านควรจะเป็นอย่างไร

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษายาไ้วัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรกเพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่สองเพื่อศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่สามเพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าต้องการหลักสูตรในรูปแบบใดและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเป็นใคร กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้เทคนิค Focus Group เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดเนื้อหา โครงสร้าง และรูปแบบของหลักสูตร (**กลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 1 และ 2 ต่างกัน) และกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 คน ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane ซึ่งกลุ่มนี้มุ่งถึงความต้องการในการนำหลักสูตรไปใช้ประโยชน์อย่างไรและมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกใช้การกำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยการสัมภาษณ์ ใช้เทคนิค Focus Group เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและใช้แบบสอบถามในการนำหลักสูตรไปใช้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 ชุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมเพื่อนำแนวคิดที่ได้จากการศึกษามาสร้างเป็นกรอบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าต้องการหลักสูตรในรูปแบบใดและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเป็นใคร

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้เทคนิค Focus Group เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดเนื้อหา โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร

*** ขั้นตอนที่ 2 และ 3 ใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างกัน

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ ใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane โดยแบบสอบถามนั้นมุ่งถึงความต้องการในการนำหลักสูตรไปใช้ประโยชน์อย่างไรและมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนจากการประชุม การสัมภาษณ์ โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาและบรรยายข้อมูลในรูปแบบพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถามและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์จะเป็นสถิติเบื้องต้น คือ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรายงานผลโดยการบรรยายประกอบการแสดงตารางข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม(เขตอีสานใต้) พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดในระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน โดยกลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียน มักุเทศก์หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ อาจเป็นอาสาสมัคร เพราะทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตนได้

จากการศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม)อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่ปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ โดยสามารถสร้างเป็นหลักสูตรระยะสั้นแยกเป็น 4 ภาคความรู้ คือ ภาคที่ 1 ภาคความรู้พื้นฐาน ได้แก่ วิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร วิชาประวัติและความรู้พื้นฐานของจังหวัดในเขตอีสานใต้ ภาคที่ 2 ภาคความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ วิชาความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ วิชาประเพณีท้องถิ่น วิชาการละเล่นท้องถิ่น วิชาการแต่งกายพื้นเมืองตามวัฒนธรรม

ขอม วิชาการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม วิชาภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว วิชาเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม ภาคที่ 3 ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ ได้แก่ วิชาชีพมัคคุเทศก์ และภาคที่ 4 ภาคการศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ วิชาฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตอีสานใต้

จากการประเมินโครงร่างของหลักสูตร ทำการประเมินโครงร่างของหลักสูตร แนวทางการสอน และแผนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงร่างของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรในด้านโครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการดำเนินการ ชื่อวิชา เนื้อหารายวิชา วัตถุประสงค์รายวิชา กิจกรรม สื่อ/ อุปกรณ์ การวัดผลและประเมินผล จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประเมินคุณภาพของหลักสูตร ผลการประเมิน พบว่าหลักสูตรต้องปรับปรุงแก้ไขในเนื้อหารายวิชาให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้

ผลการศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้เพื่อให้หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม สามารถประยุกต์ใช้ต่อการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ ทั้งภาคราชการ วิสาหกิจ และชุมชนท้องถิ่น โดยจะต้องเริ่มที่กระบวนการจัดการหรือการบริหารหลักสูตรการท่องเที่ยว ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการให้ชุมชนที่อยู่ในส่วนของสังคมได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดกิจกรรมทุกอย่างทุกประเด็น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ดีของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป ส่วนองค์ประกอบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบไปด้วยกรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่ จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่ปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศ

เพื่อนบ้าน จากการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พบว่า ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว จัดการคนให้มีความรู้ ความพร้อมในการจัดการ โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ทุกระดับที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวโดยตรง สามารถสรุปประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ดังนี้

- (1) สร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ
- (2) ผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั่นคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน
- (3) ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทุกระดับ
- (4) ลดขั้นตอนพิธีการเข้าเมืองให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น
- (5) พัฒนาลาดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย
- (6) สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว และส่งเสริมปัจจัยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มากที่สุด

สำหรับผู้สนใจในการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำหลักสูตรที่ได้นำไปทดลองใช้และค้นหาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจะได้หลักสูตรที่มีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่จริง

บทคัดย่อภาษาไทย

รหัสโครงการ : RDG4950085

ชื่อโครงการ : การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้)

ชื่อนักวิจัย : 1. จิตติมาภรณ์ ไสยะเกษตริน 2. จักรพันธ์ ไสยะเกษตริน
3. ลัลนา ยุกต์วัฒนพงษ์ 4. สุเทวี คงคุณ 5. พรศิริ วิรุณพันธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

E-mail Address : jittimaporn32@yahoo.com & jeed32@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 มิถุนายน 2549- 30 พฤษภาคม 2550

การศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4 ประการ ประการแรกเพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่ 2 เพื่อศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดในระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน โดยกลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียน มัคคุเทศก์ หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ อาจเป็นอาสาสมัคร เพราะทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตนได้

จากการศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ใน โดยสามารถสร้างเป็นหลักสูตรระยะสั้นแยกเป็น 4 ภาคความรู้ คือ ภาคที่ 1 ภาคความรู้พื้นฐาน ภาคที่ 2 ภาคความรู้ทางวิชาการ ภาคที่ 3 ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ และ ภาคที่ 4 ภาคการศึกษานอกสถานที่

จากการประเมินโครงร่างของหลักสูตร ทำการประเมินโครงร่างของหลักสูตร แนวทางการสอน และแผนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงร่างของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว พบว่า พบว่า หลักสูตรต้องปรับปรุงแก้ไขใน

เนื้อหารายวิชาให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้

ผลการศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ เพื่อให้หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม สามารถประยุกต์ใช้ต่อการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ ทั้งภาคราชการ วิชาการ และชุมชนท้องถิ่น โดยจะต้องเริ่มที่กระบวนการจัดการหรือการบริหารหลักสูตรการท่องเที่ยวเสียก่อน

การศึกษาข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ชุด พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว โดยมุ่งไปใช้กับบุคคลทั่วไปที่อยู่อาศัยตามท้องถิ่นนั้น ๆ และ เสนอแนะให้จัดกลุ่มในระดับพื้นฐานความรู้เดียวกัน รวมถึงการจัดระยะเวลาที่เหมาะสมคือ 10 วัน (หลักสูตรระยะสั้น) ที่มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในส่วนของโครงสร้างเนื้อหาที่มีความเหมาะสมสูงสุดคือ $X = 4.82$ รองลงมาคือ การจัดกิจกรรม $X = 4.24$ และ ลำดับสุดท้ายคือสื่อการเรียนการสอน $X = 2.34$

ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนา และจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พบว่า ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว จัดการคนให้มีความรู้ ความพร้อมในการจัดการ โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ทุกระดับที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวโดยตรง สามารถสรุปประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ดังนี้ คือ ต้องสร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ ผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั่นคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวทุกระดับ ลดขั้นตอนพิธีการเข้าเมืองให้สะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น และพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ควรจัดเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับท้องถิ่นให้มากที่สุด
2. ควรมีการกำหนดบุคคลเข้าอบรมที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันเพื่อการเรียนการสอนที่ง่ายขึ้น

3. ควรใช้อาจารย์ วิทยากรที่มีความรู้โดยตรงหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและอาศัยใน
ถิ่นนั้น ๆ ในการสอน

4. เมื่อดำเนินการสอนควรมีหนังสือรับรองการผ่านการอบรมให้ผู้เข้าร่วมเพื่อเป็นการ
กระตุ้นการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (ABSTRACT)

Project Code : RDG4950085

Project Title : A Development of Curriculum for Khmer Culture Tourism in
the Lower Northeastern Part of Thailand

Investigators : 1. Somakettarin J 2. Somakettarin J 3. Yukwatthanaphong L
4. Kongkun S 5. Wirunphan P

SI SA KET RAJABHAT UNIVERSITY

E-mail Address : jittimaporn32@yahoo.com & jeed32@hotmail.com

Project Duration : 1 June 2006 - 30 May 2007

For a study of Development of Curriculum for Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area), researchers processed a research with its 4 aims: the first was to study the structure and model of curriculum for Khmer cultural Tourism (the lower Northeastern area), the second was to study the area of the matter of curriculum for Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern are), the third was to study the way of taking it to apply and the last aim was to study the way for setting a helping strategy to reinforce the strength of development and area-tourism management of the lower Northeastern group to endurance with connection of neighbor country.

Its result found that an example group of development of curriculum for Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area) gave their idea that it should be the short curriculum, could be able to know for 7 days 6-7 per hours and could practice in the tourist attraction area within the province for 3 days concluding totally 10 days, the target group should be people who live the local area, it's not necessary to be students, guides or government officers from several departments, it could be volunteers because all can advertise their duty of locality.

From studying of a material frame of curriculum for Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area), it found that it can make a short curriculum divided into 4 parts, namely, the first is the part of basic knowledge, the second is the part of academic knowledge, the third is the part of vocational knowledge and the forth is the part of external study.

For assessment of a curriculum framework, an assessment of curriculum framework, teaching methods and teaching plans which were the continuous steps of development of curriculum framework were made by educational experts about tourism management; they found

that curriculum must more reform the matters of subjects all over the places which it was the process of making curriculum suitable before trying.

A result of ways to take a curriculum of Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area) for using was to take it to be able for applying to training management of local guide development. It must get co-operation from several departments; government offices, enterprises and local public, it must start first from the process of management or administration of tourism curriculum.

A study of information using 400 questionnaires from the example groups found that the example groups agreed with Tourism curriculum development aimed to use with general people who live in that local area and suggested to manage a group in the same level of basic knowledge including the suitable handle of time, that is, 10 days (for a short curriculum) having a theory and practice. In the material structure, it is the most suitable i.e. $X = 4.82$ second is activity making $X = 4.24$ and the last is learning mass media $X = 2.34$

A result of ways to set a helping strategy to reinforce the strength of development and local tourism management of the lower Northeastern group to the permanency by connection with neighbor countries, and interview tourism experts found that the main strategy of tourism development was a human development to be knowing in tourism management, knowledge management for human beings, manageable completeness and especially all levels of guides who are close to tourists directly. It can conclude the point of permanent developing strategy as follows: that is, it must make network of guide both internal and external country, press and support permanent tourism model; that is, resident tourism model and public tourism, promote all levels of network of tourism industries, reduce more of working step for immigration suitably and quickly and develop various tourism market.

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ช
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ญ
สารบาญ	ฎ
สารบาญตาราง	ฏ
สารบาญภาพ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
คำถามการวิจัย (research question)	2
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (output)	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (outcomes)	5
แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	5
บทที่ 2 บรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)	64
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	65
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	65
การเก็บรวบรวมข้อมูล	65
การวิเคราะห์ข้อมูล	66
บทที่ 4 ผลการศึกษา	67
บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	89
บรรณานุกรม (References)	101
ภาคผนวก (Appendix)	103
ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย	104
ภาคผนวก ข. ตัวอย่างแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์	115

ภาคผนวก ค. ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย	120
ภาคผนวก ง. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	122
ภาคผนวก จ. สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตนีسانใต้ที่ใช้ฝึกปฏิบัติจริง	143
ภาคผนวก ฉ. ประวัติผู้วิจัยและคณะ	145

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 แสดงโครงสร้างและรูปแบบภาคความรู้พื้นฐาน	68
ตารางที่ 2 แสดงโครงสร้างและรูปแบบภาคความรู้ทางวิชาการ	68
ตารางที่ 3 แสดงโครงสร้างและรูปแบบภาคความรู้เฉพาะอาชีพ	69
ตารางที่ 4 แสดงโครงสร้างและรูปแบบภาคการศึกษานอกสถานที่	69
ตารางที่ 5 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้พื้นฐาน	70
ตารางที่ 6 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้ทางวิชาการ	72
ตารางที่ 7 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้เฉพาะอาชีพ	79
ตารางที่ 8 กรอบเนื้อหาสาระภาคการศึกษานอกสถานที่	80
ตารางที่ 9 แสดงรายละเอียดข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	81
ตารางที่ 10 แสดงระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว	83

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 แสดงแผนที่จังหวัดชัยภูมิ	126
ภาพที่ 2 แสดงแผนที่จังหวัดนครราชสีมา	128
ภาพที่ 3 แสดงแผนที่จังหวัดบุรีรัมย์	132
ภาพที่ 4 แสดงแผนที่จังหวัดสุรินทร์	135
ภาพที่ 5 แสดงแผนที่จังหวัดศรีสะเกษ	138
ภาพที่ 6 แสดงแผนที่จังหวัดอุบลราชธานี	142

บทที่ 1 บทนำ

1.1 บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการหนึ่งที่สามารถนำรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทย ทำให้เกิดเสถียรภาพของดุลการชำระเงินสามารถผลักดันให้เกิดรายได้อย่างมหาศาลไม่มีขีดจำกัด ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรด้านการท่องเที่ยวเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการเรียนรู้ของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีทักษะในวิชาชีพที่ดีขึ้น มีความเป็นมืออาชีพมากขึ้น ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอหัวข้อต่าง ๆ ประกอบด้วยหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของโครงการ คำถามการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ ขอบเขตของการวิจัย ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (Outputs) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes) และแนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2 หลักการและเหตุผล

การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ใดก็จะต้องใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ซื้อผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ค่าที่พัก ค่าของที่ระลึกรวมถึงค่าอื่น ๆ ที่สามารถกระจายรายได้ให้กับคนในพื้นที่ การท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย อาจเรียกได้ว่าเป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ อีกทั้งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องของการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศเหมือนการเกษตรอื่น ๆ ผลผลิตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เสนอขายให้แก่นักท่องเที่ยวคือความสวยงามของธรรมชาติ หาดทรายชายทะเล ป่าไม้ ภูเขา สภาพอากาศและสิ่งที่มีมนุษย์ก่อสร้างขึ้น เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดวาอาราม โบราณสถาน อาคารบ้านเรือนในท้องถิ่นตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ตลาดน้ำ ประเพณีต่าง ๆ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงได้รับการสนับสนุนและกระตุ้นจากองค์การท่องเที่ยวโลกอย่างจริงจัง (นิคม จารุมณี, 2544)

สภาพปัจจุบันของประเทศไทยมีการสนับสนุนระบบการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องโดยทุกองค์กรทั้งจากภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนต่างให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นระบบเศรษฐกิจให้มีความมั่นคงสามารถนำเงินเข้ามาพัฒนาประเทศชาติได้อีกทั้งยังเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศที่มีความต้องการพักผ่อน ผ่อนคลาย และลดความตึงเครียดจากหน้าที่การงาน แต่หากสังเกตจะพบว่า การท่องเที่ยวในประเทศมักจะขาดผู้นำเที่ยวที่มีความรู้ที่ลึกซึ้งในพื้นที่การท่องเที่ยวนั้น ๆ

จึงทำให้การดำเนินการนำเที่ยวพบกับปัญหาบ่อยครั้ง “การให้การศึกษา” จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว โดยผู้ที่ทำหน้าที่นำเที่ยวจำเป็นต้องทราบถึงข้อมูลพื้นฐานมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ เป็นอย่างดี

เขตอีสานใต้ของประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นเขตที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่แฝงด้วยวัฒนธรรมขอมซึ่งมีความโดดเด่นมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวในเขตอีสานใต้มักจะพบกับปัญหาเกี่ยวกับผู้นำเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจเชิงลึกในพื้นที่การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน หากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้แก่ ผู้นำเที่ยว นักศึกษาที่เรียนสาขาการท่องเที่ยว รวมถึงผู้สนใจทั่วไป มีหลักสูตรเพื่อใช้สำหรับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ที่จะสามารถทำให้กลไกการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้าได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยต้องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ซึ่งผลที่ได้รับจะสามารถนำไปพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยวหรือไกด์นำเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติ จุดแข็ง จุดขายของพื้นที่ได้ลึกซึ้งมากขึ้นเพื่อลดปัญหาดังกล่าว

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้)
2. เพื่อศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้)
3. เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้
4. เพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

1.4 คำถามการวิจัย (research question)

1. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้ควรมีโครงสร้างและรูปแบบอย่างไร
2. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้ควรมีกรอบเนื้อหาสาระอะไรบ้าง
3. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม เขตอีสานใต้สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับใครและอย่างไร
4. แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านควรจะเป็นอย่างไร

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักสูตร หมายถึง เนื้อหารายวิชาหรือมวลประสบการณ์ที่ถูกจัดทำขึ้นเพื่อให้ความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและเป็นแนวทางที่ครูจะต้องยึดถือในการจัดการเรียนการสอน

วัฒนธรรมขอม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในชุมชนของผู้มีเชื้อสายขอม (เขมร) ที่อาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้ โดยนับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิธีการแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต

หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม หมายถึง เนื้อหารายวิชาหรือมวลประสบการณ์ที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและเป็นแนวทางที่ครูจะต้องยึดถือในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับวิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิธีการแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนผู้มีเชื้อสายขอม (เขมร) ที่อาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้

นักสื่อความหมายท้องถิ่น หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทในการนำเที่ยวที่ทำหน้าที่คล้ายมัคคุเทศก์

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

วิธีการศึกษานี้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณโดย

ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพได้ทำการศึกษาด้วยวิธีการจัดประชุมระดมความคิดของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร, วัฒนธรรม, การท่องเที่ยวและประวัติศาสตร์ในเขตอีสานใต้ จากสถาบันการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยเขตอีสานใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนเพื่อร่างโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร จากนั้นทำการ Focus Group ข้อมูลเพื่อทำการศึกษารอบเนื้อหาสาระ หลังจากได้โครงสร้างและรูปแบบ กรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวด้านหลักสูตรจำนวน 30 คน ได้ตรวจสอบโครงสร้างทั้งหมด โดยวิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติมโดยให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในเขตอีสานใต้

ในการศึกษางานวิจัยเชิงปริมาณคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ไปใช้ ว่าหลักสูตรที่ถูกพัฒนาขึ้นนี้มีประโยชน์และมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง และมีประโยชน์อย่างไร โดยศึกษาจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตีสานใต้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร, วัฒนธรรม, การท่องเที่ยวและประวัติศาสตร์ในเขตีสานใต้จากสถาบันการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยเขตีสานใต้ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมายจากกลุ่มประชากรจำนวน 30 คน เพื่อร่วมร่างโครงสร้างหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม

ในการศึกษาเพื่อการตรวจสอบโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยว วัฒนธรรมขอมเขตีสานใต้ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 คน โดยการสัมภาษณ์และใช้เทคนิค Focus Group

ขั้นตอนสุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ไปใช้ และสรุปผลของการพัฒนาหลักสูตร คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตีสานใต้ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกใช้การกำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยการสัมภาษณ์ ใช้เทคนิค Focus Group เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและใช้แบบสอบถามในการนำหลักสูตรไปใช้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตีสานใต้ จำนวน 400 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคณะผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา การศึกษาสรุปจากเอกสาร และการถอดข้อความจากการสัมภาษณ์และเลือกการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (โปรแกรมวิเคราะห์สถิติทางด้านสังคมศาสตร์)

1.7 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (Outputs)

ในการดำเนินการวิจัยคณะผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับข้อมูลในแต่ละช่วงดังต่อไปนี้

6 เดือนแรก

1. ทราบความคิดเห็นที่มีต่อการจัดหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมในเขตีสานใต้

2. ทราบจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม
3. ทราบข้อมูลพื้นฐานและได้แผนที่ทางภูมิศาสตร์การท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสาน

ได้

4. ได้โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรฉบับร่าง
5. ได้ข้อมูลเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขฉบับร่าง
6. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสาระของหลักสูตร
7. ได้เนื้อหาของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานได้

6 เดือนหลัง

1. ได้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ของหลักสูตรรวมถึงแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes)

1. หน่วยงานการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยและสถาบันระดับอุดมศึกษาได้หลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนรวมถึงการจัดอบรมให้แก่ภาคี
2. มีฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวและผู้สนใจ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบการท่องเที่ยวได้
3. เป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวในเขตอีสานใต้

1.9 แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยและสถาบันระดับอุดมศึกษาสามารถนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนรวมถึงการจัดอบรมให้แก่ภาคี ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้ประชาสัมพันธ์และสร้างศักยภาพการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ให้มีความยั่งยืนสามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้

1.10 สรุป

จากกระบวนการและสาระดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเพื่อการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) โดยทำการศึกษาค้นคว้าเนื้อหา สาระ หลักการและทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อรองรับงานวิจัยซึ่งมีรายละเอียดของการศึกษาแสดงไว้ในบทที่ 2

บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 บทนำ

ในการศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรายละเอียดของเนื้อหาสาระได้แสดงไว้ตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1.1 การพัฒนาหลักสูตร

- 1) ความหมายของหลักสูตร
- 2) องค์ประกอบของหลักสูตร
- 3) ความสำคัญของหลักสูตร
- 4) ลักษณะของหลักสูตร
- 5) ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร
- 6) แนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร
- 7) การประเมินผลหลักสูตร

2.1.2 การท่องเที่ยว

- 1) ความหมายของการท่องเที่ยว
- 2) ประเภทของการท่องเที่ยว
- 3) องค์ประกอบของการท่องเที่ยว
- 4) ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว

2.1.3 มัคคุเทศก์

- 1) ความหมายของมัคคุเทศก์
- 2) ประวัติความเป็นมาของมัคคุเทศก์
- 3) ความสำคัญของมัคคุเทศก์
- 4) บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์
- 5) ประเภทมัคคุเทศก์
- 6) คุณลักษณะของมัคคุเทศก์
- 7) มารยาทและการวางตัวของมัคคุเทศก์

2.1.4. วัฒนธรรม

- 1) ความหมายของวัฒนธรรม
- 2) ประเภทของวัฒนธรรม

3) วัฒนธรรมขอม

2.1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 1) งานวิจัยภายในประเทศ
- 2) งานวิจัยต่างประเทศ

2.2 การพัฒนาหลักสูตร

2.2.1 ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้พอจะสรุปได้ว่าหลักสูตรมีความหมายหลายประการตั้งแต่ความหมายของหลักสูตรระดับชาติจนถึงหลักสูตรระดับการเรียนการสอนในชั้นเรียน ดังต่อไปนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525:3) ให้ความหมายหลักสูตรในความหมาย คือ วิชาที่สอนซึ่งจะบ่งบอกความมุ่งหมายขอบข่ายเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แหล่งทรัพยากร และการประเมินผลให้กับครูผู้สอน

อัมร บัวศรี (2531:7) ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึง แนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งครูจะต้องคอยทะล่อม ชักจูง และตกแต่งการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

สงัด อุทรานันท์ (2532:12) ให้ความหมายว่า หลักสูตรในความหมายของขอบเขตข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยรายละเอียดของจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน รายละเอียดของเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และเวลาที่ใช้ในการเรียน

เซเลอร์และอเลซานเดอร์ (1974:6) ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึง กลุ่มของความตั้งใจเกี่ยวกับโอกาสในการจัดให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาร่วมกับผู้อื่นและสิ่งอื่น ๆ ในระยะเวลาและเนื้อหาที่จัดไว้

จากความหมายและความสำคัญของหลักสูตรตามแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น สรุปได้ว่า “หลักสูตร” หมายถึง เนื้อหารายวิชาที่ถูกจัดทำขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ เนื้อหาสาระและกิจกรรมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น และมีความสำคัญคือ เป็นแนวทางที่ครูจะต้องยึดถือในการจัดเรียนการสอน

2.2.2 องค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตรจะต้องมีรายละเอียดที่จำเป็น ซึ่งจะสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจและนำไปใช้ได้ จากการศึกษาเอกสารพบว่าองค์ประกอบที่จำเป็นของหลักสูตรได้มีผู้กล่าวถึงไว้ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2531 : 7 – 8) ให้ความเห็นว่า หลักสูตรจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญขาดไม่ได้ 6 อย่าง คือ 1. จุดหมายของหลักสูตร 2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน 3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4. ยุทธศาสตร์การสอนการเรียน 5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน 6. การประเมินผลหลักสูตรและประเมินผลการเรียนการสอน

สัจด์ อุทรานันท์ (2532 : 182) ให้ความเห็นว่าหลักสูตรที่ดีควรประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร 2. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ 3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4. การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการการสอน 5. การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการในชุมชน 6. การประเมินผล

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2538 : 60) ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบของหลักสูตร เป็นสิ่งกำหนดแนวคิด ระบบ และความสอดคล้องของเอกสารหลักสูตรและการสอน และเป็นส่วนหนึ่งของตัวแบบการพัฒนาหลักสูตรด้วย

ไทเลอร์ (Tyler 1950 : 1) ให้ความเห็นว่าหลักสูตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1. จุดประสงค์ 2. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ 3. การจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4. การประเมินผล

ทาบา (Taba 1962 : 422) ให้ความเห็นว่า หลักสูตรประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา 2. เนื้อหาของหลักสูตร 3. กระบวนการเรียนการสอน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าหลักสูตร ประกอบด้วย

1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
2. จุดประสงค์เฉพาะของหลักสูตร
3. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ
4. การจัดเนื้อหาและประสบการณ์
5. การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

2.2.3 ความสำคัญของหลักสูตร

อัมร บัวศรี (2542, หน้า 7-8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา คือ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้แน่ใจว่าเยาวชนแต่ละวัยและแต่ละระดับการศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน กล่าวคือ มีแนวทางที่กำหนดไว้ว่า ควรเรียนรู้วิชาอะไร เนื้อหาสาระมากน้อยแค่ไหน ควรได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีทักษะด้านใด และควรมีพัฒนาการในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาอย่างไร เมื่อพิจารณาข้อความที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะทำให้ความมั่นใจได้เยาวชนรวมทั้งผู้เรียนทั้งหมดจะได้รับการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้ ก็คือ หลักสูตรนั่นเอง โดยเฉพาะเมื่อมีหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียนแล้ว เป็นที่หวังได้ว่าผู้เรียนแต่ละสาขา และแต่ละระดับการศึกษาจะได้รับการศึกษาในแนวเดียวกัน และถึงแม้ว่าในการปฏิบัติผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์แตกต่างกันไปบ้าง แต่การเรียนรู้การสอนย่อมจะมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะเป็นโครงร่างกำหนดไว้ว่าเด็กได้รับประสบการณ์อะไรบ้าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กและสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นโฉมหน้าของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไรอีกด้วย

จากความสำคัญของหลักสูตรดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญเนื่องจากเป็นองค์ประกอบของการจัดการศึกษา แสดงแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดหมาย

2.2.4 ลักษณะของหลักสูตร

ลักษณะของหลักสูตร หมายถึง รูปแบบของหลักสูตรที่เกิดจากการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมประสบการณ์

สงัด อุทรานันท์ (2530 : 92 – 97) ได้จัดลักษณะของหลักสูตรไว้ดังนี้

1) หลักสูตรที่มีลักษณะยึดความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Design Focused on Individual Interest and Needs) มีลักษณะดังนี้

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะเน้นการพัฒนาตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

เนื้อหาสาระและการจัด เนื้อหาจะมีความยืดหยุ่นมาก

การจัดประสบการณ์ เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองให้มาก ครูเป็นเพียงผู้ประสานงานมากกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้

การประเมินผล มุ่งที่การพัฒนาของตัวผู้เรียน

2) หลักสูตรที่มีลักษณะยึดกิจกรรมและปัญหาของสังคมเป็นหลัก (Design Focused on Social Activities and Problems)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งที่การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการจำเป็นและมุ่งสร้างมนุษยสัมพันธ์ และเจตคติที่ดีในการทำงานร่วมกัน

เนื้อหาสาระและการจัด จัดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคมและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เนื้อหามีลักษณะเป็นบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพของกิจกรรมและปัญหาในชุมชน

การจัดประสบการณ์ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่นักเรียนจะมีประสบการณ์ตรงในการแก้ปัญหาของสังคม

การประเมินผล ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกและใช้เครื่องมือประเมินผล การประเมินผลจะเน้นที่ความสามารถในการสร้างสรรค์สังคม ความสามารถรวมพลังทำงาน และการปรับปรุงคุณภาพชีวิต

3) ลักษณะหลักสูตรที่ยึดทักษะกระบวนการเป็นหลัก (Design Focused on Processes Skills)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งเน้นความสามารถในการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

เนื้อหาสาระและการจัด จัดเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิต

การจัดประสบการณ์ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นกระบวนการปฏิบัติที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติจริง ครูมีบทบาทเป็นผู้ประสาน

การประเมินผล เน้นที่การประเมินกระบวนการปฏิบัติ

4) ลักษณะหลักสูตรที่ยึดสมรรถภาพเป็นหลัก (Designs Focused on Specific Competencies)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งเน้นความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

เนื้อหาสาระและการจัด จัดเนื้อหาเป็นระบบข้อมูลมีการกำหนดความรู้

เรียงลำดับจากพื้นฐานไปสู่เนื้อหาที่ลึกซึ้ง

การจัดประสบการณ์ จัดประสบการณ์ตามลำดับจากความรู้พื้นฐาน เน้นการฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ โดยมีความรู้เป็นรากฐานของการฝึกปฏิบัติ ครูเป็นเพียงผู้ประสานงานและตรวจสอบสมรรถภาพของผู้เรียน

การประเมินผล ประเมินความสามารถในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

5) ลักษณะหลักสูตรมนุษยนิยม (Humanistic Design)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนค้นพบตัวเองและมีความเป็นอิสระ

เนื้อหาสาระและการจัด จัดเนื้อหาสาระความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ และจัดในลักษณะบูรณาการ

การจัดประสบการณ์ จัดประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถจะเรียนรู้และได้สำรวจตัวเอง ผู้สอนทำหน้าที่กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

การประเมินผล มุ่งประเมินกระบวนการมากกว่าผลที่ได้

นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรอีก 2 ลักษณะที่ อังร บัวศรี (2531 : 164 – 174) กล่าวไว้ ได้แก่

1) ลักษณะหลักสูตรบูรณาการ (The Integrated Curriculum)

หลักสูตรบูรณาการ คือ หลักสูตรที่โครงสร้างของเนื้อหาวิชาที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Inter – disciplinary) คือ มีการผสมผสานอย่างกลมกลืนของความรู้เรื่องต่างๆ องค์ประกอบของการเรียนรู้ทุกด้าน (ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย) และมีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นสหวิทยาการด้วย ในหลักสูตรบูรณาการเนื้อหาวิชาจะมีลักษณะเป็นหัวข้อกิจกรรมหรือหัวข้อปัญหา ซึ่งการผสมผสานเชื่อมโยงเพื่อหาความรู้จะต้องพยายามให้เกิดบูรณาการในลักษณะดังต่อไปนี้ทุกลักษณะ คือ

- บูรณาการระหว่างความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ หมายความว่าเนื้อหาความรู้ต่างๆ ที่ผู้เรียนจะได้รับนั้น ผู้เรียนจะต้องมีวิธีการหรือกระบวนการที่จะได้รับความรู้นั้น อย่างชัดเจน

- บูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ หมายความว่า การเกิดความรู้ใด ๆ นั้นจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องเกิดความรู้สึก เช่น ความตระหนักรู้ ในประโยชน์หรือคุณค่าของรู้นั้น

- บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ หมายความว่า เมื่อผู้เรียนได้รับความรู้ใด ๆ จะต้องก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามรู้นั้น ๆ ด้วย

- บุรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในวิถีชีวิตของ ผู้เรียน หมายความว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ป็นอยู่ในวิถีชีวิตหรือนำสิ่งที่ป็นอยู่ มีอยู่ในวิถีชีวิตมา ให้เรียน

2) หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ (The Competency – Based Curriculum)

หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ เป็นหลักสูตรที่กำหนดความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนแต่ละระดับการศึกษาไว้เป็นเกณฑ์ ซึ่งจะสอดคล้องกับวุฒิภาวะและพัฒนาการของวัย ในแต่ละระดับการศึกษา ทักษะและความสามารถในการแต่ละระดับจะถูกกำหนดให้มีความ ต่อเนื่องกัน โดยที่ทักษะและความสามารถในการเบื้องต้นจะเป็นฐานสำหรับการเพิ่มพูนทักษะและ ความสามารถต่อไป หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

- กำหนดทักษะและความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนโดยอาศัย หลักการของทฤษฎีพัฒนาการและทฤษฎีการเรียนรู้ไว้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน

- ทักษะและความสามารถเหล่านั้นย่อมเกิดขึ้นเร็ว – ช้า ต่างกันในแต่ละ ด้านหรือแต่ละคนดังนั้นลักษณะของหลักสูตรจึงแบ่งเป็นช่วงชั้นเพื่อให้เป็นช่วงเวลาของการพัฒนา ให้ถึงเกณฑ์มาตรฐาน

- กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้

2.2.5 ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรการทองเทียววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ครังนี้ ผู้วิจัยได้ ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาและผู้ศึกษาวิจัยหลายท่าน ดังนี้

สัจด อุทรานันท์ (2532 : 31 – 33) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรไว้ หลายประการ ได้แก่

1. การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่ใช้พื้นฐาน ของหลักสูตรเดิม และหมายความรวมถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วย

2. การจัดหลักสูตรมีความหมายเดียวกับการออกแบบหลักสูตร หมายถึง ลักษณะของการจัดเนื้อหาสาระ และมวลประสบการณ์ในหลักสูตร

3. การสร้างหลักสูตร หมายถึง การสร้างรายวิชาโดยดำเนินการเป็น กระบวนการ

วิชัย ดิสสระ (2535 : 31) มีแนวคิดว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการของการตัดสินใจเลือกอย่างเป็นระบบ ที่จะหาทางเลือกสำหรับการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้

นัตยา ปิณฑานนท์, มธุรส จงชัยกิจ, และศิริรัตน์ นีละคุปต์ (2542 : 36) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นของ Glatthorn (1987) ว่าหลักสูตรระดับการสอน (Taught Curriculum) หมายถึง หลักสูตรที่ครูนำไปใช้จัดการเรียนการสอนจริงในชั้นเรียน ซึ่งควรเป็นหลักสูตรที่คณะครูผู้สอนจัดทำขึ้นมาใช้เอง เพราะจะเป็นการสื่อสารให้ทราบว่า ครูรู้ว่าจะสอนอะไร สอนอย่างไร ใช้สื่อการสอนอะไร และประเมินผลอย่างไร และจะเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการปรัชญา ปณิธานของโรงเรียนและท้องถิ่น สามารถสร้างความมั่นใจได้ว่าผู้เรียนทุกคนมีโอกาสที่จะได้รับการเรียนรู้ตามมาตรฐานที่ได้วางไว้ ด้วยการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเขา

จากความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การออกแบบและจัดทำหลักสูตรขึ้นมาเพื่อให้มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิต และปัญหาของผู้เรียนและสังคม

2.2.6 แนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

ทาบ (Taba 1962 : 11 – 12) ได้ให้ทัศนะเรื่องการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้ “การพัฒนาหลักสูตรควรจะออกแบบและกำหนดโดยครูผู้สอนมากกว่าการจัดทำโดยนักการศึกษา ระดับสูง การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่ต้องการความคิดที่เป็นระบบและเป็นลำดับขั้นตอนและมีความ จำเป็นที่ต้องตรวจสอบทุกลำดับขั้นตอนของการตัดสินใจและวิธีการที่ใช้ เพื่อให้แน่ใจว่าทุกการตัดสินใจได้ผ่านการพิจารณาที่สอดคล้องเหมาะสม” ในการพัฒนาหลักสูตรจึงควรวางรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรให้ชัดเจนเพื่อความถูกต้องเหมาะสมและสะดวกรวดเร็วเมื่อทำการสร้างหลักสูตร รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรต่าง ๆ ของนักพัฒนาหลักสูตรหลายท่านมี ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ 2539 :19) เป็นกระบวนการพัฒนาเอกสารหลักสูตรมี 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สำรวจปัญหาความต้องการจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม 2) กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) คัดเลือกเนื้อหาที่จะนำมาสอน 4) จัดลำดับเนื้อหา 5) คัดเลือกประสบการณ์เรียนรู้ 6) จัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ 7) กำหนดวิธีการประเมินผลและแนวทางปฏิบัติ

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซลเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ 2539 : 21 – 23) เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ครบวงจรและคำนึงถึงบริบทของโรงเรียนและ

ท้องถิ่นมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย และขอบเขต 2) การออกแบบหลักสูตร 3) การใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลหลักสูตร

2.2.7 การประเมินผลหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร มีผู้เสนอรูปแบบการประเมินผลหลักสูตรไว้หลายรูปแบบด้วยกัน แต่ละรูปแบบมีจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะการใช้ ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบการประเมินผลหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler, 1950, p 110 – 125) ดังนี้

ไทเลอร์ เป็นผู้วางรากฐานการประเมินผลหลักสูตร และได้ให้คำนิยามการศึกษาว่า การศึกษา คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังนั้น ในการประเมินผลหลักสูตร จึงเป็นการเปรียบเทียบว่าพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้หรือไม่ นอกจากนี้ ไทเลอร์มีความเห็นว่า กระบวนการจัดการศึกษานั้นประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษา ประสพการณ์การเรียนรู้ และการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ ซึ่งทั้ง 3 ส่วนนี้จะมีความสัมพันธ์กัน

จากแนวคิดดังกล่าว พื้นฐานของการจัดหลักสูตร ก็คือ ผู้จัดทำหลักสูตรจะต้องสามารถวางจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนเปลี่ยนหรือมีพฤติกรรมเป็นอย่างไร บทบาทของการประเมินหลักสูตรจึงอยู่ที่การดูผลผลิตของหลักสูตรว่าตรงตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ แนวคิดของไทเลอร์จึงยึดความสำเร็จของจุดมุ่งหมายเป็นหลัก

จุดมุ่งหมายของหารประเมินหลักสูตรไทเลอร์ ถือว่าการประเมินผลหลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนและเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งได้เสนอขั้นตอนการเรียนการสอนและการประเมินผลดังนี้

1. กำหนดจุดหมายอย่างกว้างๆ โดยวิเคราะห์ทรัพยากรของจุดหมาย คือ นักเรียน สังคม และเนื้อหาสาระ และขอบเขตของจุดหมาย คือ จิตวิทยาการเรียนรู้และปรัชญาการศึกษา
2. กำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน เฉพาะเจาะจงซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ต้องการวัดในภายหลัง
3. กำหนดเนื้อหาหรือประสบการณ์ทางการศึกษา เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้
4. เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม เพื่อทำให้เนื้อหาหรือประสบการณ์ที่วางไว้ประสบความสำเร็จ
5. ประเมินผลโดยใช้วิธีต่าง ๆ หรือการทดสอบผลสัมฤทธิ์ในการเรียน

6. ถ้าไม่บรรลุจุดหมายที่วางไว้ จะต้องมีการตัดสินใจที่จะยกเลิกหรือปรับปรุงหลักสูตรนั้น แต่ถ้าบรรลุตามจุดหมายที่วางไว้ ก็อาจจะใช้ผลสะท้อนของหลักสูตรนั้นเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการกำหนดจุดหมาย หรือใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณค่าของหลักสูตร

จากแนวคิดของการประเมินหลักสูตร สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่ชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นมา นั้นประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีข้อดี ข้อบกพร่องอะไรบ้างที่ต้องแก้ไขปรับปรุง

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนานับตั้งแต่การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การศึกษาหลักเกณฑ์และขั้นตอน การเลือกรูปแบบที่เหมาะสม กระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายอย่างกว้างขวางที่สามารถพัฒนาได้ทั้งกระบวนการ นับตั้งแต่การกำหนดจุดหมาย การจัดเนื้อหาของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

2.3 การท่องเที่ยว

2.3.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

หม่อมหลวงดุษฎี ชุมสาย (2527 : 4-5) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า การท่องเที่ยว และการเดินทางไว้ในหนังสือ “ปฐมบทแห่งการท่องเที่ยว” ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว และในเรื่องของการท่องเที่ยว ผู้ดำเนินการท่องเที่ยวมักใช้คำว่า การท่องเที่ยวและการเดินทางปนกัน บางที่ใช้คำว่า การท่องเที่ยว ให้มีความหมายถึงทั้งการท่องเที่ยวและการเดินทาง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand

ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism และ Tourist ไว้ดังนี้

Tourism หมายถึง	1. การท่องเที่ยว 2. การเดินทางเพื่อความสราญใจ 3. การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

Tourist หมายถึง	1. นักท่องเที่ยว 2. ผู้ที่เดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อเฝ้าหาสุขารมณ์ หรือเพื่อความรู้อยู่เกี่ยวกับวัฒนธรรม แล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น

3. ท่องเที่ยว (กริยา)

ปัจจุบันไทยเราใช้คำว่าท่องเที่ยวแต่เพียงคำเดียว เช่น การท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ซึ่งเหมาะสมเพราะคำว่า “ท่อง” นั้น หมายถึง การเดินทางอยู่แล้ว คำว่า Tour ในภาษาอังกฤษเดิมเป็นคำในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งภาษาอังกฤษนำมาใช้ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยกล่าวว่า ผู้ที่จะได้รับการศึกษาอย่างสมบูรณ์จะต้องเข้าไปท่องเที่ยวในประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปให้ทั่วถึง โดยใช้คำว่า To Make a Grand Tour และเริ่มใช้ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในประเทศอังกฤษได้มีผู้นำคำว่า Tour ในภาษาฝรั่งเศสมาใช้และเรียกผู้เดินทางแบบนี้ว่า Tourist ต่อมาเกิดคำว่า Tourism ซึ่งหมายถึง “ลัทธิการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา” และเมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวมากขึ้น Tourism ก็หมายถึงการท่องเที่ยวทั่วไป

ดังนั้น คำว่า “การท่องเที่ยว” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชากรจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ฉะนั้นการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่าความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยว” นั้นจะมีความหมายอย่างไร นั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. เดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใด ๆ ก็ได้ที่มีไว้เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

2.3.2 ประเภทของการท่องเที่ยว

โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- การท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นการท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ ภายในประเทศ การท่องเที่ยวลักษณะนี้จะต้องมีสิ่งจูงใจหลายอย่าง เช่น ความสวยงามของภูมิประเทศ ความสะดวกสบายในการเดินทาง ความปลอดภัย ตลอดจนการโฆษณา หรือมีสิ่งจูงใจโดยเฉพาะของสถานที่นั้น เช่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เป็นต้น

- การท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่ต่างไปจากประเทศของตน และต้องผ่านขบวนการระหว่างประเทศหลายอย่าง เช่น ศุลากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น ใช้ภาษาต่างประเทศและอาจจะต้องมีมัคคุเทศก์เป็นผู้นำ การท่องเที่ยวต่างประเทศนี้

ขนาดของประเทศเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ประเทศที่มีขนาดใหญ่มักจะมีสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวมาก เพราะมีโอกาสที่จะมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งอื่น ๆ หลายอย่างมากกว่าประเทศขนาดเล็ก แต่บางครั้งการที่จะต้องเดินทางไกล ๆ ก็อาจจะเป็นอุปสรรคหรือทำให้นักท่องเที่ยวหมดความสนใจ หรือมีความสนใจน้อยลงก็ได้

นอกจากนั้นการท่องเที่ยวยังขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการไปเที่ยวอีกด้วย ตัวอย่างเช่น การไปท่องเที่ยวในระหว่างวันหยุดอาจจะเป็นการไปตากอากาศ ชมสภาพบ้านเมือง หรือไปดูชีวิตความเป็นอยู่ในชนบทรวมถึงการไปเยี่ยมเยียนเพื่อนฝูง เป็นต้น จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว อาจแบ่งลักษณะของการท่องเที่ยวออกเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง

เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ประกอบกับความอยากรู้อยากเห็น เพื่อชมทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่าง ๆ หรือท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน บางครั้งเป็นการไปเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ และสถานที่พักอาศัย การท่องเที่ยวแบบนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ธรรมเนียม ฐานะทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว และสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของสถานที่แต่ละแห่ง

2) การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและสุขภาพ

เป็นการใช้เวลาว่าง เพื่อพักผ่อนร่างกายและสมอง อาจรวมถึงการพักผ่อนหลังการเจ็บป่วย โดยจะใช้เวลาพักผ่อนให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ สถานที่ไปพักจะเลือกที่สงบ สะดวกสบาย อากาศบริสุทธิ์ เช่น ชายทะเล หรือบนภูเขาที่ห่างไกลจากความอึกทึกครึกโครม

3) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรม

เป็นการท่องเที่ยวที่มักจะมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวด้วย เป็นการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในแง่มนุษยวิทยา และสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่าง ๆ

4) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา

การท่องเที่ยวแบบนี้มีจุดประสงค์ 2 ประการคือ

ประการแรก เป็นการไปชมการแข่งขันกีฬาที่ตนสนใจ เช่น ฟุตบอล มวย เทนนิส ฯลฯ การแข่งขันกีฬานี้ถึงแม้ว่าจะมีการย้ายสถานที่แข่งขันก็ยังมีผู้ชมติดตามไปชมอยู่เสมอ

ประการที่สองเป็นการท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาหรือออกกำลังกายซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้สถานที่ที่จะไปเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น ชายทะเล ภูเขา หรือ การเดินป่า เพื่อยิงนกตกปลา หรือล่าสัตว์ เป็นต้น จากจุดประสงค์ดังกล่าวจะพบว่าประเทศที่มีทัศนียภาพหรือลักษณะภูมิประเทศหลาย ๆ แบบมักจะได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวประเภทนี้มาก

5) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ การประชุม และสัมมนา

ความจริงแล้วลักษณะการท่องเที่ยวแบบนี้ไม่น่าจะจัดว่าเป็นการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพราะตามหลักแล้วการท่องเที่ยวต้องเป็นการเดินทางไปเพื่อที่จะท่องเที่ยวหรือพักผ่อน แต่ความเป็นจริงแล้วผู้ที่ไปเพื่อธุรกิจหรือสัมมนามักจะแบ่งเวลาส่วนหนึ่งไว้สำหรับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแบบนี้สิ่งที่จะเป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวคือ ต้องมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ มีสถานที่พักอาศัยหรือโรงแรม และระบบการคมนาคมที่ดีสะดวกรวดเร็ว ปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวลักษณะนี้มีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ

6) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา

คือ การที่บุคคลไปต่างประเทศเพื่อการศึกษา ดูงาน หรือวิจัย หรือการแลกเปลี่ยนอาจารย์นักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัย และจะอยู่ในประเทศนั้นเป็นเวลานานนับเดือน การท่องเที่ยวประเภทนี้รวมถึงการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาภายในประเทศด้วย จัดว่าเป็นนักท่องเที่ยวที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างหนึ่ง

2.3.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศต่าง ๆ เพราะองค์ประกอบนอกจากจะช่วยกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้วยังเป็นผลดีแก่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปด้วย กิจกรรมทางการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบ6 อย่างคือ

1. นักท่องเที่ยว

ถือได้ว่า เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องประกอบด้วย สิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1.ลักษณะของนักท่องเที่ยว จำแนกออกตามลักษณะของเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ เชื้อชาติหรือสัญชาติ

2.การกระจายของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นนักท่องเที่ยวจากประเทศใดบางมีจำนวนมากน้อยเพียงใด ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวจากทวีปต่าง ๆ เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศมาก เช่น ยุโรป อเมริกา เอเชีย แอฟริกา และโอเชียเนีย

3.กิจกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว เช่น เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อการประชุม การพักผ่อนหย่อนใจ การแข่งขันกีฬา การเจรจาธุรกิจ หรือเยี่ยมญาติ สำหรับประเทศไทยผู้ที่เดินทางเข้าประเทศมีจุดหมายหลายอย่าง เช่น ท่องเที่ยว ธุรกิจ ประชุม ปฏิบัติราชการและอื่น ๆ

4. ฤดูกาลท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวในฤดูใดมาก ฤดูใ้น้อย
5. ทักษะคิตของนักท่องเที่ยว มีทัศนคติต่อประเทศที่ตนไปเที่ยวมาอย่างไร

2. สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว

สินค้าท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ เป็นสินค้าที่รวบรวมเอาสินค้าและบริการหลายประเภททั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมไว้ด้วยกัน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ทัศนียภาพ ภูมิทัศน์ สาธารณูปโภคต่าง ๆ สินค้าเหล่านี้มีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการต่างกัน เช่น

ประการแรก สินค้าการท่องเที่ยวที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติมักมีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะ ตัวอย่าง เช่น ชายหาด น้ำตก ภูเขา และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งต้นทุนในการจัดการและรักษาสินค้าท่องเที่ยวประเภทนี้จะสูง

ประการที่สอง ความปลอดภัยและสาธารณูปโภคเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสินค้าท่องเที่ยว สินค้าประเภทนี้ต้องใช้ทุนสูงมาก สิงคโปร์เป็นตัวอย่างที่ดีของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ปราศจากการจูงใจ แต่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ถึงปีละ 5 ล้านคน ความสำเร็จนี้เป็นผลมาจากการมีประสิทธิภาพของระบบสาธารณูปโภค เช่น การสื่อสาร โทรคมนาคม ระบบการคมนาคม และการบริหารด้านสุขอนามัยสาธารณสุขและระบบความปลอดภัย

ประการที่สาม คนและวัฒนธรรมท้องถิ่นนับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น ประเภทที่ใช้ทุนแรงงานหรือวัฒนธรรม แต่ผู้ผลิตสินค้าประเภทหลังอาจจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในบางกรณียังได้รับผลเสียจากการท่องเที่ยวอีกด้วย สินค้าประเภทนี้จะมีผู้ประกอบการทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก

ดังนั้นความเชื่อที่ว่า สินค้าท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่ใช้แรงงานมาก จึงไม่เป็นจริงเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าการขายสินค้าท่องเที่ยวนั้นเน้นองค์ประกอบใดเป็นหลัก ในปัจจุบัน ความรู้เกี่ยวกับตัวหรือแหล่งสินค้ามีพอสมควร แต่ความรู้เกี่ยวกับการจัดองค์กรของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนผลกระทบของโครงสร้างองค์กรที่มีต่อการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในอุตสาหกรรมนับว่ายังจำกัดอย่างยิ่ง (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. 2536 : 32)

สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว จะต้องเป็นสิ่งซึ่งนักท่องเที่ยวไปเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจ (Attraction) เพราะมีสิ่งที่มีคุณค่าด้านต่าง ๆ หลายอย่างที่ทำให้ความรู้ ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าต่าง ๆ ดังนี้

1.คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น มีสิ่งที่น่าสนใจด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมเมือง สถาปนทางการศึกษา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อนุสาวรีย์ สิ่งก่อสร้างใหม่ ๆ

2.วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศนั้น ๆ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะต่าง ๆ การละเล่นพื้นเมือง และหัตถกรรมต่าง ๆ

3.ทิวทัศน์หรือทัศนียภาพต่าง ๆ เช่น การแข่งขันกีฬา การแสดงต่าง ๆ สวนสนุก สวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ ฯลฯ

4.สถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ เช่น การแข่งขันกีฬา การแสดงต่าง ๆ สวนสนุก สวนสัตว์ ชีวิตยามราตรี เป็นต้น

5. ความประทับใจจากลมฟ้าอากาศ เช่น อากาศเย็นสบาย ไม่ร้อนจัด หนาวจัด

3. การคมนาคมขนส่ง

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและธุรกิจการท่องเที่ยวสามารถดำเนินต่อไปได้ ซึ่งในเรื่องการคมนาคมจะต้องพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1.รูปแบบของการคมนาคมขนส่ง การคมนาคมขนส่งแต่ละรูปแบบจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของการประกอบการ และตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

2.การคมนาคมขนส่งสู่แหล่งท่องเที่ยว สภาพการเดินทางสะดวก ปลอดภัย รวดเร็วและมีมาตรฐานดีอย่างน้อยแค่ไหน

3.การคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึงรูปแบบและมาตรฐานของการคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น รถนำเที่ยวมีจำนวนเพียงพอหรือไม่ คุณภาพและมาตรฐานของยานพาหนะตลอดจนความสะดวกและความปลอดภัย

4.แบบแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยว พิจารณาว่า เป็นแบบใด เช่น แบบเป็นหมู่คณะ กลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ ยานพาหนะที่ใช้เป็นของส่วนตัวหรือของสาธารณะ

5.บริเวณหรือสถานที่ให้บริการแก่ผู้โดยสารหรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการใช้ยานพาหนะประเภทนั้น ๆ เช่น สถานีขนส่ง หรือบริการเดินทาง ระหว่างทาง ปลายทาง

6.รูปแบบ หรือปัญหาการจราจร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ กรุงเทพฯ เป็นปัญหาสำคัญทั้งต่อชาวกรุงเทพฯ และต่อนักท่องเที่ยว ซึ่งประเทศคู่แข่งทางการท่องเที่ยวของไทย มักจะใช้ปัญหาการจราจรในกรุงเทพฯ เป็นเครื่องชี้ถึงข้อเสียทางการท่องเที่ยวของไทย

4. ข้อมูลข่าวสารและการบริการ

ข้อมูลและข่าวสารเป็นเอกสารเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในประเทศมากยิ่งขึ้น เช่น หนังสือแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว แผ่นพับ แผนที่และเอกสารแนะนำต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

1. การโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว เช่น รายการเทศกาลท่องเที่ยวของจังหวัดต่าง ๆ หรือฤดูกาลของการท่องเที่ยวแต่ละภาค เช่น เทศกาลสงกรานต์ ลอยกระทง แข่งเรือ เป็นต้น
2. การส่งเสริมและให้ความรู้ใหม่ ๆ โดยเผยแพร่เอกสารการนำเที่ยวแก่ชุมชน
3. อบรมการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ เป็นการให้ความรู้แก่บุคคลที่สนใจในอาชีพ
4. รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว
5. จัดทำแผนที่เส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ เพื่อใช้เป็นคู่มือประกอบการเดินทางท่องเที่ยว

สิ่งสำคัญที่สุดของธุรกิจการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่ง คือ การบริการ ซึ่งจะประกอบด้วยการบริการในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ โรงแรม เกสต์เฮาส์ รีสอร์ท ที่พักแรมกลางแจ้ง บังกะโล สถานที่พักจะต้องสะอาด สะดวกสบาย ปลอดภัย ราคาเหมาะสมกับที่พักแต่ละประเภท การจัดระดับของโรงแรมซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก จะถูกจัดระดับโดยใช้สัญลักษณ์เป็นรูปดาว คือ ถ้าเป็นโรงแรมที่ระดับหุหรามีบริการยอดเยี่ยมให้สัญลักษณ์ 4-5 ดาว และลดหย่อนลงมาตามลำดับ สำหรับประเทศไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานการจัดระดับของโรงแรม หรือสถานที่พักที่เปิดบริการอยู่ในประเทศโดยใช้เกณฑ์ราคาต่อห้องพักต่อคืนเป็นตัวกำหนดดังต่อไปนี้

โรงแรมระดับ 1 ราคาที่พักรต่อห้อง / คืน 2,500 บาทขึ้นไป

โรงแรมระดับ 2 ราคาที่พักรต่อห้อง / คืน 1,500 – 2,500 บาทขึ้นไป

โรงแรมระดับ 3 ราคาที่พักรต่อห้อง / คืน ต่ำกว่า 1,500 บาท

แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและการแข่งขันกันค่อนข้างสูงในการให้บริการแก่แขก จึงเป็นผลให้ระดับราคาของห้องพักเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์ (วินิจ วีรยางกูร. 2532 : 174)

2. อาหารและเครื่องดื่ม คำนึงถึงในด้านคุณภาพ สะอาดถูกหลักอนามัย มีคุณค่าทางอาหาร มีประโยชน์แก่ร่างกาย และราคาไม่แพง ควรจะประกอบด้วยร้านอาหารประเภทต่าง ๆ เช่น ร้านอาหารประจำชาติต่าง ๆ ร้านอาหารพื้นเมือง ร้านอาหารทั่ว ๆ ไป ศูนย์

อาหาร ร้านอาหารบริการเร่งด่วน ร้านขนม กาแฟ และเครื่องดื่ม ตลอดจนร้านอาหารเคลื่อนที่ประเภทหาบเร่ รถเข็น เป็นต้น

3. ของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง มีคุณค่าทางวัฒนธรรมควรแก่การเก็บรักษา มีความสวยงามและราคาไม่แพง รวมทั้งบริการด้านการบรรจุหีบห่อด้วย

4. บริการด้านสถานที่จอดรถ ควรมีขนาดกว้างขวาง เข้าออกสะดวกและปลอดภัย และมีหลายบริเวณ

5. บริการด้านสถานที่และอุปกรณ์สำหรับออกกำลังกาย ควรมีทุกระบบให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวแต่ละประเภท และเหมาะสมกับสถานที่ เช่น สนามกีฬา สระว่ายน้ำ สนามกอล์ฟ สนามเทนนิส เป็นต้น

5. ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกด้านการเข้าเมือง

ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงมากที่สุดอาจจะกระทำได้หลายอย่าง เช่น

1.การแนะนำเจ้าของท้องถิ่นให้ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว เมื่อได้รับความเดือดร้อน
2.การแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องการป้องกันและระมัดระวังตน เพื่อมิให้ได้รับอันตรายในด้านต่าง ๆ

3.กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

4.ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

5.จัดหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือและให้บริการด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว
การอำนวยความสะดวกในการเข้าเมือง ควรมีการอำนวยความสะดวกในเรื่องบริการการเข้าเมืองของนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพราะจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจตั้งแต่ก้าวแรกที่ได้เดินทางเข้าสู่ประเทศนั้น ๆ โดยให้ความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1.ระเบียบพิธีการเข้าเมือง เช่น การทำวีซ่า และศุลกากร

2.การขนส่งกระเป๋าของผู้โดยสาร

3.บริการการขนระหว่างท่าอากาศยาน หรือสถานีขนส่งกับที่พัก

4.การอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ แก่ผู้โดยสารที่สถานีขนส่งและท่าอากาศยาน

6. องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน

เป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนให้ธุรกิจการท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี และก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินธุรกิจ ได้แก่

1. การไฟฟ้า มีเพียงพอและใช้การได้ดีไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ประกอบการ และผู้ใช้บริการรวมทั้งมีความปลอดภัยด้วย

2. การประปา สะอาดถูกหลักอนามัย และมีปริมาณเพียงพอแก่การบริการ

3. การสื่อสาร โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร สะดวก รวดเร็ว และมีปริมาณของหน่วยบริการเพียงพอ

4. ความสามารถในการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ

5. สถานพยาบาลและโรงพยาบาลต่าง ๆ ทันสมัย สะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และคำรักษาพยาบาลอยู่ในอัตราที่ยุติธรรมสนับสนุนอื่น ๆ

เป็นการเพิ่มความสะดวกสบายให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น การเงินการธนาคาร ระเบียบต่าง ๆ สถานที่ศึกษาหรือแหล่งค้นคว้าทางด้านต่าง ๆ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ตลอดจนความสุภาพอ่อนโยนและมีไมตรีต่อกัน

2.3.4 ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว

เนื่องจากพื้นโลกมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่แตกต่างกันจึงก่อให้เกิดลักษณะของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและลักษณะทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ประกอบกับโดยทั่วไปมนุษย์ต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปยังบริเวณต่าง ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมที่แปลก และแตกต่างไปจากถิ่นเดิมของตน สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ทั้งสิ้น และถ้าโลกไม่มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแล้ว การเดินทางท่องเที่ยวไปยังบริเวณต่าง ๆ ย่อมจะไม่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่มีอะไรดึงดูดความสนใจ ดังนั้นปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเท่าใด ปัจจัยดังกล่าวก็ยิ่งมีบทบาทที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 ชนิดนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวดังนี้

1) ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์

เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และปัจจัยทางภูมิศาสตร์นี้มีส่วนในการสร้างสรรค์ภูมิทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวมากมายที่สำคัญ ได้แก่

(1) ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศที่ปรากฏอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของโลกจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อันเป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลก ทั้งที่เกิดจากการกระทำของแรงที่เกิดขึ้นภายในโลก และการกระทำจากแรงภายนอกโลก การกระทำดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นผิวโลก เป็นผลให้เปลือกโลกมีลักษณะหรือรูปร่างที่แตกต่างกันออกไป เช่น

ภูเขา เนินเขา ที่ราบสูง เกาะ อ่าว ทะเลสาบ น้ำตก ถ้ำ หน้าผา และภูมิทัศน์แบบต่าง ๆ เป็นต้น บริเวณที่ถูกแรงภายในดันเปลือกโลกให้โค้งตัวหรือยกตัวสูงขึ้นจะทำให้เกิดเป็นแนวภูเขา สันเขา หน้าผา แต่ในทางตรงข้ามบริเวณใดที่ถูกแรงกระทำจากภายในโลกทำให้เกิดการทรุดตัวลงก็จะเกิดลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขา เหว หรือทะเลสาบขึ้น นอกจากนี้ยังมีแรงภายนอกที่เป็นตัวการทำให้ลักษณะภูมิประเทศ หรือภูมิทัศน์แตกต่างกันออกไป ขบวนการเหล่านี้จะเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ และแตกต่างกันในแต่ละแห่งตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก เช่น ในเขตที่มีอากาศแห้งแล้งจะมีลักษณะภูมิประเทศแบบต่าง ๆ จึงทำให้เกิดภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่สวยงามหรือแปลกประหลาด เป็นประโยชน์ในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเป็นอันมาก สำหรับประเทศไทยลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่จะเกิดจากการที่แต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกันทางด้านภูมิประเทศ หรือภูมิทัศน์ที่สวยงามนั้นเป็นสิ่งที่มียุทธพลต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศของเขตการท่องเที่ยวแต่ละเขตเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดบริการ การท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการเดินทาง ระยะเวลาและการบริการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังรวมถึงบริเวณต่าง ๆ ที่มนุษย์เข้าไปปรับปรุง ตกแต่งเพิ่มเติมบางส่วนให้ลักษณะภูมิประเทศเหล่านั้นเด่นชัดขึ้น เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ สถานที่พักต่าง ๆ สภาพธรรมชาติเหล่านี้จะแตกต่างกันไป และจะเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยือน

(2) ลักษณะภูมิอากาศ

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป อาจจะไปด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล รถโดยสารประจำทาง เรือโดยสาร หรือเครื่องบิน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางภายในประเทศหรือต่างประเทศ นักท่องเที่ยวจะต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศของบริเวณที่ตนจะไปล่วงหน้าก่อนที่จะออกเดินทาง ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้เกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศของบริเวณที่ตนจะไปล่วงหน้าก่อนที่จะเดินทาง ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้เกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศนั้นจะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเตรียมในด้านต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนสามารถเลือกเวลาที่จะเข้าไปท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมทั้งนี้เพราะสภาพภูมิประเทศ ในช่วงฤดูกาลที่ต่างกันจะเป็นผลให้ลักษณะภูมิอากาศต่างกันไปด้วย ในบางแห่งสภาพของภูมิอากาศในท้องถิ่นจะทำให้นักท่องเที่ยวประสบความยากลำบากมาก เช่น ช่วงที่อากาศหนาวจัดจะมีอุณหภูมิลดต่ำลงมาก จนทำให้นักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปพักแรมต้องเผชิญกับความหนาวเย็นเป็นอย่างมาก

การเลือกเวลาในการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ และสถานที่ที่จะทำการท่องเที่ยวเป็นไปโดยราบรื่น สถานที่ท่องเที่ยวแห่งเดียวกันถ้าสภาพภูมิอากาศต่างกันจะทำให้ความสวยงามตามธรรมชาติที่ปรากฏแตกต่างกันไปด้วย นอกจากนี้การเตรียมการเรื่องเครื่อง

แต่งกาย ตลอดจนยานพาหนะที่ใช้ในการท่องเที่ยวจะมีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศด้วยเช่นกัน เช่น อากาศหนาวจัด หิมะตก ฝนตก มีพายุหรือน้ำท่วม เหล่านี้เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวจะต้องคำนึงและเตรียมการไว้ล่วงหน้าก่อนออกเดินทาง

สภาพภูมิอากาศที่ผันแปรไปตามฤดูกาลจะมีผลต่อรูปแบบของการท่องเที่ยวและการให้บริการในสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ เช่น ในช่วงฤดูร้อนนักท่องเที่ยวจะเดินทางไปยังบริเวณชายฝั่งทะเล ฤดูฝนจะนิยมไปเที่ยวตามแหล่งน้ำตก เป็นต้น ลักษณะภูมิอากาศที่เหมาะสมและส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องไม่มีฝนตกหนักหรือชุ่มชื้นเกินไป อากาศอบอุ่นไม่ร้อนจัดหรือหนาวจัด แต่ไม่ร้อนจัดและมีลมพัดเบา ๆ จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า สภาพภูมิอากาศมีอิทธิพลต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกชนิด กล่าวได้ว่า สถานที่ท่องเที่ยวจะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวแตกต่างกันไปตามฤดูกาล และข้อมูลเกี่ยวกับภูมิอากาศจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการท่องเที่ยวทำให้บรรลุผลตามที่ต้องการ

2) ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม

หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นมรดกตกทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน รวมถึงความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม อุปนิสัยใจคอ ตลอดจนรูปแบบของการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะทางวัฒนธรรมแตกต่างกันไป และความแตกต่างเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยทางวัฒนธรรมนี้อาจจะแบ่งออกได้กว้าง ๆ 4 ประการคือ

(1) ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์

บริเวณที่เป็นแหล่งอารยธรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณ มักจะมีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีปรากฏให้เห็นอยู่ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนสถาน พระราชวัง และสถานที่สำคัญ ๆ ทางประวัติศาสตร์ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตและยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้และความเพลิดเพลิน

(2) ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรม

เป็นการแสดงถึงรูปแบบของการดำรงชีวิตของประชาชนในแต่ละสังคม ซึ่งจะมี ความแตกต่างและมีเอกลักษณ์ที่ต่างกันไป เป็นสิ่งที่ยึดถือสืบทอดต่อกันมา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมที่ต่างกัันนี้จะเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ประเพณีและวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง ประเพณีเผาเทียนเล่นไฟ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้อาจเป็นเรื่องราวธรรมดาหรือความเคยชินของคนในท้องถิ่นหนึ่ง แต่จะเป็นสิ่งที่

แปลกประหลาดและน่าสนใจของคนอีกท้องถิ่นหนึ่งก็ได้ และเป็นสิ่งที่เจ้าของท้องถิ่นนั้นจะต้องรักษาไว้ด้วยความรักและความภาคภูมิใจ

(3) การประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่น

ลักษณะการประกอบอาชีพของประชาชนมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการประกอบอาชีพที่นักท่องเที่ยวไม่เคยเห็นมาก่อน หรือการผลิตสินค้าที่แตกต่างไปจากบริเวณอื่นหรือเป็นการประกอบอาชีพที่มีขึ้นเฉพาะบริเวณใดบริเวณหนึ่งเท่านั้นเช่น การผลิตร่มของจังหวัดเชียงใหม่ หรือการผลิตมีดอรัญญิกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไปชมการผลิตและการประกอบอาชีพต่าง ๆ เหล่านี้ การประกอบอาชีพดังกล่าวถ้าได้รับการส่งเสริมให้ดำรงรักษารูปแบบไว้ได้ก็จะเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้ารายได้มาสู่ท้องถิ่นนั้นมากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพที่เด่น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่นเป็นปัจจัยทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปยังสถานที่แห่งนั้น

(4) การคมนาคมขนส่ง

สถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นที่รู้จักแพร่หลายมีคนเข้าไปท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคมขนส่ง ที่จะนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้น ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ จะใช้ยานพาหนะหลายชนิด เช่น เครื่องบิน รถยนต์ หรือเรือ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลจำเป็นต้องมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นสถานที่ใดมีการเดินทางสะดวกและอยู่ไม่ไกลมากนักจะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการมาก เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ บางแสน พัทยา เป็นต้น แต่ในทางตรงข้ามหากสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลและการคมนาคมจำเป็นจะต้องหาวิธีการที่จะอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงระบบการคมนาคมขนส่งให้สะดวกรวดเร็วปลอดภัยทั้งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ และบางครั้งจะต้องมีระบบการคมนาคมขนส่งให้สะดวกรวดเร็วปลอดภัยทั้งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ และบางครั้งจะต้องมีระบบการคมนาคมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ด้วย สถานที่ท่องเที่ยวจะพัฒนาได้มากน้อยเพียงใดและจะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการคมนาคมเป็นสำคัญ

3) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกทางการท่องเที่ยว

ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้าคือ สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เพราะในการเดินทางไปยังสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

เพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจนั้นนอกจากนักท่องเที่ยวจะต้องการเที่ยวชมบ้านเมือง โบราณสถาน สถานที่อันสวยงามตามธรรมชาติ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งที่น่าสนใจอื่น ๆ ตามความต้องการของตนแล้ว สิ่งนี้นักท่องเที่ยวมักจะคำนึงถึงเป็นอันดับแรกก็คือความปลอดภัย ความสะดวกสบายของสถานที่ที่จะไป ถ้าหากนักท่องเที่ยวไม่ได้รับความปลอดภัย หรือไม่ได้รับความสะดวกสบายในการบริการด้านต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ย่อมจะทำให้ นักท่องเที่ยวเหล่านั้นเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อท้องถิ่นหรือประเทศที่ตนเดินทางเข้าไปเที่ยว ทำให้เกิด ภาพพจน์ที่ไม่ดีต่อประเทศนั้น ๆ ดังนั้นจำเป็นที่เจ้าของประเทศจะต้องพยายามทำให้นักท่องเที่ยว ได้รับความสะดวกสบาย และจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศทั้งทางตรง และทางอ้อม เป็นสิ่งที่รัฐบาลรวมทั้งเจ้าของกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และประชาชน จะต้องร่วมมือกันหามาตรการที่เหมาะสมที่จะอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวประกอบด้วย

1. ระเบียบพิธีการเข้าเมือง
2. การให้ข่าวสารและข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
3. การคมนาคมขนส่ง
4. โรงแรมและสถานที่พัก
5. การบริการเกี่ยวกับการนำเที่ยว
6. ร้านอาหารของที่ระลึก
7. ภัตตาคารและสถานเริงรมย์
8. ศูนย์การประชุมนานาชาติ
9. ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

ระเบียบพิธีการเข้าเมือง

ในการเดินทางเข้าประเทศ นักท่องเที่ยวจะอยู่ในประเทศนั้นได้ตามที่แต่ละประเทศกำหนดไว้ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงสนามบินจะต้องผ่านขั้นตอนการตรวจคนเข้าเมือง เช่น การตรวจหนังสือเดินทางและกระเป๋าเดินทางเพื่อป้องกันการลักลอบนำเข้าของที่ต้องห้าม หรือผิดกฎหมาย การอำนวยความสะดวกหรือการบริการในด้านนี้นับว่ามีความสำคัญมาก การดำเนินงานด้านศุลกากรควรจะต้องมีอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ทันสมัย มีวิธีการที่จะอำนวยความสะดวกรวดเร็ว มีเจ้าหน้าที่เพียงพอที่จะรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก ๆ ตลอดจนลดขั้นตอนต่างๆ ให้น้อยลง

การให้ข่าวสารและข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวไปยังประเทศใดประเทศหนึ่งนั้น นักท่องเที่ยวต้องรู้จักประเทศนั้นเสียก่อน เช่น สิ่งที่น่าสนใจ แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง หรือรู้จัก ประเพณีและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นักท่องเที่ยวจะรู้ได้ก็ด้วยการที่เจ้าของประเทศ ทำการเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ออกไปให้แพร่หลายมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ซึ่งในการนี้หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะเป็นหน่วยงานสำคัญที่จะช่วย เผยแพร่ประเทศให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง โดยการจัดตั้งสาขาหรือสำนักงานย่อยขึ้นในประเทศต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่โฆษณาและประชาสัมพันธ์ ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับประเทศของตน ส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งจะยังผลให้ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับประเทศของตน ส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งจะยังผลให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ หน่วยงานอื่น ๆ ตลอดจนประชาชนก็ย่อมมีส่วนในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ ด้วย เช่น บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ตลอดจนประชาชนของประเทศทุกคน

ในขณะเดียวกันการเผยแพร่ข่าวสารจะต้องกระทำควบคู่กันไปกับการท่องเที่ยว ภายในประเทศด้วยโดยสำนักงานการท่องเที่ยวภายในประเทศและสำนักงานสาขาต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ตามต่างจังหวัด หรือแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ควรจะทำหน้าที่ให้ข่าวสารเผยแพร่การท่องเที่ยวของท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้มีการเดินทางและข่าวสารต่าง ๆ ด้วย เช่น บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ตลอดจนประชาชนของประเทศทุกคน

ในขณะเดียวกันการเผยแพร่ข่าวสารจะต้องกระทำควบคู่กันไปกับการท่องเที่ยว ภายในประเทศด้วยโดยสำนักงานการท่องเที่ยวภายในประเทศและสำนักงานสาขาต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ตามต่างจังหวัด หรือแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ควรจะทำหน้าที่ให้ข่าวสารเผยแพร่การท่องเที่ยวของท้องถิ่นนั้น เพื่อส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าประเทศและผ่านด่านตรวจคนเข้าเมือง ไม่ว่าจะเป็น สนามบิน ท่าเรือหรือด่านทางบก นักท่องเที่ยวควรจะได้รับรู้ข่าวสารและข้อมูลบางอย่างที่จำเป็น เช่น เรื่องเกี่ยวกับโรงแรมการจอมโรงแรม บริการนำเที่ยว รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนการจัดการเดินทางสู่ที่พักและอัตราค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในราคามาตรฐานหรืองานเทศกาลต่าง ๆ ที่จะมีการจัดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งจะทำให้ได้โดยจัดตั้งหน่วยประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ข่าวสารและข้อมูลดังกล่าวแก่นักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อหรือสอบถามได้สะดวก เช่น ที่สนามบิน สถานีรถไฟ หรือสถานีขนส่ง เป็นต้น ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมักจะเดินทางเข้ามาโดยทางอากาศ จึงควรจัดตั้งหน่วยประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวที่สนามบินก่อนเป็นแห่งแรก เท่ากับเป็นการเปิดประตูต้อนรับนักท่องเที่ยว

การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมขนส่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะน่านักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนต้องการทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคมนาคมขนส่งภายในประเทศเป็นปัจจัยสำคัญต่อการท่องเที่ยว ถ้าการคมนาคมดำเนินไปอย่างสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศรวมถึงการมีสภาพเส้นทางภายในประเทศที่สะดวกและต่อเนื่องได้อย่างทั่วถึงทั่วประเทศ ย่อมจะทำให้มีการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวบริเวณต่างๆ เพิ่มขึ้น

การคมนาคมขนส่งทางอากาศ การคมนาคมขนส่งทางอากาศทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ในปัจจุบันได้รับความนิยมมาก เพราะสะดวกและประหยัดเวลา การเพิ่มจำนวนเที่ยวบิน และเพิ่มเส้นทางการบินผ่านบริเวณต่างๆ เพิ่มขึ้นจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวก ดังนั้นสายการบินของแต่ละประเทศจึงมีความสำคัญมากต่อการน่านักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้ามาเที่ยวประเทศของตน ประมาณร้อยละ 80-90 ของนักท่องเที่ยวต่างชาติจะเข้ามาโดยทางสายการบิน การพัฒนาสายการบินตลอดจนการบริการต่างๆ ที่ทันสมัยจะส่งเสริมให้การคมนาคมขนส่งทางอากาศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามีการเพิ่มเส้นทางการบินไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ขณะเดียวกันควรมีการร่วมมือกันระหว่างภาคคมนาคมประเภทต่างๆ เช่น เครื่องบินกับรถไฟ รถยนต์หรือเรือเป็นต้น จะทำให้การท่องเที่ยวขยายได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

การคมนาคมขนส่งทางน้ำ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่นิยมท่องเที่ยวทางเรือ เช่น นั่งเรือไปตามลำคลองเพื่อดูสภาพชีวิตสองฝั่งคลอง เรียกว่า Canal Tour สำหรับการท่องเที่ยวทางน้ำที่เรียกว่า River Tour นั้นจะมีเรือยนต์ขนาดใหญ่ปรับอากาศแล่นไปตามแม่น้ำเพื่อชมสถานที่ต่างๆ เช่น การนั่งเรือล่องแม่น้ำไนล์ หรือนั่งเรือไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่งโดยเฉพาะ เช่น นั่งเรือไปยังพระราชวังบางปะอิน เป็นต้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้เป็นที่นิยมกันมากในหมู่ นักท่องเที่ยวรวมทั้งการล่องแพ หรือนั่งเรือออกสู่ทะเลไปตามหมู่เกาะต่างๆ เช่น ไปยังเกาะพีพีหรือเกาะสมุย ซึ่งกิจการด้านนี้นำรายได้มาสู่ธุรกิจการท่องเที่ยวมาก

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ความสะดวกรวดเร็ว ความปลอดภัย และการตรงต่อเวลารวมทั้งการกำหนดเส้นทางการคมนาคมและการเลือกสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวที่น่าสนใจเพียงใด

โรงแรมและสถานที่พัก

โรงแรมและสถานที่พักเป็นสิ่งสำคัญมากในธุรกิจการท่องเที่ยว เพราะนอกจากนักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว มักจะคำนึงถึงเรื่องที่พักเป็นสำคัญ ซึ่งการเลือกที่พักขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ฐานะทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว
2. รูปแบบของการท่องเที่ยว
3. ความต้องการ หรือรสนิยมของนักท่องเที่ยว
4. ราคาและมาตรฐานของโรงแรม
5. ที่ตั้งของโรงแรม

ธุรกิจโรงแรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ปัจจุบันได้มีการสร้างโรงแรมเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะตามเมืองใหญ่ ๆ และเมืองท่องเที่ยว ธุรกิจเกี่ยวกับโรงแรมนี้มีรูปแบบของการประกอบการ 3 รูปแบบ คือ

- โรงแรมที่เป็นสาขาและมีข่ายงานเชื่อมโยงกับโรงแรมในต่างประเทศส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว
- โรงแรมที่ดำเนินงานโดยคนในประเทศ และว่าจ้างชาวต่างประเทศที่มีความชำนาญให้เป็นผู้บริหารโรงแรมประเภทนี้จะเหมือนกับประเภทแรกและมีอยู่ตามเมืองสำคัญ ๆ และเมืองท่องเที่ยว
- โรงแรมที่ดำเนินการโดยคนในประเทศ เป็นโรงแรมขนาดใหญ่ถึงขนาดกลางและขนาดเล็ก สร้างขึ้นตามต่างจังหวัด ซึ่งมาตรฐานของโรงแรมจะแตกต่างกันไป

โรงแรมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ควรจะอยู่ในระดับมาตรฐานสากลอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ส่วนใหญ่จะใช้รูปดาวเป็นเครื่องหมายกำหนด ดังนี้

ระดับ 5 ดาว หมายถึง	โรงแรมที่ให้บริการระดับพิเศษสุด
ระดับ 4 ดาว หมายถึง	โรงแรมที่ให้บริการระดับดีมาก
ระดับ 3 ดาว หมายถึง	โรงแรมที่ให้บริการระดับดี
ระดับ 2 ดาว หมายถึง	โรงแรมที่ให้บริการระดับปานกลาง

การแบ่งระดับของโรงแรมนั้น มีไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกที่พักได้เหมาะสมกับรสนิยมและฐานะทางเศรษฐกิจของตน บางประเทศไม่ได้แบ่งระดับของโรงแรมโดยถือบริการที่ให้แก่ลูกค้าเป็นสำคัญ แต่ใช้วิธีการจัดระดับโดยถืออัตราที่พักเป็นเกณฑ์ว่า ถ้าราคาแพงเป็นโรงแรมชั้นหนึ่ง ถ้าราคาถูกลงมา เป็นโรงแรมชั้นสอง เป็นต้น

สิ่งสำคัญที่สุดในเรื่องของโรงแรม คือ การบริการต่าง ๆ จะต้องได้มาตรฐาน ปัจจุบันนี้โรงแรมต่าง ๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้และมีการแข่งขันกันมาก และได้มีการสร้างโรงแรมเพิ่มมากขึ้น สำหรับประเทศไทยมีจำนวนโรงแรมรวมทั้งประเทศประมาณ 5,701 แห่ง ในปี พ.ศ. 2544 โรงแรมเหล่านี้จะเป็นโรงแรมขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือขนาดใหญ่ได้ระดับมาตรฐานสากล สำหรับเป็นที่พักของนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันนอกจากนักท่องเที่ยวจะพักตามโรงแรมระดับต่าง ๆ แล้ว ยังมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มนิยมจะพักอยู่ตามบ้านเช่า (Guest House) หรืออพาร์ทเมนต์ต่าง ๆ อีกด้วย

การบริการเกี่ยวกับการนำเที่ยว

เนื่องจากกิจการการนำเที่ยวมีส่วนสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศและธุรกิจประเภทนี้ มีความสัมพันธ์กับการบริการของภาคธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ บริษัทนำเที่ยวได้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีการดำเนินการบริการทั้งในด้านการจัดจำหน่ายตั๋วเดินทาง จัดพาหนะบริการ และจัดบริการนำเที่ยวทั้งภายในประเทศ ต่างประเทศและยังได้ขยายออกไปสู่แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ นอกจากนี้บริษัทท่องเที่ยวยังได้ร่วมมือกับบริษัทท่องเที่ยวต่างประเทศ และได้รวมตัวกันตั้งเป็นสมาคมขึ้น เพื่อให้ธุรกิจการนำเที่ยวขยายออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้น บริษัทนำเที่ยวอาจจะแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

- 1.บริษัทที่จัดนำเที่ยวเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างประเทศ
- 2.บริษัทที่จัดนำเที่ยวต่างประเทศ
- 3.บริษัทที่จัดนำเที่ยวภายในประเทศ
- 4.บริษัทที่จัดนำเที่ยวทั้งต่างประเทศและในประเทศ

ร้านขายของที่ระลึก

จากการสำรวจค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2544 พบว่าประมาณ 1,160.86 บาท ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด จะเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อของที่ระลึก ซึ่งจัดว่าอยู่ในอันดับสูงสุดของค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวจ่าย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของรายได้จากนักท่องเที่ยวในด้านการซื้อของที่ระลึกว่าเป็นรายได้หลักอย่างหนึ่งในธุรกิจการท่องเที่ยว

ร้านขายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในโรงแรมชั้นนำและบริเวณใกล้เคียง ตามศูนย์การค้า สนามบิน สถานีขนส่ง หรือแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะขายสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น อาจจะเป็นสินค้าที่เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นหรือเป็นของที่ระลึกของท้องถิ่นนั้น เช่น เครื่องถมของจังหวัด นครศรีธรรมราช ไหมปักของจังหวัดภูเก็ต หรือพลอยของจังหวัดจันทบุรี หรือสินค้าประเภทหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล

ขนาดของร้านค้าที่ขายของที่ระลึกจะมีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก นอกจากนี้ทางราชการอาจจะจัดตั้งร้านค้าของทางการเพื่อขายสินค้าที่ระลึกขึ้นก็ได้ เช่น ประเทศไทยมีร้านนารายณ์ภัณฑ์ดำเนินการขายสินค้าหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมรับสินค้าหัตถกรรมจากทั่วประเทศมาจำหน่าย ตลอดจนจัดหาตลาดต่างประเทศและดำเนินการส่งออก หรือร้านค้าจิตรลดา ซึ่งจำหน่ายสินค้าของมูลนิธิสลายใจไทย และสินค้าจากศูนย์ศิลปาชีพ เป็นต้น

ในเรื่องสินค้าของที่ระลึกนี้สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือ สินค้าจะต้องได้มาตรฐาน มีคุณภาพดี มีราคาเหมาะสมกับคุณภาพของสินค้าและราคายุติธรรม การแจกเครื่องหมายหรือการออกประกาศนียบัตรรับรองคุณภาพของสินค้าให้แก่ร้านค้าที่ผ่านการตรวจสอบพิจารณาจะช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในคุณภาพและราคาของสินค้า และเพื่อให้นักท่องเที่ยวถูกเอารัดเอาเปรียบ

ภัตตาคารและสถานเริงรมย์

การบริการเกี่ยวกับอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยวถือว่าเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญประการหนึ่งเพราะนอกจากจะต้องคำนึงถึงความสะดวก ความปลอดภัยในการบริโภคแล้ว สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติยังต้องคำนึงถึงประเภทและรสชาติของอาหารด้วย ภัตตาคาร หรือร้านอาหารอาจแยกได้ 3 ประเภท คือ

1. ภัตตาคารที่มีรายการอาหารนานาชาติไว้บริการ เช่น ภัตตาคารในโรงแรม ภัตตาคารที่บริการเฉพาะอาหารต่างชาติ เช่น อาหารฝรั่งเศส อิตาลี ญี่ปุ่น เป็นต้น
2. ภัตตาคารที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ และมีแต่เฉพาะอาหารพื้นเมือง เช่น อาหารไทย และมีการแสดงทางวัฒนธรรมประกอบด้วย
3. ภัตตาคารที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป คือ จะมีอาหารหลายชนิดให้เลือก ทั้งอาหารพื้นเมืองและอาหารต่างประเทศ

ส่วนสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จะมีทั้งในบริเวณโรงแรม และสถานที่อื่น ๆ หรือตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จะมีให้เลือกหลายประเภท

การขยายตัวของธุรกิจด้านภัตตาคารและสถานเริงรมย์ มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวมาก กล่าวคือในเมืองใหญ่ ๆ และย่านธุรกิจการท่องเที่ยวจะมีภัตตาคารและสถานเริงรมย์ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก และธุรกิจด้านนี้ได้ขยายไปยังต่างจังหวัดหรือบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญเพิ่มมากขึ้น โดยจะเจริญเติบโตตามอัตราการเจริญก้าวหน้าของการท่องเที่ยว

ศูนย์การประชุมนานาชาติ

เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ และเทคโนโลยีทางด้านต่าง ๆ มีมากขึ้น ทำให้ประชากรในประเทศต่าง ๆ สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านวิชาการ ตลอดจนร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น มีการก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศทั่วโลก ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการประชุมร่วมกัน ซึ่งอาจจะกระทำได้ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ผู้ที่เดินทางไปประชุมยังท้องถิ่นอื่นหรือต่างประเทศ ผู้ที่เดินทางไปประชุมยังท้องถิ่นอื่นหรือต่างประเทศจะเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากกว่านักท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้เพราะผู้ที่เดินทางไปประชุมมักจะเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะเสียค่าใช้จ่ายได้สูง หรือได้รับเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานเป็นกรณีพิเศษ และบางครั้งอาจจะมีการบอกรับหรือผู้ติดตามเดินทางไปด้วย ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แสดงให้เห็นว่าการประชุมประเภทนี้มีส่วนสำคัญในการเพิ่มรายได้ทางการท่องเที่ยวได้เป็นอันมาก

ปัจจุบันประเทศไทยได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้จึงได้พยายามส่งเสริมให้มีการประชุมระหว่างประเทศขึ้นภายในประเทศ โดยได้สร้างหอประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ประชุมระดับชาติที่มีโสตทัศนูปกรณ์และเทคโนโลยีตลอดจนระบบการสื่อสารที่ทันสมัยสามารถรับผู้เข้าร่วมการประชุมได้เป็นจำนวนมาก ศูนย์ประชุมแห่งชาตินี้จะใช้เป็นสถานที่เพื่อการประชุมระดับชาติ แทนการจัดประชุมสภาผู้ว่าราชการนาครโลก หรือศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติที่เคยใช้มาก่อน โดยมีการประชุมครั้งแรก คือ การประชุมสภาผู้ว่าราชการนาครโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2534 การมีศูนย์ประชุมนานาชาติที่ทันสมัยเท่ากับเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งเพราะยังมีการจัดการประชุมนานาชาติในประเทศมากขึ้นเท่าใดจำนวนผู้เข้าร่วมการประชุมก็จะเพิ่มมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2538 ประเทศไทยได้รับเลือกให้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมประจำปีของสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ระหว่างวันที่ 21-25 เมษายน พ.ศ. 2538 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจากทั่วโลกประมาณ 1,800 คน และในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยวบริษัทการบินไทยจำกัด เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมประจำปีของสมาคม American Society of Travel Agents (ASTA) ทั้งสองรายการนี้จัดขึ้น ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสถานที่ที่สิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน ทำให้ในปีต่อ ๆ มาได้มีการจัดการประชุมทางด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการประชุมด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การประชุมกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย – แปซิฟิก หรือ APEC ซึ่งไทยเป็นเจ้าภาพตลอดปี โดยประชุมยังจังหวัดต่าง ๆ เริ่มจาก ขอนแก่น เชียงใหม่ ภูเก็ต และกรุงเทพฯ การประชุมนี้เท่ากับการเป็นการประชาสัมพันธ์และส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยด้วย

ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

โดยปกติแล้วการท่องเที่ยวตัดสินใจจะเดินทางไปยังบริเวณใดบริเวณหนึ่งนั้น สิ่งหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือ เรื่องความปลอดภัย เพราะถ้าบริเวณใดมีปัญหาเรื่องความปลอดภัยเกิดขึ้นย่อมจะมีผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวด้วย ฉะนั้นจำเป็นที่ต้องจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกและให้ความปลอดภัยรวมทั้งเป็นศูนย์รับแจ้งเหตุร้ายที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ดังเช่น ประเทศไทยได้ตั้งหน่วยตำรวจท่องเที่ยวเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีการจัดเจ้าหน้าที่ตำรวจออกปฏิบัติงานและตรวจตราตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่สำคัญในบางจังหวัด เช่น ภูเก็ต พัทยา เชียงใหม่ เป็นต้น

นอกจากนั้นการให้ความสะดวก หรือความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในการพิจารณาคดีต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับประชาชนที่เป็นเจ้าของประเทศอย่างรวดเร็วและยุติธรรม การกระทำดังกล่าวนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกมั่นใจในความปลอดภัยของตนเมื่อเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศนั้น ๆ ทำให้เป็นผลดีต่อประเทศชาติอย่างยิ่ง

จากที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมด้านการบริการที่ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท เช่น การบิน การเดินทาง อาหาร บริการที่พัก นันทนาการ ผลิตภัณฑ์ระลึก การท่องเที่ยวจึงมีขอบข่ายการผลิตที่เหมือนกับอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ซึ่งต้องประกอบด้วย

- วัตถุดิบ คือ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยว
- โรงงาน คือ สถานที่ที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยว จะต้องสะดวก สะอาด สบาย ปลอดภัย
- ทุน คือ การลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา สิ่งก่อสร้าง ร้านอาหาร ฯลฯ
- แรงงาน คือ แรงงานที่ใช้ในด้านต่าง ๆ เช่น ก่อสร้าง ผลิตภัณฑ์และบริการ
- ผลผลิต คือ บริการต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านค้า บริษัทนำเที่ยว
- ตลาด คือ นักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ
- การส่งเสริมการขาย ได้แก่ การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความต้องการที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว

2.4 มัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์นับเป็นอาชีพเก่าแก่ที่ผู้คนให้การยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถในการสื่อสารทางภาษาออกมาเป็นการพูดให้ผู้อื่นเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวแหล่งเข้าชมได้เป็นอย่างดี มีความประพฤติเหมาะสมเป็นแบบอย่างแก่นักท่องเที่ยว สำหรับประเทศไทยอาชีพมัคคุเทศก์เป็นอาชีพสงวนที่สำคัญมีไว้เฉพาะสำหรับคนไทย ผู้ประกอบอาชีพนี้ได้ต้องผ่านกระบวนการทดสอบ เลือกรองก้นกรองมาเป็นอย่างดี เนื่องจากมัคคุเทศก์จะต้องมีความสำคัญต่อประเทศชาติในหลาย ๆ ด้าน เป็นผู้ที่คอยเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และสร้างสรรค์ ประเทศชาติผ่านทางการเป็นผู้นำเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ประสบการณ์ ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวของเขา

2.4.1 ความหมายของมัคคุเทศก์

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับมัคคุเทศก์ไว้ว่า “มัคคุเทศก์” มาจาก มัค.ค (ทาง) อุท.เทศก (ผู้นำ, ผู้บอก) แปลว่า ผู้นำทาง ผู้ชี้ทาง ผู้นำเที่ยวตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Tourist Guide หรือนิยมเรียกย่อว่า Guide

ชำนาญ ม่วงทิม (2541, หน้า 6) กล่าวว่า มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้นำทาง ผู้ชี้ทางตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Guide มัคคุเทศก์เป็นผู้ทำหน้าที่พานักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนชี้แจง อธิบาย ตอบคำถาม และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว

สุริดา สังฆรักษ์ศาสตร์ (2543, หน้า 55) ได้กล่าวว่า มัคคุเทศก์ คือ ผู้ชี้ทาง หรือผู้นำทางให้แก่ นักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นผู้คอยดูแล อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2545 ฉบับแก้ไขใหม่ ฉบับที่ 2 ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับ มัคคุเทศก์ไว้ว่า มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคล โดยได้รับคำตอบแทน

2.4.2 ประวัติความเป็นมาของมัคคุเทศก์

ฉันทัช วรรณถนอม (2546, หน้า 4-6) กล่าวว่า ในอดีตการเดินทางมักไม่พึ่งพาอาศัยมัคคุเทศก์ เนื่องจากเป็นการเดินทางที่เน้นการแสวงหาดินแดนใหม่ แสวงหาสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างไปจากเดิม หรือเป็นการแสวงหาความเชื่อส่วนบุคคล การเดินทางสมัยก่อนจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างจริงจังเต็มที่นัก กล่าวคือ รูปแบบของพาหนะการเดินทางแบบตามมีตามเกิดถนนหนทางก็ไม่ได้มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน คนที่จะเป็นผู้นำทางก็ไม่มีเครื่องมือ

เครื่องมือพร้อมสรรพเหมือนเช่นปัจจุบัน จากในอดีตผู้ที่จะเป็นผู้นำทางจะต้องสามารถสังเกตดวงดาวบนท้องฟ้าและทิศทางสองข้างทางเป็นตัวยานพาหนะไปในทิศทางที่ต้องการ ต่อมาก็มีการทำแผนที่ และนำเข็มทิศมาช่วย ซึ่งก็ทำให้การนำทางและการเดินทางเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ ต่อมาก็มีการทำแผนที่ และนำเข็มทิศมาช่วย ซึ่งก็ทำให้การนำทางและการเดินทางเป็นไปอย่างสะดวกขึ้น และหลังจากที่มีการคมนาคมที่สะดวกทั้งทางภาคพื้นดิน ทางน้ำ ทางอากาศ ทำให้เกิดการเดินทางกันมากขึ้น มีการบันทึกการเดินทางบรรยาย ลักษณะสถานที่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ประกอบการเดินทาง ระยะทางจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง และข้อมูลอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถนำมาประกอบกันเป็นตัวยานพาหนะได้เป็นอย่างดี ทำให้ประหยัดเวลาในการเดินทางแก่คนรุ่นหลังมากขึ้น และหลังจากการศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ของโลกมีความชัดเจน มีการจัดทำแผนที่เอกสารหนังสือตำราเพื่อเอื้อต่อการเดินทางมากกว่าแต่ก่อน การเดินทางเพื่อศึกษาสภาพภูมิศาสตร์จึงน้อยลง แต่จะเกิดการเดินทางเพื่อศึกษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์จากมนุษย์รวมถึงเดินทางเพื่อหาความสุขจากการได้ชื่นชมธรรมชาติอันสวยงาม ที่ซ่อนเร้นอยู่แทนเช่นเดียวกันกับวิวัฒนาการของมัลดีฟส์ที่มีการพัฒนาก้าวหน้าเป็นรูปแบบที่ชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นส่วนประกอบจำเป็นที่ขาดไม่ได้ของการเดินทางท่องเที่ยวในปัจจุบัน

อาชีพมัคคุเทศก์ของโลกมีจุดเริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจัง เมื่อได้มีการนำเที่ยวเป็นกลุ่มของบริษัทการท่องเที่ยวต่าง ๆ ในทวีปยุโรป โดยเริ่มมีการนำเที่ยวเป็นกลุ่มตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อบริษัทโทมัส คูก (Thomas Cook) จัดนำเที่ยวทางรถไฟในประเทศอังกฤษ แต่ต่อมาได้ขยายไปยังที่อื่น ๆ ซึ่งในการนำเที่ยวให้แก่คนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องมีมัคคุเทศก์คอยดูแลอำนวยความสะดวกให้ ซึ่งรวมไปถึงตามสถานที่สำคัญ ๆ ในบางแห่งที่นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมเสมอ ๆ ก็มักจะจัดหาคนที่มีความรู้ในเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่นั้นเพื่อคอยอธิบายให้นักท่องเที่ยวทราบด้วยเช่นกัน

ในส่วนของประเทศไทย อาชีพมัคคุเทศก์ได้เริ่มแพร่หลายมากขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในระยะนั้นมีชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมากทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยว นักธุรกิจ ผู้เกี่ยวข้องในวงการทหาร ที่สำคัญคือบรรดาทหารอเมริกันที่อยู่ประจำและที่ 3617 .าพักผ่อนจากการรบในสงครามเวียดนาม ซึ่งก็เป็นผลดีและถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยอย่างแท้จริง มีบริษัทนำเที่ยวเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในเขตพัทยา จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นที่ใกล้จุดขึ้นบกของทหารอเมริกัน เพื่อท่องเที่ยวพักผ่อน และเขตกรุงเทพมหานคร รวมไปถึงส่วนต่าง ๆ ของประเทศที่มีทหารและพลเรือนชาวต่างประเทศประจำอยู่และสัญจรไปมา แม้ว่าสงครามจะยุติลงแล้ว แต่นักท่องเที่ยวจากส่วนต่าง ๆ ของโลกทั้งชาวยุโรป อเมริกาใต้ อเมริกาใต้ ออสเตรเลีย รวมทั้งชาวเอเชีย ต่างก็เดินทางเข้ามาเที่ยวในประเทศไทย จากการบอกเล่าต่อ ๆ กันไปของคนที่เคยมาเที่ยวเมืองไทย ซึ่งการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของ

ชาวต่างชาติดังกล่าวทำให้บริษัทนำเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เกิดความต้องการมัคคุเทศก์ที่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน อิตาลี ญี่ปุ่น และภาษาจีน ผู้ที่มีพื้นฐานของแต่ละภาษาจึงเข้ามามีบทบาทในการนำเที่ยวในยุคแรก แต่ในความเป็นจริงนั้นสถานภาพของมัคคุเทศก์ก็ยังไม่เป็นที่รับรอง เป็นอาชีพที่ทำกันได้อย่างเสรีและยังไม่มีพระราชบัญญัติมาบังคับควบคุมและคุ้มครอง บุคคลที่จะมาประกอบอาชีพเป็นมัคคุเทศก์ไม่จำเป็นต้องมีความรู้สูง เพียงแต่มีความรู้ในภาษาของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะภาษาอังกฤษพอพูดสื่อสารได้ก็อาจเป็นมัคคุเทศก์ได้แล้ว จนกระทั่งปี พ.ศ. 2502 รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อสท.) ขึ้น เป็นองค์การอิสระเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ อาชีพมัคคุเทศก์จึงเริ่มมีสถานภาพที่ชัดเจนขึ้นเพราะช่วงที่องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นใหม่ ๆ นั้น มัคคุเทศก์ได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หลายฝ่ายจึงเห็นความจำเป็นและความสำคัญในการมีมาตรฐานของการเป็นมัคคุเทศก์ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (โดยพลโทเฉลิมชัย จารุวัตร ผู้อำนวยการองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในขณะนั้น) จึงได้ร่วมมือกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดทำหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์ขึ้นเป็นครั้งแรก ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2504 และได้ดำเนินการต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ในระยะแรกได้กำหนดให้ผู้ที่จะรับการอบรมต้องเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย ชั้นปีที่ 3 ขึ้นไปหรือเป็นบุคคลทั่วไปที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การอบรมมัคคุเทศก์นี้เป็นที่ได้รับความสนใจ มีผู้สมัครเข้ารับการอบรมมากเกินกว่าที่จะรับได้หมด จึงต้องมีการสอบคัดเลือก และต้องจัดอบรมติดต่อกันเป็นระยะ ๆ หลายรุ่น และขยายจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาที่มหาวิทยาลัยศิลปากรด้วย แต่ผู้ผ่านการอบรมส่วนใหญ่ยังไม่ได้ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์และผู้ที่ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ส่วนมากก็ไม่ได้สนใจที่จะเข้ารับการอบรม

ช่วงปี พ.ศ. 2520 สำนักพระราชวัง ได้ออกระเบียบเกี่ยวกับการนำชมพระราชฐานให้มีการขอบัตรอนุญาต ซึ่งจะต้องใช้ประกาศนียบัตรมัคคุเทศก์ ที่องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวและสถาบันระดับอุดมศึกษาเป็นผู้จัดอบรมออกให้เป็นหลักฐานในการขอรับบัตรดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้การจัดนำชมและการบรรยายเกี่ยวกับสถานที่สำคัญเป็นไปด้วยความถูกต้อง และหลังจากองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ร่วมมือกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศิลปากรจัดอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ต่อเนื่องกันถึง 6 รุ่น ในระยะเวลาเพียง 2 ปี และได้เพิ่มความถี่ในการจัดอบรมจากปีละหนึ่งรุ่นสลับกันระหว่าง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นปีละ 2 รุ่น นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยศิลปากรยังได้จัดการอบรมในหลักสูตรปริญญาตรี ซึ่งนักศึกษาเป็นผู้เลือกเรียนและถ้าสอบผ่านจะได้รับประกาศนียบัตรมัคคุเทศก์พร้อมกับปริญญาบัตรด้วย จากนั้นภาควิชาศิลปาชีพ คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ก็ได้จัดอบรมในหลักสูตรให้

นักศึกษาภาควิชาดังกล่าว พร้อมกันนี้ก็ได้จัดอบรมหลักสูตรวิชาการท่องเที่ยวสำหรับบัณฑิตรองาน ซึ่งได้ช่วยผลิตมัคคุเทศก์ระดับบัณฑิตออกสู่ตลาดเพิ่มขึ้น ส่วนในต่างจังหวัดหลักสูตรมัคคุเทศก์ก็ได้รับความสนใจ และได้เริ่มจัดอบรมตามภูมิภาคต่าง ๆ โดยเริ่มจากภาคเหนือตอนบน ด้วยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภาคเหนือตอนล่างโดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ภาคใต้ด้วยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งหลักสูตรการอบรมได้พัฒนาปรับปรุงตลอดมาทั้งในด้านเนื้อหาวิชา และภาษาต่างประเทศ แต่เดิมมีเฉพาะภาษาอังกฤษก็เริ่มเพิ่มการอบรมในภาษาอื่น ๆ ด้วย เช่น ภาษาเกาหลี ภาษาเยอรมัน ภาษาจีน ภาษาฝรั่งเศส ฯลฯ และเนื่องจากแนวโน้มการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐบาลเห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการที่ต้องส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว ดังนั้นเพื่อเป็นการปรับปรุงอำนาจหน้าที่ขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวให้สามารถดำเนินการดังกล่าวข้างต้นได้ รัฐบาลจึงประกาศพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 ยกฐานะขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยใช้ชื่อย่อว่า ททท. ให้อำนาจในการพัฒนาการท่องเที่ยว การลงทุน หรือร่วมทุน เพื่อริเริ่มการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว มีการบรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวครั้งแรกไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ส่งผลให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเริ่มทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศสูงสุด เมื่อเทียบกับสินค้าออกประเภทอื่น ๆ จนเป็นเหตุให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับต่อ ๆ มาถึงฉบับปัจจุบันก็ได้บรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ด้วยเสมอ

จากความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ดังกล่าว ทำให้เกิดพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2535 ขึ้น เพื่อควบคุมให้ผู้ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ได้ ยึดถือปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นระเบียบร้อย ใจความสำคัญของพระราชบัญญัตินี้คือผู้ที่ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ จะต้องมิใช่ใบอนุญาตการเป็นมัคคุเทศก์ตามหลักสูตรที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรับรอง และมัคคุเทศก์ทุกคนต้องติดบัตรมัคคุเทศก์ในเวลาปฏิบัติงานเสมอ ซึ่งมัคคุเทศก์นับเป็นอาชีพสงวน 1 ใน 39 อาชีพที่มีไว้เฉพาะสำหรับคนไทยตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพ และวิชาชีพห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2522 และตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 เป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างความภูมิใจให้แก่ตัวผู้เป็นมัคคุเทศก์ เนื่องจากต้องเป็นผู้นำคนอื่น เปรียบเสมือนการเป็นตัวแทนของประเทศชาติ คนที่จะเป็นมัคคุเทศก์ได้ต้องมีความสามารถ มีความรู้รอบตัว สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศ เป็นอาชีพที่มีหน้ามีตา

หลายคนใฝ่ฝัน ที่จะประกอบอาชีพนี้เนื่องจากเป็นอาชีพที่รายได้ดี ผลตอบแทนสูง ได้ทำงานพร้อม ๆ กับการได้ท่องเที่ยว ซึ่งหาได้น้อยนักในอาชีพทั้งหมดในปัจจุบัน

ในช่วงระยะเวลาหลังนี้สถาบันการศึกษาได้ต้องการเปิดอบรมมัคคุเทศก์ก็ต้องทำเป็น โครงการเสนอ ให้ผ่านความเห็นชอบจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และให้ดำเนินการอบรม โดยถือเป็นความร่วมมือกันระหว่างสถาบันการศึกษานั้นกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการผลิตมัคคุเทศก์ ปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาหลายแห่งได้เปิดอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์เพิ่มมากขึ้น เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม และสถาบันระดับอุดมศึกษาทั้งของรัฐบาลและเอกชนอีกหลายสถาบัน

และหลังจากการที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ดำเนินการมาช่วงระยะเวลาหนึ่งมี นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมากทำให้เริ่มเกิดปัญหาเกี่ยวกับมัคคุเทศก์ เช่น มีมัคคุเทศก์เถื่อน มัคคุเทศก์ขาดตลาด(ในบางภาษา) ที่สำคัญเกิดปัญหามัคคุเทศก์ขาดคุณภาพ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้จัดให้ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ร่วมกันสัมมนาถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าว และทราบถึงปัญหาการขาดคุณภาพของมัคคุเทศก์และทราบถึงความต้องการ และคุณสมบัติของมัคคุเทศก์ที่ผู้ประกอบการพึงประสงค์อย่างแท้จริงและพบว่า การได้มาซึ่งบัตรมัคคุเทศก์ที่มีอยู่เดิมนั้นง่ายเกินไป การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการอบรมมัคคุเทศก์ขึ้นในปี พ.ศ. 2542 เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ประกอบการมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงการอนุญาตการให้บัตรยากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบัตรบรรณชนเงิน (มัคคุเทศก์ทั่วไป-ต่างประเทศ) เพราะถือว่าเป็นบัตรที่ครอบคลุมการทำงานมากที่สุด ซึ่งในทางปฏิบัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ประสานงานจัดให้มีการหลักสูตรมาตรฐานการอบรมมัคคุเทศก์ โดยวิธีหนึ่งจะมอบให้สถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั่วประเทศที่มีความพร้อมนำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้ดำเนินการเปิดอบรมอีกวิธีหนึ่งก็ให้นักศึกษาปกติที่เรียนปริญญาตรี สาขาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เรียนได้ครบถ้วนในรายวิชาที่กำหนดตามหลักสูตรมาตรฐานงานการอบรม และดำเนินการเทียบรายวิชาที่เรียนกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งทั้งสองวิธีต้องผ่านการออกฝึกปฏิบัติภาคสนามตามเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยบังคับจนครบ เมื่อผ่านกระบวนการดังกล่าวแล้ว สุดท้ายต้องมาทดสอบมาตรฐานภาษาต่างประเทศ(แต่ละภาษา) เมื่อสอบผ่านเกณฑ์ภาษาแล้ว ก็สามารถไปขึ้นทะเบียนเพื่อขอรับใบอนุญาตจากนายทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ แล้วจึงประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ได้อย่างสมบูรณ์ถูกต้อง สำหรับผู้ที่สอบไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานภาษาต่างประเทศ (แต่ละภาษา) ก็จะได้รับบัตรบรรณชนทอง (มัคคุเทศก์ทั่วไป-ไทย) แทน

2.4.3 ความสำคัญของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนคอยชี้แนะอธิบาย สิ่งต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งตามธรรมชาตินักท่องเที่ยวเป็นคนแปลกหน้าในท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยว ไม่คุ้นเคยกับสถานที่และบุคคลในท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มัคคุเทศก์จึงเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยว ในการชักนำชี้แนะนักท่องเที่ยวให้ประพาสสถานที่เป็นคุณละเว้นสิ่งที่เป็นโทษ เพราะนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่นและต่างประเทศย่อมไม่เข้าใจข้อห้าม ข้อนิยม ของการประพาสปฏิบัติของบุคคลในท้องถิ่นนั้น ๆ มัคคุเทศก์จึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งต่อไปนี้จะกล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ที่มีต่อนักท่องเที่ยว

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร (2542, หน้า 1) ได้กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ว่า มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวค่อนข้างมากเนื่องจากมีโอกาสได้เข้าใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยว สามารถสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ ตลอดจนสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ง่าย ถ้าปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและมีความซื่อสัตย์สุจริต ในทางตรงกันข้ามถ้ามัคคุเทศก์ปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสม หรือขาดประสิทธิภาพก็สามารถสร้างภาพลักษณ์ในทางลบให้แก่นักท่องเที่ยวได้เช่นกัน มีคำกล่าวว่ามัคคุเทศก์ทำหน้าที่เหมือนกับเป็นทูต หรือเป็นผู้แทนของคนในประเทศหรือในท้องถิ่น ซึ่งก็เป็นความจริงเพราะนักท่องเที่ยวมักไม่ค่อยมีโอกาสได้ติดต่อใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่นได้มากเท่ากับมัคคุเทศก์ถ้าหากได้มัคคุเทศก์ที่ดี ความรู้สึกพึงพอใจในการท่องเที่ยว ตลอดจนความประทับใจในด้านต่าง ๆ ย่อมส่งผลไปถึงความรู้สึกที่ดีต่อประเทศ หรือท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้ไปเยือน

ฉันทิช วรรณถนอม (2546, หน้า 8-10) กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ ดังนี้

1) ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อบริษัทนำเที่ยว

(1) เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการนำเที่ยวอำนวยความสะดวก และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแทนบริษัทนำเที่ยว

(2) เป็นผู้รักษามูลประโยชน์ในด้านต่าง ๆ แทนบริษัทนำเที่ยว เช่น ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว การถูกเอารัดเอาเปรียบจากสถานประกอบการ

(3) เป็นผู้ที่จะสร้างชื่อเสียง และคอยโฆษณาประชาสัมพันธ์ ให้กับบริษัทนำเที่ยวที่ตนสังกัดให้นักท่องเที่ยวทราบ

(4) เป็นตัวแทนของบริษัทนำเที่ยว ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นโรงแรม ร้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยว ร้านสินค้าที่ระลึก บริษัทรถ บริษัทนำเที่ยว อื่น ๆ ฯลฯ

(5) เป็นผู้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ตลอดจนข้อมูลสถานที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่เป็นปัญหา ข้อควรแก้ไข ข้อเสนอแนะในการนำเที่ยวแต่ละครั้งมารายงานให้บริษัทนำเที่ยวทราบ เพื่อให้บริษัทนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขการบริการต่อไป

2) ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อนักท่องเที่ยว

(1) มัคคุเทศก์จะเป็นผู้อธิบายประวัติ ข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ คอยตอบข้อซักถามจากนักท่องเที่ยว เป็นที่ปรึกษาส่วนตัวได้ในทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในครั้งนั้น ๆ

(2) นักท่องเที่ยวจะได้ประหยัดเวลาไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากมีมัคคุเทศก์คอยอธิบายให้ข้อมูลอยู่แล้ว

(3) มัคคุเทศก์เป็นผู้สร้างกิจกรรมระหว่างการเดินทาง ให้เกิดความสนุกสนานในการท่องเที่ยว สร้างสรรค์การเดินทางให้มีชีวิตชีวาทำให้นักท่องเที่ยวได้แสดงออกอย่างมีความสุข ได้ผ่อนคลายไม่เบื่อหน่ายในการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวครั้งนั้นรู้สึกประทับใจ

(4) นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวด้วยความปลอดภัยมากกว่า เนื่องจากมัคคุเทศก์จะเป็นผู้คอยดูแลปกป้องเตือนให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังในการท่องเที่ยวในจุดที่ควรระวังหรืออาจเป็นอันตราย

(5) นักท่องเที่ยวจะลดความเสี่ยง จากความไม่รู้ไม่เข้าใจในการเดินทางท่องเที่ยว เช่น ลดความเสี่ยงในการหลงทางหรือความเข้าใจผิดเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ เมื่อมีมัคคุเทศก์ คอยชี้แนะหรือบอกกล่าว

(6) มัคคุเทศก์จะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในแทบทุก ๆ เรื่องเช่น ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้า-ออกประเทศ ช่วยต่อรองราคาสินค้าแทนนักท่องเที่ยวเก็บรักษาพาสปอร์ตแทนนักท่องเที่ยว ช่วยขนสัมภาระ เป็นต้น

(7) มัคคุเทศก์ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวได้อย่างทั่วถึง ไม่ละเลยต่อสิ่งสำคัญที่ควรรู้

(8) มัคคุเทศก์จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแทนนักท่องเที่ยว เช่น ถ้านักท่องเที่ยวทำพาสปอร์ตหาย ก็ช่วยติดต่อแจ้งไปยังสถานทูต หรือกรณีนักท่องเที่ยวเกิดเจ็บป่วยก็ต้องดูแลรักษาพาส่งโรงพยาบาล เป็นต้น

(9) มัคคุเทศก์เป็นผู้คอยรักษาเวลาอันมีค่าของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวตามโปรแกรมที่ระบุ จัดสรรเวลาการท่องเที่ยวแต่ละจุดได้อย่างเหมาะสม

3) ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อแหล่งท่องเที่ยว

(1) มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่ดูแลเอาใจใส่คุ้มครองอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุก ๆ ที่ซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งสร้างงานสร้างอาชีพของตนแทนเจ้าหน้าที่ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งบางจุดเจ้าหน้าที่ดูแลได้ไม่ทั่วถึง

(2) มัคคุเทศก์เปรียบเสมือนตัวแทนของแหล่งท่องเที่ยว ในการทำหน้าที่เป็นผู้นำเที่ยวเป็นผู้สร้างภาพพจน์และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและแนะนำชักชวนนักท่องเที่ยวให้เที่ยวอย่างถูกวิธีไม่ทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยว

(3) แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่อยู่นอกเหนือความสนใจ โดยอาจจะเข้าถึงได้ยากลำบาก แต่มีความสวยงาม ก็ต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์จากผู้เป็นมัคคุเทศก์ด้วยเช่นกัน

4) ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อประเทศชาติ

(1) เป็นผู้ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถาบันต่าง ๆ ของประเทศ เนื่องจากมัคคุเทศก์จะเป็นผู้ใกล้ชิดที่นักท่องเที่ยวให้ความเชื่อถือ จึงเป็นโอกาสที่มัคคุเทศก์จะได้สร้างความเข้าใจอันดีในทุก ๆ เรื่อง

(2) มัคคุเทศก์นับว่าเป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนของชาติ เป็นบุคคลตัวอย่างที่เป็นแนวทางให้กับนักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ดีงาม

มหาวิทยาลัยศิลปากร (2541, หน้า 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ที่มีต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวดังนี้

1) ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว

(1) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ย่อมมีความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนไป ดังนั้นมัคคุเทศก์จึงต้องให้ความรู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างดี

(2) การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ต้องการพักผ่อนหาความสนุกสนานเพลิดเพลิน สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่มัคคุเทศก์มีต่อนักท่องเที่ยว คือ การสร้างบรรยากาศการนำเที่ยวให้มีชีวิตชีวาผ่อนคลายความเบื่อหน่าย เช่น การร้องเพลง เล่าเรื่องสนุก ๆ นั่งเล่นเกม เป็นต้น

(3) โดยธรรมชาติของนักท่องเที่ยวมักต้องการความสะดวกสบายระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว มัคคุเทศก์จึงจำเป็นต้องอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการนำเที่ยวด้วย

(4) สวัสดิภาพและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่มัคคุเทศก์จะต้องรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้น มัคคุเทศก์จะต้องคอยตักเตือนนักท่องเที่ยวในสิ่งที่ควรระมัดระวัง

2) ความสำคัญต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวดังได้กล่าวแล้วว่ามัคคุเทศก์เป็นผู้ที่ให้ความรู้รวมทั้งคอยตักเตือนนักท่องเที่ยวประกอบกับทรัพยากรท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน ศาสนาหรือศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องถนอมรักษาไว้ เพราะหากทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้หมดสิ้นไป อุตสาหกรรมท่องเที่ยวรวมถึงมัคคุเทศก์เองก็ย่อมสูญสลายไปด้วย ดังนั้นมัคคุเทศก์จึงมีความสำคัญต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยิ่ง ในการชักชวนให้นักท่องเที่ยวร่วมอนุรักษ์ไม่ทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ๆ รวมทั้งไม่กระทำการสิ่งผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรม

3) ความสำคัญต่อประเทศชาติมัคคุเทศก์มีความสำคัญต่อประเทศชาติในด้านการสร้างภาพพจน์ที่ดีของประเทศให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในประเทศของเรา และเดินทางมาเยือนซ้ำ หรือช่วยเผยแพร่ภาพพจน์ที่ดีนั้นแก่เพื่อนฝูงญาติมิตรของเขาให้ทราบต่อไปนอกจากนี้มัคคุเทศก์ยังสามารถให้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถาบันต่าง ๆ ของชาติได้อย่างถูกต้องด้วย

2.4.4 บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์ควรมีบทบาทของบุคคลหลายอาชีพรวมกัน ซึ่งมัคคุเทศก์สามารถใช้บทบาทแต่ละอย่างนั้น ให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตน

1. บทบาทของครู มัคคุเทศก์ต้องทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวควรทราบ พร้อมทั้งการตอบคำถามของนักท่องเที่ยวในบางครั้ง ทำนองเดียวกับที่ครูให้ความรู้แก่ศิษย์ ฉะนั้นจึงต้องมีความรอบรู้ ทั้งในด้านเนื้อหา และวิธีการจะถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. บทบาทของนักจิตวิทยา มัคคุเทศก์จะต้องรู้จิตวิทยาของนักท่องเที่ยวว่าต้องการอะไร มากน้อยเพียงใด ซึ่งความต้องการนั้นจะแตกต่างกันตามวัย ฐานะ พื้นเพความรู้ และอาชีพของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจจะไม่ค่อยสนใจในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากนัก แต่สนใจในด้านความสนุกสนานบันเทิงมากกว่า ในขณะที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจต้องการความรู้เกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งซึ่งการเดินทางที่ยาวนานและเหน็ดเหนื่อยเกินไป อาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเมื่อยล้าหรือเหนื่อยหน่าย ไม่สนใจฟังคำอธิบายของมัคคุเทศก์ถึงแม้มัคคุเทศก์จะพยายามอธิบายให้สนุกสนานก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่

มัคคุเทศก์จะต้องคอยสังเกตจากการตอบสนองของนักท่องเที่ยว และพยายามปรับการปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

3. บทบาทของนักแสดง ในการนำเที่ยวมัคคุเทศก์จะต้องสวมบทบาทของนักแสดงในบางครั้งเพื่อสร้างบรรยากาศการนำเที่ยวให้มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น เช่น มีการร้องเพลง เล่นเครื่องดนตรีบางชิ้น เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวร่วมสนุกสนานด้วยกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมัคคุเทศก์ที่นำนักท่องเที่ยวคนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศควรมีทักษะในการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองและความสนุกสนาน ขณะเดินทางในยานพาหนะหรือในการพักผ่อน แต่ทั้งนี้ต้องดูความเหมาะสมพอควร และการตอบสนองของนักท่องเที่ยวด้วย อย่าไปยึดเยียดความสนุกสนานบันเทิงให้ ถ้าหากนักท่องเที่ยวต้องการความสงบมากกว่า

4. บทบาทของนักการทูต มัคคุเทศก์ต้องรู้ว่าควรอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศหรือท้องถิ่นของตนให้นักท่องเที่ยวฟังอย่างไร จึงจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกที่ดีและตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ที่มีอยู่ในประเทศหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ สิ่งที่มัคคุเทศก์พึงต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง คือ การไม่กล่าวถ้อยคำ หรือแสดงกิริยาอาการอันเป็นการลบหลู่ดูหมิ่น สถาบันหรือบุคคลโดยอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นของประเทศไทย หรือของประเทศใด ๆ ก็ตาม รวมทั้งไม่ดำเนินคดียื่นพุดจาเลียดสี่ หรือพุดจาให้ตลกขบขันเกินความพอดี ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเทศชาติ หรือบุคคลสำคัญใด ๆ

ในด้านหน้าที่ของมัคคุเทศก์ มีภารกิจและความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. อำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยวที่อยู่ในความดูแลและรับผิดชอบของตนทั้งในด้านของการจัดที่นั่งในยานพาหนะ การนำชมสถานที่ต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในกำหนดการ การรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม การใช้ห้องน้ำ และการพักผ่อนความรับผิดชอบของมัคคุเทศก์จะเริ่มนับตั้งแต่มื่อออกเดินทางจนกระทั่งสิ้นสุดการเดินทางแต่ละครั้ง

2. อธิบายนำชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในรายการ โดยให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นสอดแทรกไปด้วย รวมทั้งการอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ที่น่าสนใจขณะเดินทางอยู่ในยานพาหนะ

3. ดูแลความปลอดภัยและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยวระหว่างการเดินทาง ทั้งในด้านของสุขภาพอนามัย และทรัพย์สินส่วนตัว โดยระมัดระวังมิให้เกิดอุบัติเหตุและการโจรกรรมอันเนื่องจากการฉกชิงวิ่งราว หรือการลักทรัพย์สินที่นักท่องเที่ยววางไว้ในยานพาหนะที่จอดขณะไปเดินชมสถานที่

2.4.5 ประเภทของมัคคุเทศก์

ในกฎกระทรวงฉบับที่ 6 (พ.ศ.2539) ออกตามความในพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 ได้แบ่งมัคคุเทศก์เป็นสองประเภท ดังนี้

1. มัคคุเทศก์ทั่วไป หมายความว่า มัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับงานนำเที่ยวครอบคลุมในทุกสาขา สำหรับนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ

2. มัคคุเทศก์เฉพาะ หมายความว่า มัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับงานนำเที่ยวเฉพาะสาขา เช่น สาขาประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการนำเที่ยวป่า เป็นต้น อันเป็นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในสาขานั้น ๆ ตามที่นักท่องเที่ยวต้องการจะทราบ

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร (2542, หน้า 8-9) กล่าวว่า มัคคุเทศก์แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะของธุรกิจนำเที่ยว หรือตามขอบเขตพื้นที่และลักษณะของการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. มัคคุเทศก์แบ่งประเภทตามลักษณะของธุรกิจนำเที่ยว แบ่งออกได้ 3 ประเภทคือ

1) มัคคุเทศก์นำนักท่องเที่ยวต่างชาติในประเทศไทย เป็นมัคคุเทศก์ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนำเที่ยวประเภทที่เรียกว่า Inbound Tour ซึ่งรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาในประเทศไทย มัคคุเทศก์ประเภทนี้ต้องมีความรู้ภาษาต่างประเทศในขั้นใช้งานได้ และสามารถปฏิบัติงานนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้เป็นอย่างดี

2) มัคคุเทศก์นำคนไทยไปท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นมัคคุเทศก์ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนำเที่ยวประเภทที่เรียกว่า Outbound Tour ซึ่งนำคนไทยไปท่องเที่ยวต่างประเทศมัคคุเทศก์จะทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลอำนวยความสะดวกทุกอย่างในระหว่างการเดินทาง และทำหน้าที่ประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ของท้องถิ่นในประเทศที่ไปเยือน ในด้านการเดินทาง ที่พัก อาหาร และการนำชมสถานที่ต่าง ๆ บทบาทของมัคคุเทศก์ประเภทนี้จึงมีลักษณะเป็นผู้นำการเดินทาง หรือ ล่าม มากกว่าการเป็นผู้อธิบายนำชมสถานที่เสียเองเนื่องจากกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ไม่อนุญาตให้ชาวต่างชาติทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ เมื่ออยู่ในประเทศของเรา

3) มัคคุเทศก์นำเที่ยวให้แก่คนไทยภายในประเทศ เป็นมัคคุเทศก์ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนำเที่ยว ประเภทที่เรียกว่า Domestic Tour ซึ่งนำนักท่องเที่ยวคนไทยไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในประเทศ มัคคุเทศก์ประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ภาษาต่างประเทศดีเหมือนอย่าง 2 ประเภทแรก

2. มัคคุเทศก์แบ่งประเภทตามขอบเขตของเขตพื้นที่และลักษณะของการปฏิบัติงาน แบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) มัคคุเทศก์ทั่วราชอาณาจักร เป็นมัคคุเทศก์ที่มีขอบเขตการปฏิบัติงาน ได้ทั่วทุกจังหวัดภายในประเทศ

2) มัคคุเทศก์เฉพาะพื้นที่ เป็นมัคคุเทศก์ที่มีขอบเขตการปฏิบัติงานได้เฉพาะในบางพื้นที่ที่ระบุไว้ในใบอนุญาต เช่น มัคคุเทศก์ภาคเหนือ มัคคุเทศก์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มัคคุเทศก์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

3) มัคคุเทศก์เฉพาะทาง เป็นมัคคุเทศก์ที่มีลักษณะการทำงานมุ่งไปเฉพาะการนำเที่ยวบางอย่างที่ต้องการมัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ เช่น มัคคุเทศก์นำทัวร์ป่า มัคคุเทศก์นำการท่องเที่ยวทางเรือ เป็นต้น

จันทิช วรรณถนอม (2546, หน้า 13-20) ได้แบ่งประเภทของมัคคุเทศก์ไว้ ดังนี้

1. มัคคุเทศก์ทั่วไป คือ มัคคุเทศก์ที่ให้บริการได้ทั่วประเทศโดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ มี 2 ชนิด คือ

1) มัคคุเทศก์ทั่วไป (ต่างประเทศ) บัตรสีบรอนซ์เงิน มีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศได้ทั่วราชอาณาจักร ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิศาสตร์ โบราณคดี หรือด้านอื่น ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักร

2) มัคคุเทศก์ทั่วไป (ไทย) บัตรสีบรอนซ์ทอง มีชื่อมัคคุเทศก์เฉพาะภาษาไทยให้ใช้ในกรณีนำเที่ยวเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทยได้ทั่วราชอาณาจักร สามารถนำเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดีหรือด้านอื่น ๆ โดยทั่ว ๆ ไป ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักร

2. มัคคุเทศก์เฉพาะ คือ มัคคุเทศก์ที่ให้บริการโดยใช้ภาษาไทย หรือภาษาต่างประเทศ ในเขตพื้นที่ที่กำหนดไว้ มี 8 ชนิด คือ

1) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ต่างประเทศ-เฉพาะพื้นที่) บัตรสีชมพู มีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้ใช้ในกรณีนำเที่ยวนักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่ หรือบุคคลในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดีหรือด้านอื่น ๆ โดยทั่ว ๆ ไป ให้แก่นักท่องเที่ยวเฉพาะในจังหวัดที่ระบุไว้บนบัตร และจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกัน

2) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ไทย-เฉพาะพื้นที่) บัตรสีฟ้า มีชื่อมัคคุเทศก์เฉพาะภาษาไทยให้ใช้ในกรณีเป็นผู้นำเที่ยวเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์โบราณคดี

หรือด้านอื่น ๆ โดยทั่ว ๆ ไป ให้แก่นักท่องเที่ยวได้เฉพาะในจังหวัดที่ระบุไว้บนบัตรและจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อ

3) มัคคุเทศก์เฉพาะ (เดินป่า) บัตรสีเขียว มีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ให้ใช้ได้ในกรณีเป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือชาวต่างประเทศ ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเส้นทาง การเดินทาง การพักแรม ในป่า การยิงชีพในป่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายระหว่างการเดินทาง ตลอดจนการให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ พันธุ์ไม้ สัตว์ป่า การนำเที่ยวเพื่อชม หรือศึกษาสภาพธรรมชาติของป่า นอกจากนี้ให้หมายรวมถึงการล่องแพ ล่องแก่ง ปีนเขา เฉพาะในเขตพื้นที่ป่าให้แก่นักท่องเที่ยว และรวมถึงในระหว่างการเดินทางไปกลับจากที่พักถึงเขตพื้นที่ป่า

4) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ศิลปวัฒนธรรม) บัตรสีแดง มีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ให้ใช้ได้ในกรณีเป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม หรือวรรณคดีไทยได้ทั่วราชอาณาจักร

5) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ทางทะเล) บัตรสีส้ม มีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้ใช้ได้กรณีเป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้ทางทะเลแก่นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทางทะเล โดยจะต้องมีความรู้ทางสภาพภูมิอากาศ การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ และการป้องกันภัย ทางทะเลการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การดำ น้ำ ชมปะการัง และสัตว์ทางทะเล การล่องเรือชมธรรมชาติ ฯลฯ ให้แก่นักท่องเที่ยวเฉพาะในเขตพื้นที่ทางน้ำ และรวมถึงในระหว่างการเดินทางไปกลับจากที่พักถึงพื้นที่ทางน้ำ

6) มัคคุเทศก์เฉพาะ (ทางทะเลชายฝั่ง) บัตรสีเหลือง มีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ให้ใช้ได้กรณีเป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้ทางทะเลแก่นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทางทะเลหรือ เกาะต่าง ๆ ของทะเลชายฝั่ง โดยมีระยะทางจากชายฝั่งถึงสถานที่ท่องเที่ยวไม่เกิน 40 ไมล์ทะเล และรวมไปถึงการทำหน้าที่ในระหว่างการเดินทางไปกลับจากที่พักถึงทะเลชายฝั่งโดยจะต้องมีความรู้ทางสภาพภูมิอากาศ ความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์การใช้และการป้องกันภัยทางทะเล การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การดำน้ำชมปะการัง และสัตว์ทางทะเล การล่องเรือชมธรรมชาติ ฯลฯ

7) มัคคุเทศก์เฉพาะ (แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ) บัตรสีม่วง มีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือชาวต่างประเทศเฉพาะ

ภายในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ระบุไว้บนบัตร ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาตินั้น ๆ

8) มัคคุเทศก์เฉพาะ (วัฒนธรรมท้องถิ่น) บัตรสีน้ำตาล มีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นผู้นำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ และให้ข้อมูลความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี เฉพาะภาษาในแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ระบุไว้บนบัตรเท่านั้น

2.4.6 คุณลักษณะของมัคคุเทศก์ที่ดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร (2541, หน้า 13) กล่าวว่า คุณลักษณะของมัคคุเทศก์ที่ดีที่จะช่วยสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว นอกเหนือจากจะประทับใจในสถานที่ท่องเที่ยวและทัศนียภาพแล้ว มัคคุเทศก์จะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1) มนุษยสัมพันธ์ดี 2) บุคลิกภาพทั่วไปดี 3) มีศิลปะในการพูด

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร (2542, หน้า 11) กล่าวว่า ผู้ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ และมีโอกาสที่จะเป็นมัคคุเทศก์ที่ดีได้ ควรมีลักษณะที่เหมาะสมบางประการ ดังนี้

1. มีบุคลิกภาพดี มัคคุเทศก์ควรมีรูปร่างหน้าตาไม่พิกลพิการ หากเป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาดี ก็ย่อมเป็นข้อได้เปรียบมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังควรมีสุขภาพดี แข็งแรงและมีความเป็นผู้นำ มีน้ำเสียงไพเราะ พูดจาออกเสียงได้ชัดเจน ไม่ติดอ่าง หรือเสียงแหบแห้ง รักษาความสะอาดของร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผิวหนัง ผม ฟัน เล็บ ต้องหมั่นรักษาให้สะอาดและเรียบร้อย ไม่มีกลิ่นตัวและกลิ่นปากเป็นที่น่ารังเกียจ มีสติอารมณ์มั่นคง สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างสุขุมรอบคอบ ไม่วู่วาม หรือแสดงความวิตกกังวลมากเกินไป

2. มีความรู้ดี มัคคุเทศก์ต้องมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนความรู้พื้นฐานในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศชาติและของท้องถิ่น รวมทั้งความรู้ทั่วไปที่ควรทราบ ด้วยเหตุนี้มัคคุเทศก์ที่ดีจึงควรเป็นผู้ที่หมั่นแสวงหาความรู้ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา รวมทั้งติดตามสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศ และของโลกจากสื่อมวลชนด้วย

3. มีมนุษยสัมพันธ์ดี มัคคุเทศก์ควรมีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถเข้ากับนักท่องเที่ยวได้ โดยไม่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกเป็นปรีดิ์หรือไม่ไว้วางใจ

4. มีจิตวิญญาณของความเป็นมัคคุเทศก์ คุณลักษณะนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญมากเพราะผู้ที่จะเป็นมัคคุเทศก์ได้ดี นอกจากจะมีคุณลักษณะอย่างอื่น ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จะต้องมิใช่รักในอาชีพมัคคุเทศก์ด้วย มิใช่ทำด้วยความฝืนใจ หรือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์เพียงอย่างเดียวจิต

วิญญาณของความเป็นมัคคุเทศก์ ก็คล้ายคลึงกับจิตวิญญาณของความเป็นครู คือ พยายามในการให้ความรู้แก่ผู้อื่น และมีน้ำใจคอยช่วยเหลือผู้อื่น นอกจากนี้ยังต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นศิลปินประกอบด้วย คือ การให้ความบันเทิง และความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นนันทนาการสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว

ฉันทิช วรรณธนม (2546, หน้า 21-29) ได้กำหนดคุณสมบัติที่ดีของมัคคุเทศก์ ดังนี้

1. มีบุคลิกภาพดี มัคคุเทศก์ที่ดีต้องมีบุคลิกภาพทั่วไปดูดี บุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์นั้นควรเริ่มต้นจากให้ความสนใจต่อร่างกายเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสะอาดและความเป็นระเบียบของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายและการแต่งกาย

2. มีมนุษยสัมพันธ์ดี คือ ต้องมีความสามารถในการสร้างความประทับใจและผูกมิตรกับนักท่องเที่ยวได้อย่างดี สามารถทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกผ่อนคลายให้ความเป็นกันเอง

3. มีความรู้ดี มัคคุเทศก์ควรเป็นผู้มีความรอบรู้ รู้กว้างและรู้ลึกได้ยิ่งดี เพราะจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากการท่องเที่ยว ทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าการท่องเที่ยวในครั้งนั้น ๆ ได้รับประโยชน์ เกิดความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากความเพลิดเพลินความสวยงามจากสถานที่ท่องเที่ยว

4. มีวาทศิลป์ มัคคุเทศก์เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยการพูดเป็นเครื่องมือในการนำพาไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้นมัคคุเทศก์จึงควรเอาใจใส่ฝึกฝนการพูดของตนอยู่เสมอ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวฟังแล้วเกิดความสนุกสนานในการท่องเที่ยว ยอมรับและเชื่อถือปฏิบัติตามเมื่อมัคคุเทศก์ขอความร่วมมือ และถึงแม้ปัจจุบันเครื่องมือสื่อสารจะก้าวหน้าทันสมัยช่วยในการนำเที่ยวได้มาก แต่ความสำคัญของการพูดก็มิได้ลดน้อยลงไป ตรงข้ามกลับทวีความสำคัญมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพมัคคุเทศก์เป็นอาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวที่เป็นคนแปลกหน้า ไม่มีความคุ้นเคยกันมาก่อน

5. เป็นคนช่างสังเกต มัคคุเทศก์ต้องรู้จักใช้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน เป็นคนช่างสังเกต ช่างจดจำสิ่งต่าง ๆ ให้ได้รวดเร็วกว่านักท่องเที่ยวเพื่อเตรียมพร้อมที่จะตอบคำถามนักท่องเที่ยวได้อย่างไม่อ้ำอึ้ง สิ่งใดที่นักท่องเที่ยวถามแล้วไม่รู้คำตอบก็ควรตอบแบบสงวนท่าทีไม่ควรตอบว่าไม่รู้ ควรตอบว่าไม่แน่ใจในคำตอบ อาจผิดพลาดถ้าตอบไปขอติดคำตอบไว้ก่อนหลังจากนั้นจึงค่อยไปหาคำตอบมาบอกนักท่องเที่ยวภายหลัง

6. มีจิตวิญญาณรักและตั้งใจในงานการเป็นมัคคุเทศก์ คุณสมบัติข้อนี้ถือว่าสำคัญมาก เพราะต้องเป็นผู้มีความรักและเต็มใจที่จะบริการแก่ผู้อื่นอย่างมีความสุขไม่ใช่ทำด้วยความฝืนใจหรือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์อื่นใด คิดเอาตัวรอดทำงานให้พ้นไปวัน ๆ ต้องมีจิตวิญญาณความรู้สึกรักที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของนักท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้จิตวิญญาณของความเป็นมัคคุเทศก์ ก็คล้ายกับจิตวิญญาณของความเป็นครู คือ พยายามที่จะถ่ายทอดความรู้

ให้แก่ผู้อื่น มีน้ำใจให้อภัยแก่ผู้อื่นเมื่อทำผิดพลาดขึ้นมาควรเป็นผู้ที่ตั้งใจจริงที่จะเอาดีทางด้านนี้ ทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ และมุ่งที่จะสร้างความก้าวหน้ามิใช่เข้ามาเพื่อหา ประสพการณ์ชั่วคราว หรือเพียงเพื่อเป็นทางผ่านรอไปทำงานอื่น เพราะจะก่อให้เกิดความเสียหาย ต่อความเจริญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

7. มีประสบการณ์เดินทาง คุณสมบัติอย่างหนึ่งของมัคคุเทศก์ที่ควรมีคือ มี ประสบการณ์ในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่ได้เคยเห็นเคยรู้จักคุ้นเคยกับสถานที่ ท่องเที่ยวกับสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ก็จะช่วยให้มัคคุเทศก์ทำงานด้วยความมั่นใจ ไม่ ต้องกลัวว่าไม่รู้ สามารถตอบคำถามนักท่องเที่ยวได้อย่างมั่นใจ อีกทั้งเมื่อมีประสบการณ์การ เดินทางมาแล้ว การเตรียมความพร้อมในด้านข้อมูลหรือการแก้ไขปัญหาในครั้งต่อไปก็ไม่ต้องหนัก หนาเหมือนการทำงานที่ต้องประสบพบเจอครั้งแรก และประสบการณ์การเดินทางนี้เองที่ทำให้ มัคคุเทศก์สามารถเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างรวดเร็ว ถ้ามีโอกาสได้ทำงานแก้ไขปัญหาในครั้ง ต่อไป

8. มีความรับผิดชอบสูง ตรงต่อเวลา เนื่องจากบางครั้งผู้เป็นมัคคุเทศก์ต้องดูแล นักท่องเที่ยวคราวละหลายสิบหรือหลายร้อยชีวิต คงไม่มีความรับผิดชอบได้ยิ่งใหญ่ไปกว่าการต้อง รับผิดชอบต่อชีวิตของคน ในการเดินทางนักท่องเที่ยวมักต้องการความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สินเป็นอันดับแรก ฉะนั้นมัคคุเทศก์จึงต้องแสดงหรือจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ นักท่องเที่ยวได้เห็นว่า การเดินทางในครั้งนั้น ๆ มีความปลอดภัยไร้กังวล

9. มีความอดทนอดกลั้น รับผิดชอบทุกสถานการณ์ จากลักษณะงานที่ต้องเจอกับ นักท่องเที่ยวที่มาจากพื้นฐานทางความคิด ความต้องการที่ต่างกันทำให้มัคคุเทศก์ต้องมีขันติ มีความอดทนอดกลั้น ทั้งความคิด การกระทำที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง หรือความไม่ราบรื่นในการ ทำงานกับนักท่องเที่ยว

10. มีสติปัญญา และไหวพริบดี มัคคุเทศก์ต้องทำงานทุกอย่างด้วยสติสัมปชัญญะ และไหวพริบดี ทำงานโดยมีการไตร่ตรอง วางแผนล่วงหน้าทุกขั้นตอน มีการวางแผนเพื่อเพื่อ ความผิดพลาดไว้ด้วยยิ่งดี มัคคุเทศก์ที่มีสติและไหวพริบดีนั้น แม้ว่าเจอเหตุการณ์ใด ๆ ก็จะไม่ หวั่นไหวอะไรง่าย ๆ แต่การไม่หวั่นไหวอะไรง่าย ๆ นั้นยังไม่พอ มัคคุเทศก์ต้องสามารถใช้สติและ ไหวพริบดีดีกว่าบุคคลอื่นนั้นแก้ไขปัญหาหรือทางออกให้ได้อย่างรวดเร็วด้วย

11. สามารถสร้างอารมณ์ขัน อารมณ์ขันเป็นส่วนช่วยให้การเดินทางเที่ยวไปด้วย รอยยิ้ม และความสุขจากนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์คนใดมีพรสวรรค์ในการสร้างอารมณ์ขันให้กับ ผู้อื่นก็จะได้เปรียบเพราะบางครั้งนักท่องเที่ยวก็ไม่ชอบข้อมูลที่เป็นวิชาการมากเกินไป แต่ถ้าจะให้มี ความสนุกสนานปนเปื้อนด้วยเรื่องตลกขบขันกลับมีความชอบมากกว่า ทั้งนี้อารมณ์ขันอาจไม่ใช่เป็น

เรื่องไร้สาระทั้งหมด มัคคุเทศก์อาจนำเอาเรื่องวิชาการนี้แหละมาเสริมเติมแต่งให้ฟังดูสนุกสนานก็ได้

12. มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ดี เพราะนักท่องเที่ยวต้องเจอกับผู้คนที่หลากหลาย ต้องเจอกับการทำงานที่ค่อนข้างหนัก มีเวลาพักผ่อนน้อยกว่าคนอื่น ดังนั้นถ้ามัคคุเทศก์มีพื้นฐานทางด้านสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ไม่ดีแล้ว ก็จะทำงานได้ไม่เต็มที่ ทำงานโดยมีข้อผิดพลาดที่สำคัญการมีสุขภาพจิตและสุขภาพกายไม่ดีจะส่งผลต่อการแสดงออกทางสีหน้า แววตา บุคลิก ท่าทางว่าไม่เต็มร้อย อาจทำให้นักท่องเที่ยวขาดความมั่นใจในตัวผู้นำและผลงานที่ออกมาจะไม่ดีในที่สุด

13. มีความจำที่ดี ผู้มีความจำดีจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การมีความรู้ดีได้อย่างง่าย เพียงแต่ต้องเป็นคนที่ยืนยันชวนขวยสักระหว่าง การมีความจำดีนั้นอาจหมายถึงการเรียกหรือทักทาย ชื่อนักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง จะสร้างความภูมิใจแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ถูกเรียก

14. เป็นผู้นำที่ดี เนื่องจากมัคคุเทศก์จะเป็นที่พึ่งในทุกๆ เรื่องของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะยึดถือเชื่อถือคำแนะนำจากมัคคุเทศก์ ดังนั้นบุคลิกภาพความเป็นผู้นำจึงมีความสำคัญ และอาจมีความจำเป็นมากกว่าการมีความรู้ก็ได้ในบางสถานการณ์ มัคคุเทศก์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีมีความเป็นตัวของตัวเอง กล่าวหาญเมื่อพบสถานการณ์ที่คับขัน กล่าวในสิ่งที่ควรกล่าว กล่าวตัดสินใจ มีความสามารถในการควบคุมกลุ่มให้มีความคิดเห็นคล้อยตามเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

15. ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของทุก ๆ อาชีพ การซื่อสัตย์ของอาชีพมัคคุเทศก์นั้นหมายถึงได้หลาย ๆ ความหมาย ได้แก่ การซื่อสัตย์ต่อนักท่องเที่ยว คือต้องพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวตามโปรแกรมที่ระบุ ไม่พาไปนอกเหนือโปรแกรมเพื่อให้ตนได้ประโยชน์ไม่หลอกลวงนักท่องเที่ยว

16. มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาของประเทศที่ไปเยือนหลายครั้งที่มีมัคคุเทศก์ต้องสอนการใช้คำอย่างง่ายแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในเบื้องต้น เพื่อการพูดคุยหรือต่อรองราคาในการซื้อสินค้า

17. มีความกระตือรือร้น มัคคุเทศก์ต้องมีท่าทีกระฉับกระเฉง ว่องไว กระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเวลาในการนำเที่ยวหรือนอกเหนือจากการนำเที่ยว ถ้ามัคคุเทศก์ขาดความกระตือรือร้น นักท่องเที่ยวก็จะเฉื่อยตามอาจทำให้รายการนำเที่ยวเสียหาย

18. มีความยืดหยุ่น แก้ปัญหาได้ฉับไว หลายโอกาสรายการนำเที่ยวอาจไม่ได้เป็นไปตามที่ระบุเนื่องจากสภาพอากาศ การเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่คาดไม่ถึง ดังนั้นคุณสมบัติที่ดีของ

มัคคุเทศก์อีกอย่างหนึ่งก็คือต้องมีความยืดหยุ่นได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ บางสถานการณ์ในการนำเที่ยวจะใช้วิธีเด็ดขาดไม่ได้เพราะอาจเกิดผลเสียหายหรือเกิดอันตราย มัคคุเทศก์ควรอธิบายให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจและทราบถึงเหตุการณ์ว่าถ้ายังขึ้นดันทุรังก็อาจส่งผลในด้านลบนอกจากนี้ มัคคุเทศก์ยังต้องแก้ไขสถานการณ์ให้ได้อย่างฉับไวคิดอ่านให้ทันการ

2.4.7 มรรยาทและการวางตัวของมัคคุเทศก์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541, 19)

มรรยาท หมายถึง กิริยา วาจา ที่ถือว่าเรียบร้อย

การวางตัว หมายถึง พฤติกรรม การปฏิบัติ การทำตัวที่แสดงออกให้เห็น ฉะนั้น มรรยาทและการวางตัวของมัคคุเทศก์ก็คือ กิริยา วาจา ท่าทาง การแสดงออก ข้อควรประพฤติ และไม่ควรประพฤติของมัคคุเทศก์ เพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งเกียรติภูมิของสถานภาพแห่งวิชาชีพ มัคคุเทศก์ ทั้งนี้ การวางตัวของมัคคุเทศก์อาจหมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์กาลเทศะ ซึ่งเป็นหลักอันควรประพฤติปฏิบัติ และเป็นคุณสมบัติอันดีงามที่มัคคุเทศก์พึงปฏิบัติซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวมีประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

1. มัคคุเทศก์ต้องผสมผสานระหว่างมรรยาทไทย กับมรรยาทแบบต่างประเทศให้ได้ในลักษณะที่สอดคล้องกลมกลืนไม่ขัดกัน และควรเน้นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ไทยให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ
2. พุดจาสุภาพ ไม่เกรี้ยวกราดกับนักท่องเที่ยว พยายามเก็บอารมณ์โกรธไม่ทำให้งานเสีย
3. ไม่พุดคุยเรื่องทุกขร้อนหรือเรื่องส่วนตัวให้นักท่องเที่ยวฟัง เพื่อขอความเห็นอกเห็นใจ
4. ให้ปฏิบัติในการพูดกับนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มอย่างเท่าเทียมไม่เลือกอธิบายกับนักท่องเที่ยวบางคนที่ตนชอบเท่านั้น
5. ปฏิบัติตนให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่พอใจ และรู้สึกอบอุ่นใจในการเดินทางท่องเที่ยว
6. ไม่แสดงความสนิทสนมกับนักท่องเที่ยว จนเกินสมควรโดยเฉพาะในด้านชู้สาว

2.4.8 จรรยาบรรณของมัคคุเทศก์ (สุวรรณชัย ฤทธิ์วัชร 2545, หน้า 34-35)

จรรยาบรรณของมัคคุเทศก์ หมายถึง หลักอันพึงปฏิบัติของผู้ประกอบอาชีพ มัคคุเทศก์ ซึ่งจรรยาบรรณของมัคคุเทศก์ที่สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพกำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ดังนี้

1. เติบโตชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
2. เลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตย

3. ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น
 4. มีความรับผิดชอบและตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความเสียสละ และอุทิศตนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานไม่ได้
 5. รักษาชื่อเสียงของตน โดยการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต และไม่แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบหรือปฏิบัติตนอันเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี หรือเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของวิชาชีพมัคคุเทศก์
 6. พึงมีทัศนคติที่ดี พัฒนาตนเองให้มีคุณภาพ คุณวุฒิ คุณธรรม และทักษะในการปฏิบัติงาน ในวิชาชีพมัคคุเทศก์
 7. พึงเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ทั้งทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม
 8. ถือปฏิบัติตามคำสั่งกฎระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ของสถานที่ท่องเที่ยวทุกแห่ง ตลอดจนการปฏิบัติตนตามกฎหมาย และระเบียบของทางราชการ
 9. ประพฤติตนด้วยความสุภาพ รู้รักสามัคคีต่อผู้ร่วมวิชาชีพอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และบุคคลทั่วไปโดยปราศจากอคติใด ๆ ทั้งสิ้น
- จากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์ สรุปได้ว่า มัคคุเทศก์หรือผู้นำเที่ยวที่ดีนั้นจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้
1. มีบุคลิกภาพดี มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง รักษาความสะอาดของร่างกายสม่ำเสมอ
 2. มีความรู้ สติปัญญา และไหวพริบดี มีความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ มีความรู้รอบตัวดี และหมั่นแสวงหาความรู้ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา
 3. มีมนุษยสัมพันธ์ดี ต้องสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว สามารถเข้ากับนักท่องเที่ยวได้โดยไม่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจ
 4. มีวาทศิลป์ดี พูดจาสุภาพ ควรเอาใจใส่ฝึกฝนการพูดของตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวยอมรับและเชื่อถือ ฟังแล้วเกิดความสนุกสนานในการเดินทางท่องเที่ยว
 5. มีความเป็นผู้นำ กล้าหาญ มีความสามารถในการควบคุมกลุ่มให้มีความคิดเห็นคล้อยตามเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย
 6. มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา และซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน
 7. มีจิตวิญญาณรักและตั้งใจในการเป็นมัคคุเทศก์ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรักและเต็มใจที่จะบริการแก่ผู้อื่นอย่างมีความสุข

2.5 วัฒนธรรม

2.5.1 ความหมายของวัฒนธรรม

นักวิชาการวัฒนธรรมหลายท่านได้ให้คำจำกัดความ คำว่า "วัฒนธรรม" ไว้ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2528) ให้นิยามว่า วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

Bierstedt, Meehan และ Samuelson (1964) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ ส่วนทั้งหมดอันซับซ้อน ประกอบด้วยทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาคิดและทำในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม

ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้ "วัฒนธรรม" หมายถึง ลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน (เป็นการชี้ชวน เชิญชวน วิงวอนให้ประชาชนร่วมกัน ทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ให้มีความดีงามขึ้น ไม่ใช่เพียงแต่รับมรดกกันมา แต่จะต้องรักษาของเดิมที่ดี แก้ไขดัดแปลงของเดิมที่ควรแก้ หรือดัดแปลงวางมาตรฐานความดีความงามขึ้นใหม่ แล้วส่งเสริมให้เป็น ลักษณะที่ดีประจำชาติสืบต่อไปจนถึงอนุชนรุ่นหลัง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถ เรียนรู้ และก่อให้เกิดผลดีกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู ถวายทอด เสริมสร้างเอตทัคคะ และแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างดุลยภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

สาโรช บัวศรี (2531) วัฒนธรรม หมายถึง ความดี ความงาม และความเจริญในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปธรรมต่าง ๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบัน หรือว่าที่เราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยของเราเอง

โดยสรุป วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถี แต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถี แสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลง ไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคม ได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

2.5.2 ประเภทของวัฒนธรรม

ประเภทของวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น

- วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขกาย เพื่อให้ได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบาย ในการครองชีพ ได้แก่สิ่งความจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต ๔ อย่างและสิ่งอื่นๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอาวุธยุทโธปกรณ์ เครื่องป้องกันตัว
- วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจ มีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษา วิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา จรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมาย และระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึทางจิตใจ ให้งอกงามหรือสบายใจ

2.5.3 วัฒนธรรมขอม

ดินแดนอีสานเป็นดินแดนต้นกำเนิดอารยธรรมขอมในยุคแรกก่อนที่จะแผ่ขยายไปทั่วลุ่มน้ำโขงครอบคลุมถึงดินแดนเขมรต่ำแห่งประเทศกัมพูชา ด้วยความมั่งคั่งของอาณาจักรจึงทำให้ปรากฏโบราณสถานและแผ่ขยายซึ่งวัฒนธรรมขอมไปทั่วอีสาน

อาณาจักรขอมเป็นอาณาจักรโบราณแห่งหนึ่งที่รับอิทธิพลความเจริญจากอารยธรรมอินเดียก่อนจะพัฒนารูปแบบขึ้นจนมีลักษณะเฉพาะของตนเองและเจริญรุ่งเรืองต่อเนื่องอย่างยาวนานนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ 18 มีชื่อเสียงเลื่องลือด้วย

ศาสนานาถาใหญ่ด้วยศิลาที่จำหลักลวดลายอย่างงดงาม ซึ่งประวัติความเป็นมาของอาณาจักรแห่งนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุคใหญ่ คือ

1. ยุคก่อนเมืองพระนคร
2. ยุคเมืองพระนคร
3. ยุคหลังเมืองพระนคร

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยภายในประเทศ

กานต์นารี ชื่อพานิช (2547) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาชั้นต้น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นโยบายของหน่วยงานต่างๆ ต้องการให้ชุมชนที่อยู่ในส่วนของสังคมได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการของนักเรียน และส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ดีของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป ส่วนนักเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาชั้นต้น เนื่องจากเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ได้ศึกษาโดยตรงและได้ปฏิบัติจริง ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย ความสำคัญ วิสัยทัศน์ คุณภาพผู้เรียน สาระ มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี คำอธิบายรายวิชาขอขบข่ายเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนการวัดและประเมินผล และแผนการจัดการเรียนรู้ 12 แผน ผู้เชี่ยวชาญประเมินองค์ประกอบของหลักสูตรพบว่า มีความสอดคล้องและเหมาะสม ผลการทดลองใช้ หลักสูตร นำหลักสูตรไปใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทั้งในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ผลการประเมินผล และปรับปรุงหลักสูตร พบว่านักเรียนสนใจ ตั้งใจ ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี สามารถเป็นมัธยมศึกษาชั้นต้น แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในวัดพระพุทธรูปมหาธรรมหลวงได้ กล่าวพูดกล้าแสดงออกและมีความรู้เกี่ยวกับ เรื่องมัธยมศึกษาชั้นต้น หลังใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อน ใช้หลักสูตรอย่างน้อยมีความสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นักเรียนสามารถจัดทำผลงานได้อย่างสวยงามมีความคิดสร้างสรรค์ นักเรียนมีความคิดเห็นที่ดีต่อหลักสูตร เนื้อหาในหลักสูตรเหมาะสม

และผู้สอนกับนักเรียนมีความคิดเห็นว่าการเพิ่มระยะเวลาในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้และมีการปรับปรุงหลักสูตรในเรื่องระยะเวลาให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับเนื้อหา

กฤษณ์ เจริญทอง (2540) ได้ศึกษาเรื่อง การนำเที่ยวถ้ำลอดของผู้นำเที่ยวท้องถิ่น ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า วิธีการนำเที่ยวถ้ำลอด ของผู้นำเที่ยวท้องถิ่นของถ้ำลอดส่วนใหญ่มีวิธีการนำเที่ยวตามหลักการนำเที่ยว และตามหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับสูง โดยผู้นำเที่ยวเห็นถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สามารถลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่จะมีผลต่อสภาพธรรมชาติ เพื่อให้การท่องเที่ยวถ้ำลอด เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป

จิตรา ชุมณี (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร เรื่องมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เรียนรู้จากสถานการณ์จริง และเน้นการประเมินผลตามสภาพจริง 2) หลักสูตรประกอบด้วย หลักการ คำอธิบายรายวิชา จุดหมาย โครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียนแนวทาง การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การประเมินผล และแผนการสอน 10 แผนการสอน ขอบข่ายเนื้อหา ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ท้องถิ่น เทศกาลงานประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในท้องถิ่น โรงแรมสถานที่พัก ร้านอาหาร และผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึกในท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น คุณสมบัติทั่วไปของมัคคุเทศก์ และการปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญประเมินองค์ประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้องและเหมาะสม 3) นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านเขาช้าง อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ในชุมชนมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยผู้วิจัย ครูผู้สอน กิจกรรมชุมนุม ผู้รู้ในท้องถิ่น และมัคคุเทศก์อาชีพเป็นผู้สอน จำนวน 25 คาบ คาบละ 50 นาที และ 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์ท้องถิ่นก่อนและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นักเรียนสามารถจัดทำชิ้นงานได้ระดับดีมาก เช่น แผ่นพับ หนังสือเล่มเล็ก นิทาน แต่งกลอน เกี่ยวกับการนำเที่ยว และปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้ และมีความคิดเห็นที่ดีต่อหลักสูตร และหลักสูตรควรปรับปรุงเรื่องระยะเวลาในการสอนให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับเนื้อหา

ณรงค์ศักดิ์ ศรีวิสัย (2545) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่ตืนวิทยาคม อำเภออมก๋อยจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีเป็นส่วนใหญ่ส่วนความคิดเห็นของ

ผู้ปกครองต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนพบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตรรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยงพบว่า ผลงานของผู้เรียนมีความเหมาะสมกับการใช้หลักสูตร และความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับความเหมาะสมของการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยงพบว่ารูปแบบของหลักสูตร รายละเอียดของหลักสูตร ทั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผล รวมทั้งการใช้หลักสูตรในด้านการจัดกิจกรรมการประสานงานกับวิทยากรท้องถิ่นมีความเหมาะสม

ดาร์ตัน พุสดี (2541) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดนตรีพื้นเมืองล้านนา เรื่อง ซึ่ง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลการเรียนในด้านความรู้ ความเข้าใจและทักษะปฏิบัติผ่านเกณฑ์ในระดับดีมาก และระดับดี มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ครูและนักเรียนเห็นด้วย และมีความพึงพอใจกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น ดนตรีพื้นเมืองล้านนาเรื่อง ซึ่ง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาลินี อุดมผล (2542) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่องการเจียรไนนิล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนบ้านช่องด่าน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอน ที่ 1 การศึกษาเอกสารทางการศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นบ้าน พบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นตอน ที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรพบว่า โครงร่างหลักสูตรมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องที่สามารถนำไปทดลองใช้ได้ ขั้นตอน ที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรพบว่า ผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้าน มีความรู้ความเข้าใจในการนำหลักสูตรไปใช้ร่วมกัน และนักเรียนมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมตามที่หลักสูตรกำหนด ขั้นตอน ที่ 4 การประเมินผลหลักสูตร พบว่า ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจมีทักษะในการเจียรไนนิล และมีเจตคติที่ดีต่อการเจียรไนนิลและควรปรับปรุงในเรื่องของ

คาบเวลาเรียน

ธัญภรณ์ วงศ์อกนิษฐ์ (2543) ศึกษาเรื่องจิตสำนึกของมัคคุเทศก์ในการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระบบนิเวศแนวปะการัง พบว่า กิจกรรมที่นำเที่ยว ลักษณะการใช้แหล่งท่องเที่ยว ไม่มีผลต่อความแตกต่างของคะแนนจิตสำนึกต่อการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระบบนิเวศแนวปะการัง อายุไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนนจิตสำนึกในการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระบบนิเวศแนวปะการัง และพบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชายมีคะแนนจิตสำนึกสูงกว่าเพศหญิงมัคคุเทศก์ที่มีระบบการศึกษาที่ต่างกันจะมีคะแนนจิตสำนึกในการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระบบนิเวศ แนวปะการังต่างกัน ระยะเวลาการทำงานมีความสัมพันธ์กับจิตสำนึกในการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระบบนิเวศแนวปะการัง และมัคคุเทศก์

ผ่านการอบรมมีคะแนนจิตสำนึกในการนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระบบนิเวศแนวปะการังสูงกว่ามัคคุเทศก์ที่ไม่ผ่านการอบรม

ปรารธนา ศรีสุข (2544) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษสำหรับการท่องเที่ยว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดสมุทรปราการ โดยดำเนินการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การสร้างหลักสูตรโดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ศึกษาหลักสูตรแม่บทวิชาภาษาอังกฤษ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2539 ในด้านหลักการและแนวคิด จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เนื้อหาสาระแนวการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล ศึกษาข้อมูลด้านสภาพทั่วไปของจังหวัดสมุทรปราการ และข้อมูลทางภาษาด้านคำศัพท์เฉพาะและเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น วัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรปราการ ที่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีโอกาสพบเห็นและใช้บ่อยในชีวิตประจำวัน ยกเว้นหลักสูตร ขั้นที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นและปรับปรุงแก้ไข ขั้นที่ 3 การจัดทำวัสดุหลักสูตร ขั้นที่ 4 การทดลองใช้หลักสูตรเพื่อหาคุณภาพของหลักสูตร ขั้นที่ 5 การปรับปรุงหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน โดยใช้หลักสูตรภาษาอังกฤษสำหรับการท่องเที่ยวสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 2) นักเรียนมีเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษในระดับดีมาก

ยุพิน บุญญานาม (2544) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องจังหวัดระยอง กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า 1) ได้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง จังหวัดระยอง กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความเหมาะสมที่นำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนได้ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง จังหวัดระยองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 และนักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมีความรัก ความภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนเอง

วิจิตร ไชยศิลป์ (2536) ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่าปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่คือ ขาดเอกสารและแหล่งความรู้ ขาดวัสดุและงบประมาณในการดำเนินงาน

วิสุทธิ เลิศปิติวาณิช (2541) ศึกษาการประเมินหลักสูตรมัคคุเทศก์ทั่วไปการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การประเมินบริบท (Context evaluation) พบว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความเหมาะสม และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในระดับมาก เนื้อหาสาระของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ความต้องการของผู้เรียน และเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพในระดับมาก และโครงสร้างหลักสูตรด้านจำนวนชั่วโมงส่วนใหญ่มีความเหมาะสม

การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input evaluation) ด้านวิทยากร และผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความเหมาะสมในระดับมาก

การประเมินกระบวนการ (Process evaluation) ด้านการเตรียมการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน เทคนิควิธีสอนของวิทยากร และการวัดผล มีความเหมาะสมในระดับมาก

การประเมินผลผลิต (Product evaluation) ด้านคุณลักษณะทั่วไป และคุณลักษณะทางด้านการปฏิบัติงานในหน้าที่ มีความเหมาะสมในระดับมาก

วรภรณ์ บางเลี้ยง (2534) ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า บุคลากรที่เกี่ยวข้องขาดทักษะในการพัฒนาหลักสูตร ผู้ใช้หลักสูตรไม่พร้อมต่อการปรับหลักสูตรเพื่อนำไปใช้ ขาดแหล่งความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร

ศิริชัย อนันต์ผล (2534) ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา 5 พบว่ายังไม่มี การจัดเนื้อหาหรือรายวิชาขึ้นใหม่ ขาดวิทยากรที่จะให้ความรู้ความเข้าใจให้ชัดเจน ขาดเอกสารที่ใช้ในการศึกษา

ศรียรรณ จันทรงษ์ (2542) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตร เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องจักสาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ศึกษากรณีโรงเรียนวัดยกระบัตร์(ชุมราชวรานุสรณ์) จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบต่าง ๆ มีความเหมาะสมสามารถนำไปทดลองใช้สอนกับนักเรียนได้ การทดลองใช้หลักสูตร พบว่า นักเรียนมีคุณสมบัติสามารถปฏิบัติงานได้ มีนิสัยรักการทำงาน และปรับปรุงงานอยู่เสมอ ส่วนการประเมินผลหลังการใช้หลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความรู้เรื่องงานจักสาน และสามารถจักสานกระเป๋าผักตบชวาได้ นักเรียนมีความภูมิใจกับผลงานของตนเอง สำหรับปราชญ์ชาวบ้านมีความคิดเห็นว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนและช่วยให้นักเรียนมีความรักในชุมชนมากขึ้น

สิทธิเดช ลำลีแก้ว (2545) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร โดยทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 โรงเรียนบ้านคลองวาฬ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 25 คน ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนก่อนและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สุธิดา สังฆรักษาสัตย์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นเกี่ยวกับ เขตดุสิต ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัด สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่า 1) ผลของการสำรวจความต้องการ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่มีในเขตดุสิตของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตดุสิต 1.1) สถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งอภิเศกดุสิตวัดเบญจมบพิตร สวนสัตว์ดุสิต และพิพิธภัณฑ์รถม้าพระที่นั่ง 1.2) ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ได้แก่ดอกไม้ประดิษฐ์ เครื่องเบญจรงค์ เครื่องแก้ว กรอบรูปทำจากผ้าไหม และโปสเตอร์รูปพระที่นั่งวิมานเมฆ 2) ผลกา 3619 .นำ หลักสูตรไปใช้ นักเรียนทั้ง 30 คน มีค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์การ ประเมินผลที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มทั้ง 3 ภาคความรู้ และความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) การรับรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น เกี่ยวกับเขตดุสิต พบว่า นักเรียนมีการรับรู้ในด้านเนื้อหาสาระกิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากทุกรายการ การพานักเรียนไปทัศนศึกษาทำให้นักเรียนมีการรับรู้ใน ด้านเนื้อหามากที่สุด

ลำลี ทองธิว (2544) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างไม่เกาะสลัก และงานไม้ สำหรับหมู่บ้านหัตถกรรมไม้และแกะสลักบ้านถวายเป็น:กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านต้นแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตร เป็นไปในรูปแบบโรงเรียน เข้าเป็นแนวร่วมกับชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นสร้างความเข้าใจระหว่างผู้บริหาร โรงเรียนกับครู เพื่อชี้แจงความเป็นมาของหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องมัธยมศึกษาตอนต้นงานไม้แกะสลักและ งานไม้ ซึ่งเป็นความต้องการของชุมชน และนำเสนอแนวคิดเรื่องการเป็นแนวร่วมระหว่างครูกับ ชาวบ้านเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน พร้อมกันนั้นได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 2 ชุด มี กรรมการที่มาจากผู้บริหารหมู่บ้าน 1 ชุด และกรรมการที่เป็นครูทำงานประสานกับกรรมการชุดแรก อีก 1 ชุด ซึ่งกรรมการทั้ง 2 ชุด ทำหน้าที่รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน 2) ขั้น กำหนดโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่น มี 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 กรรมการดำเนินการสร้างหลักสูตรซึ่งเป็น ครูระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ร่างเป้าหมายโครงสร้างเวลาเรียน เนื้อหาสาระ ออกแบบประสบการณ์ กิจกรรมการเรียนการสอน และวิธีวัดและประเมินผล ระยะที่ 2 กรรมการดำเนินการสร้างหลักสูตร นำโครงสร้างหลักสูตรที่ร่างไว้นำเสนอเพื่อขอความเห็นชอบและข้อเสนอแนะจากกรรมการที่เป็น ชาวบ้าน 3) ขั้นจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นประมวลเนื้อหาและจัดทำแผนการสอน สื่อการสอน มี 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ครูเป็นกรรมการดำเนินการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น จัดทำรายละเอียดของ แผนการสอนตามโครงสร้างหลักสูตรที่ผ่านความเห็นชอบจากชาวบ้าน ระยะที่ 2 ครูศึกษาและ ประมวลความรู้ทางวิชาการจากแหล่งข้อมูลภายนอกเพิ่มเติม และระยะที่ 3 ครูลงมือสร้างบันทึก

การสอน เอกสารประกอบการสอนสื่อการสอน แบบวัดและประเมินผล และทดลองใช้บันทึกการสอนบางส่วน 4) ขั้นวิพากษ์หลักสูตรท้องถิ่นโดยชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 5) ขั้นปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นก่อนนำไปใช้

อัมพร เต็มดี (2545) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา อำเภอสนมั่ง จังหวัดราชบุรี มีขั้นตอนในการพัฒนาชุดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาความต้องการและข้อมูลพื้นฐาน 2) พัฒนาและหาประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้ 3) ทดลองใช้ 4) ประเมินและปรับปรุงแก้ไข กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนชุมชนบ้านบ่อ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสนมั่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 32 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีความคิดเห็นที่ดีต่อชุดการเรียนรู้เรื่องอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

อุตสาห์ พาสกุล (2531) ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาที่เกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่นพบว่าสภาพปัญหาและอุปสรรคของครูผู้สอนในการปรับหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น คือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรที่ดีพอ เอกสารประกอบหลักสูตรมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของครู ขาดแหล่งบริการทางวิชาการ ขาดแคลนงบประมาณ และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

อุบลรัตน์ กิจไมตรี (2543) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 4 ขั้นตอน คือ 1) การสำรวจและการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นักเรียนและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นสุพรรณบุรี 2) การสร้างหลักสูตร พบว่า หลักสูตรประกอบด้วย หลักการ คำอธิบายรายวิชาจุดหมาย โครงสร้าง ขอบข่าย เนื้อหา เวลาเรียน แนวทางการจัดการเรียน การสอน สื่อและการประเมินผล และแผนการสอน 10 แผนการสอน 3) การทดลองใช้หลักสูตร พบว่า นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพังม่วง จังหวัดสุพรรณบุรีสอนโดยปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกับผู้สอนและผู้วิจัย เป็นเวลา 60 คาบ และ 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพลงอีสาน สามารถแสดงเพลงอีสานได้ และมีเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร และปรับปรุงหลักสูตรในเรื่องระยะเวลาให้มีความยืดหยุ่นไปงานให้มีความน่าสนใจและคำอธิบายรายวิชาให้เหมาะสมกับสภาพของนักเรียน

2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

บัทเลอร์ (Butler, 1996) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและออกแบบกราฟฟิกที่จำเป็นทางการศึกษาให้ได้มากที่สุดก่อนดำเนินการพัฒนาหลักสูตรจากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟฟิกและนักการศึกษา เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแล้วควรมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน ทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมด้วย

วิทเทอร์ (Wither, 2000) ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดพื้นฐานทางการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นของสถาบันการศึกษา YVLEI ซึ่งพบว่าทางโรงเรียนมีการวิเคราะห์ถึงพื้นฐานของหลักสูตรว่าปรับปรุงให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้เด็กเกิดความคิดโดยใช้ประสาทสัมผัสทุกส่วนจากตัวเด็กกับสิ่งแวดล้อมที่เขาอยู่ด้วย จัดหาโอกาสให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ซึ่งหลักสูตรนี้ได้พัฒนา ทุกระดับโดยเฉพาะ ป.6 เน้นในเรื่องของระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด โดยการร่วมกันจัดระหว่างครู สมาชิกของชุมชน และนักเรียน ซึ่งผู้นำชุมชนจะจัดหาเนื้อหากิจกรรมการเรียนการสอนตามมาตรฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับของโรงเรียน

2.7 สรุป

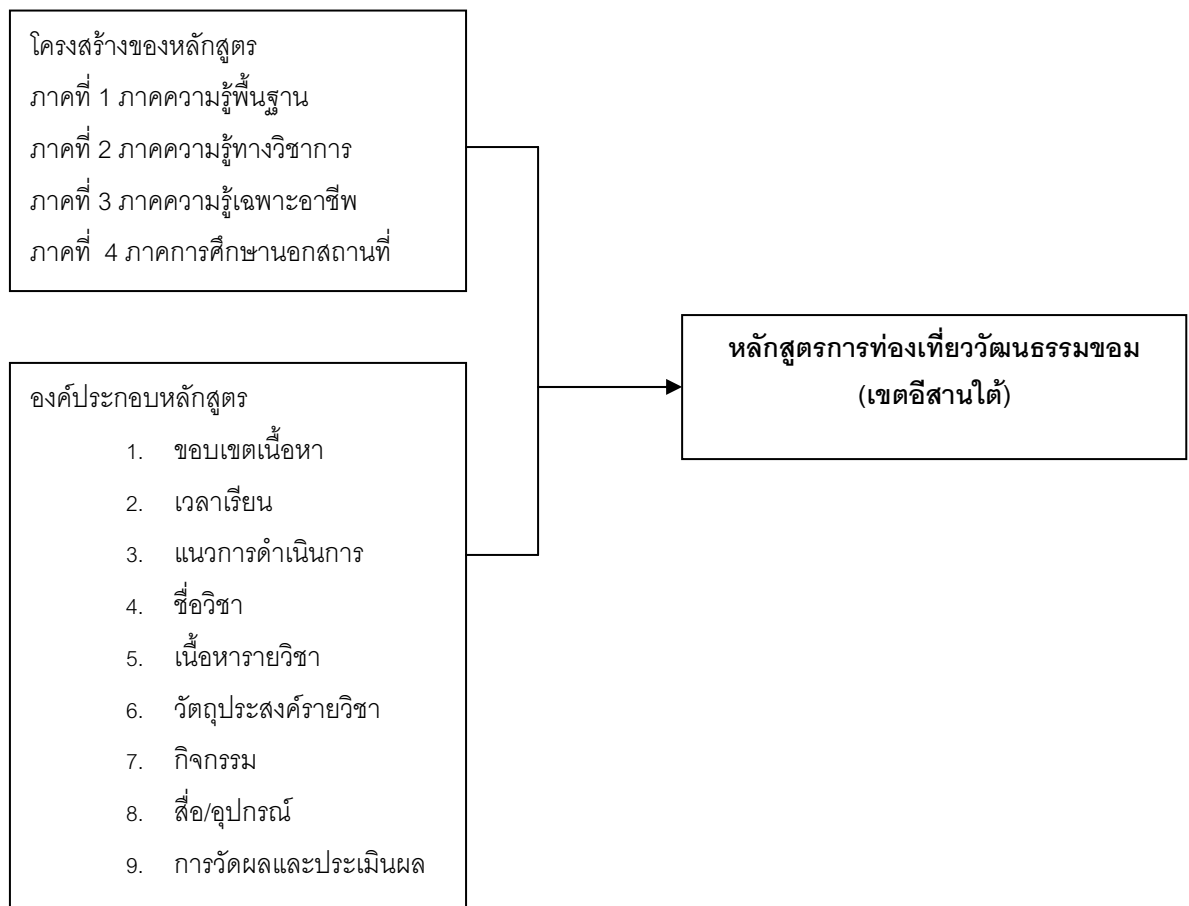
จากการศึกษาหลักการและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัย พบว่า ในกระบวนการพัฒนานั้นจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลายเพื่อการพัฒนาที่มีความถูกต้อง เหมาะสมและตรวจสอบได้ ทั้งนี้ผู้พัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับว่าตรงตามความถูกต้องหรือไม่ ในการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมผู้วิจัยได้อธิบายถึงแนวทางในการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งปรากฏในบทต่อไป

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

3.1 บทนำ

การศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภายใต้วัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรกเพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่สองเพื่อศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่สามเพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดต่าง ๆ ได้แก่ กรอบแนวคิดการวิจัย ระเบียบวิธีและขั้นตอนการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2 กรอบแนวคิดการวิจัย

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าต้องการหลักสูตรในรูปแบบใดและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเป็นใคร กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้เทคนิค Focus Group เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดเนื้อหา โครงสร้าง และรูปแบบของหลักสูตร (**กลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 1 และ 2 ต่างกัน) และกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 คน ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane ซึ่งกลุ่มนี้มุ่งถึงความต้องการในการนำหลักสูตรไปใช้ประโยชน์อย่างไรและมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกใช้การกำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยการสัมภาษณ์ ใช้เทคนิค Focus Group เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและใช้แบบสอบถามในการนำหลักสูตรไปใช้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 ชุด

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมเพื่อนำแนวคิดที่ได้จากการศึกษามาสร้างเป็นกรอบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าต้องการหลักสูตรในรูปแบบใดและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเป็นใคร

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้เทคนิค Focus Group เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดเนื้อหา โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร

*** ขั้นตอนที่ 2 และ 3 ใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างกัน

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ ใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane โดยแบบสอบถามนั้นมุ่งถึงความต้องการในการนำหลักสูตรไปใช้ประโยชน์อย่างไรและมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนจากการประชุม การสัมภาษณ์ โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาและบรรยายข้อมูลในรูปแบบพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถามและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์จะเป็นสถิติเบื้องต้น คือ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรายงานผลโดยการบรรยายประกอบการแสดงตารางข้อมูล

3.7 สรุป

การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) เป็นการวิจัยที่ทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ Focus Group รวมถึงการใช้แบบสอบถามเพื่อการตรวจสอบโครงสร้าง รูปแบบ กรอบเนื้อหาสาระ และแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งผลจากการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทต่อไป

บทที่ 4 ผลการศึกษา

4.1 บทนำ

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนที่กำหนด และนำเสนอผลการศึกษาโดยตอบตามประเด็นคำถามของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษา ออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ผลการศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ตอนที่ 2 ผลการศึกษารอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ตอนที่ 3 ผลการศึกษานำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ไปใช้ และตอนที่ 4 ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยรายละเอียดของผลการศึกษาทั้ง 4 ตอนมีดังนี้

4.2 ผลการศึกษา

ในการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ว่าด้วยการศึกษาถึงโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยวและเรื่องของวัฒนธรรมรวมจำนวน 30 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.2.1 หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตีสานใต้ควรมีโครงสร้างและรูปแบบอย่างไร

1) ด้านลักษณะของหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดโดยใช้ระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียน มักคุเทศก์ หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ แต่ทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตนได้

2) ด้านโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร

จากหัวเรื่องการวิจัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอแง่คิดเกี่ยวกับความจำเป็นในด้านโครงสร้างของหลักสูตรที่จำเป็น โดยได้ข้อสรุป คือ วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่ จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ ผู้วิจัยได้ทำการสรุปในสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะดังนี้

โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้)

จำนวนเวลาในการศึกษาจำนวน 10 วัน รวม 70 ชั่วโมง

(ทฤษฎี 49 ชั่วโมง / ปฏิบัติ 21 ชั่วโมง)

ประกอบด้วย

ตารางที่ 1 แสดงโครงสร้างและรูปแบบภาคความรู้พื้นฐาน

ภาคความรู้พื้นฐาน

21 ชั่วโมง

รายวิชา	จำนวนชั่วโมง
ภาษาเพื่อการสื่อสาร	14 ชั่วโมง
ประวัติและความรู้พื้นฐานของจังหวัดในเขตอีสานใต้	7 ชั่วโมง
รวม	21 ชั่วโมง

ตารางที่ 2 แสดงโครงสร้างและรูปแบบภาคความรู้ทางวิชาการ

ภาคความรู้ทางวิชาการ

21 ชั่วโมง

รายวิชา	จำนวนชั่วโมง
ความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้	3 ชั่วโมง
ประเพณีท้องถิ่น	3 ชั่วโมง
การละเล่นท้องถิ่น	3 ชั่วโมง
การแต่งกายพื้นเมืองตามวัฒนธรรมขอม	3 ชั่วโมง
การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม	3 ชั่วโมง
ภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว	3 ชั่วโมง
เส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม	3 ชั่วโมง
รวม	21 ชั่วโมง

ตารางที่ 3 แสดงโครงสร้างและรูปแบบภาคความรู้เฉพาะอาชีพ

ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ

7 ชั่วโมง

รายวิชา	จำนวนชั่วโมง
ความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น	7 ชั่วโมง
รวม	7 ชั่วโมง

ตารางที่ 4 แสดงโครงสร้างและรูปแบบภาคการศึกษานอกสถานที่

ภาคการศึกษานอกสถานที่

21 ชั่วโมง

รายวิชา	จำนวนชั่วโมง
การฝึกปฏิบัติจริง จากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตอีสานใต้ (จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี) (สถานที่ในการฝึกปฏิบัติไว้ในภาคผนวก)	21 ชั่วโมง
รวม	21 ชั่วโมง

สรุป

จากการศึกษาข้อมูลเพื่อการตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1 การศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้ควรมีอย่างไรนั้น พบว่า ลักษณะของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดโดยใช้ระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน กลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียน มัคคุเทศก์ หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ แต่ทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตนได้ ด้านโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรนั้นควรมีจำนวนเวลาในการศึกษาเป็นจำนวน 10 วัน รวม 70 ชั่วโมง จำแนกออกเป็นภาคทฤษฎีจำนวน 49 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติจำนวน 21 ชั่วโมง

4.2.2 หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมชมเขตอีสานใต้ควรมีกรอบเนื้อหาสาระอะไรบ้าง

กรอบเนื้อหาสาระที่ระบุไว้ในหลักสูตรนี้ได้จากการศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้จัดและจำแนกเนื้อหาตามกรอบเนื้อหาสาระดังรายละเอียดดังตารางที่ 5 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้พื้นฐาน

ภาคความรู้พื้นฐาน		21 ชั่วโมง
ภาษาเพื่อการสื่อสาร		จำนวน
เนื้อหา	ประกอบด้วย ศึกษาการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ทั้งในด้านการเขียน การอ่าน การฟัง โดยเฉพาะการพูดในที่ชุมชน ศึกษาการใช้ภาษา ตามประเภท และลีลาต่าง ๆ ในการสื่อความหมาย ทั้งในรูปแบบของภาษาที่ใช้ถ้อยคำ และไม่ใช่ถ้อยคำ เพื่อฝึกทักษะการใช้ภาษา เพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	14 ชั่วโมง
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมสามารถพูด อ่าน เขียน โดยใช้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมสามารถใช้ภาษาและลีลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ	
กิจกรรม	1. วิทยากรบรรยายเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร 2. วิทยากรแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม กลุ่มละ 5-6 คน แจกใบงาน เรื่อง การแนะนำตนในที่ชุมชนแล้วให้สมาชิกกลุ่มแนะนำตนเอง พร้อมทั้งการใช้ท่าทางประกอบ 3. วิทยากรให้แต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมุติ เรื่อง การแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเองแก่นักท่องเที่ยว 4. วิทยากรให้แต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็น และการปรับปรุงแก้ไข พร้อมทั้งกล่าวบรรยายสรุป	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. ใบงาน 2. เอกสารประกอบคำบรรยาย 3. Power Point	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากทักษะในการแนะนำตนเอง 2. วัดผลจากทักษะในการแสดงบทบาทสมมุติ	

ตารางที่ 5 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้พื้นฐาน (ต่อ)

ประวัติและความรู้พื้นฐานของจังหวัดในเขตอีสานใต้		จำนวน 7 ชั่วโมง
เนื้อหา	ศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยตั้งแต่เริ่มมีหลักฐาน แนวคิดเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของคนในท้องถิ่น การก่อตัวของชุมชน อิทธิพลของอาณาจักรขอมโบราณในดินแดนโซนอีสานใต้ ศึกษาความหมายของโบราณวัตถุสถาน ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ตลอดจนถึงความงามทางด้านทัศนศิลป์ของโบราณวัตถุ โบราณสถานในท้องถิ่นที่เปิดฝึกอบรม	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมสามารถบรรยายความเป็นมาของท้องถิ่นตนเองได้ 2. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมสามารถบรรยายถึงอิทธิพลของอาณาจักรขอมโบราณในท้องถิ่นตนเองได้ 3. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมสามารถบรรยายถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ตลอดจนถึงความงามทางด้านทัศนศิลป์ของโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่นของตนเองได้	
กิจกรรม	1. วิทยากรบรรยายประวัติศาสตร์ภาพรวมของอาณาจักรขอมโบราณที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานของคนในท้องถิ่น 2. วิทยากรแสดงการบรรยายโบราณวัตถุ โบราณสถาน ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ตลอดจนถึงความงามทางด้านทัศนศิลป์ พร้อมภาพประกอบ 3. วิทยากรแบ่งกลุ่มผู้เข้าฝึกอบรม พร้อมแจกใบงานแสดงการบรรยายโบราณวัตถุ โบราณสถาน ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ตลอดจนถึงความงามทางด้านทัศนศิลป์ พร้อมภาพประกอบ	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยตั้งแต่เริ่มมีหลักฐาน 2. ใบงาน 3. Power Point	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากทักษะในการนำเสนอการบรรยายพร้อมภาพประกอบ	

ตารางที่ 6 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้ทางวิชาการ

ภาคความรู้ทางวิชาการ

21 ชั่วโมง

ความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมขอมในเขตีสานใต้		จำนวน 3 ชั่วโมง
เนื้อหา	ศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติขอมโบราณ ตั้งแต่เริ่มมีหลักฐานแนวคิดเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของขอมโบราณ การก่อตัวของชุมชนและอาณาจักรต่าง ๆ ในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ การแพร่วัฒนธรรมในเขตีสานใต้ การตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่น	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ของชนชาติขอมโบราณ 2. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจถึงการแพร่วัฒนธรรมในเขตีสานใต้ การตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่น	
กิจกรรม	1. วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหากระบวนการเรียนรู้ 2. วิทยากรบรรยายถึงประวัติศาสตร์ของชนชาติขอมโบราณการแพร่วัฒนธรรมสู่เขตีสานใต้ 3. วิทยากรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าฝึกอบรมแสดงทรรศนะเกี่ยวกับถิ่นฐานของขอมโบราณในท้องถิ่นของตนเอง	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง ประวัติศาสตร์ของชนชาติขอมโบราณ 2. Power Point	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากการมีส่วนร่วมในการแสดงทรรศนะในเรื่องประวัติศาสตร์ขอมโบราณในท้องถิ่นตน	

ตารางที่ 6 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้ทางวิชาการ (ต่อ)

ประเพณีท้องถิ่น		จำนวน 3 ชั่วโมง
เนื้อหา	ศึกษาประวัติของประเพณีท้องถิ่นของผู้เข้าฝึกอบรม รูปแบบการจัดกิจกรรม ความเชื่ออันเป็นบ่อเกิดของแก่นแท้ของประเพณี ศึกษาความหมาย ประเภท องค์ประกอบและลักษณะของประเพณี ลักษณะสำคัญของประเพณี การปลูกฝังค่านิยม ให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณีเพื่อเป็นผู้แนะนำส่งเสริมประเพณีเหล่านั้นในโอกาสต่อไป	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในประเพณีท้องถิ่นของตนเอง 2. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถบรรยายประเพณี 12 เดือน ของท้องถิ่นตนได้	
กิจกรรม	1. วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ 2. วิทยากรบรรยายถึงประเพณีท้องถิ่นของผู้เข้าฝึกอบรม รูปแบบการจัดกิจกรรม ความเชื่ออันเป็นบ่อเกิดของแก่นแท้ของประเพณีในท้องถิ่น 3. วิทยากรแบ่งกลุ่มให้ผู้เข้าฝึกอบรมเขียนประเพณี 12 เดือน ในท้องถิ่นตนเอง พร้อมบรรยายสรุปเป็นกลุ่ม ๆ 4. วิทยากรสรุปผลของการบรรยาย และการทำกิจกรรม	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง ประวัติของประเพณีท้องถิ่น 2. Power Point 3. กระดาษชาร์ตสำหรับเขียนประกอบคำบรรยาย	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากการกิจกรรมการเขียนประเพณี 12 เดือน ในท้องถิ่นตนเอง พร้อมบรรยาย	

ตารางที่ 6 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้ทางวิชาการ (ต่อ)

การเล่นท้องถิ่น		จำนวน 3 ชั่วโมง
เนื้อหา	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเล่นของท้องถิ่น ลักษณะของการเล่นของท้องถิ่น ประโยชน์ของการเล่นของท้องถิ่น การสืบทอดและการเผยแพร่ของการเล่น	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจในการเล่นในท้องถิ่นของตนเอง 2. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถถ่ายทอดและแสดงการเล่นของท้องถิ่นได้	
กิจกรรม	1. วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาการเล่นท้องถิ่น 2. วิทยากรแบ่งกลุ่มให้ผู้เข้าฝึกอบรมแสดงการเล่นของแต่ละกลุ่มในท้องถิ่นที่ไม่ซ้ำกัน และกล่าวถึงประโยชน์ของการเล่นของท้องถิ่น และการสืบทอดและการเผยแพร่ของการเล่น 3. วิทยากรกล่าวสรุปการบรรยาย	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง การเล่น 2. Power Point	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากการทำกิจกรรมแสดงการเล่นของแต่ละกลุ่มในท้องถิ่นที่ไม่ซ้ำกัน	

ตารางที่ 6 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้ทางวิชาการ (ต่อ)

การแต่งกายพื้นเมืองตามวัฒนธรรมขอม		จำนวน 3 ชั่วโมง
เนื้อหา	ประวัติและศิลปะการแต่งกายของขอมโบราณ การทำผืนผ้า การย้อมสี และการตกแต่งลวดลายผ้า ผ้าที่ใช้ตกแต่งและที่ใช้ในการแต่งกาย การเลือกใช้ การดูแลและการแต่งกายประกอบการแสดงชนิดต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัยของท้องถิ่น	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้อบรมมีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์การแต่งกาย ประเพณีการแต่งกายของท้องถิ่น 2. เพื่อให้ผู้อบรมสามารถอธิบายลักษณะการแต่งกายของท้องถิ่นตนได้	
กิจกรรม	1. วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาการแต่งกายพื้นเมือง 2. วิทยากรแบ่งกลุ่มเพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมวาดภาพพร้อมระบายสีการแต่งกายในลักษณะต่าง ๆ ของท้องถิ่นตน พร้อมบรรยายสรุป 3. วิทยากรกล่าวสรุปการบรรยาย	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง การละเล่น 2. Power Point 3. กระดาษชาร์ต และสีเทียน	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากการทำกิจกรรมวาดภาพการแต่งกายในลักษณะต่าง ๆ ของท้องถิ่นตน	

ตารางที่ 6 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้ทางวิชาการ (ต่อ)

การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม		จำนวน 3 ชั่วโมง
เนื้อหา	การจัดการด้านอาหารและเครื่องดื่ม ความคาดหวังของลูกค้า การดำเนินงานและการควบคุมคุณภาพ การตลาด การเงิน การจัดการด้านอาหารและเครื่องดื่มในธุรกิจและองค์กรต่างๆ	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้อบรมมีความรู้ความเข้าใจใน 2. เพื่อให้ผู้อบรมสามารถอธิบายหลักการการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม	
กิจกรรม	1. วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาการจัดการด้านอาหารและเครื่องดื่ม 2. วิทยากรบรรยายหลักการจัดการด้านอาหารและเครื่องดื่ม 3. วิทยากรแบ่งกลุ่มเพื่อให้ผู้อบรมอธิบายหลักการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม 4. วิทยากรกล่าวสรุปการบรรยาย	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม 2. Power Point 3. กระดาษชาร์ต และสไลด์เขียน	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากการอธิบายหลักการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม	

ตารางที่ 6 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้ทางวิชาการ (ต่อ)

ภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว		จำนวน 3 ชั่วโมง
เนื้อหา	ศึกษาระบบการท่องเที่ยว ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อการท่องเที่ยว การใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ตลอดจนผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยเน้นการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของผู้เข้ารับการอบรม	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้อบรมมีความรู้ความเข้าใจในสภาพภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวในท้องถิ่น 2. เพื่อให้ผู้อบรมสามารถบรรยายผลกระทบจากการท่องเที่ยวและแนวทางการแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยวได้	
กิจกรรม	1. วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว 2. วิทยากรบรรยายหลักการภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว 3. วิทยากรแบ่งกลุ่มเพื่อให้ผู้อบรมอธิบายสภาพภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวของ ท้องถิ่นตนเอง 4. วิทยากรกล่าวสรุปการบรรยาย	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง ภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว 2. Power Point 3. กระดาษชาร์ต	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากการอธิบายสภาพภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวของท้องถิ่นตนเอง	

ตารางที่ 6 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้ทางวิชาการ (ต่อ)

เส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม		จำนวน 3 ชั่วโมง
เนื้อหา	ความหมายและประเภทของแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม เส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ ประวัติ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและลักษณะชุมชนของ สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ของวัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้อบรมมีความรู้ความเข้าใจความหมายและประเภทของ แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม 2. เพื่อให้ผู้อบรมสามารถบรรยายเส้นทางการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ได้	
กิจกรรม	1. วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหา เส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม 2. วิทยากรบรรยายเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม 3. วิทยากรแบ่งกลุ่มเพื่อให้ผู้อบรมเขียนเส้นทางและสถานที่ ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมในท้องถิ่นตนเองได้ 4. วิทยากรกล่าวสรุปการบรรยาย	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง ภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว 2. Power Point 3. กระดาษชาร์ต	
การวัดผลและ ประเมินผล	1. วัดผลจากการเขียนแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรม ขอมในท้องถิ่น	

ตารางที่ 7 กรอบเนื้อหาสาระภาคความรู้เฉพาะอาชีพ
ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ

7 ชั่วโมง

วิชาชีพมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น		จำนวน 7 ชั่วโมง
เนื้อหา	บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ บุคลิกลักษณะและจรรยาบรรณของมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น กระบวนการ วิธีการ เทคนิคการนำเที่ยว มนุษยสัมพันธ์สำหรับงานมัคคุเทศก์ นันทนาการ การปฐมพยาบาล การป้องกันอุบัติเหตุและการให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว กฎหมายที่เกี่ยวข้องในงานมัคคุเทศก์ ระเบียบพิธีการเข้าออกราชอาณาจักร การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้อบรมมีความรู้ความเข้าใจหลักการมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น 2. ผู้อบรมสามารถอธิบายหลักการของมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่นได้ 3. ผู้อบรมสามารถอธิบายงานของมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น ได้	
กิจกรรม	1. วิทยากรอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาวิชาชีพมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น 2. วิทยากรบรรยายหลักการวิชาชีพมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น 3. วิทยากรแบ่งกลุ่มเพื่อให้ผู้อบรมอธิบายหลักการวิชาชีพมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น 4. วิทยากรกล่าวสรุปการบรรยาย	
สื่อ/ อุปกรณ์	1. เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่อง การจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว 2. Power Point	
การวัดผลและประเมินผล	1. วัดผลจากการอธิบายหลักการวิชาชีพมัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น	

ตารางที่ 8 กรอบเนื้อหาสาระภาคการศึกษานอกสถานที่
ภาคการศึกษานอกสถานที่

21 ชั่วโมง

ฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตีสานใต้		จำนวน
เนื้อหา	จัดให้มีกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในด้าน การรับรู้ ลักษณะ และโอกาสของการประกอบอาชีพ การพัฒนาตัวผู้อบรมให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ แรงจูงใจ และคุณลักษณะที่เหมาะสมกับวิชาชีพ และฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเพื่อฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตีสานใต้ (รายชื่อสถานที่อยู่ในภาคผนวก จ)	21 ชั่วโมง
วัตถุประสงค์	1. เพื่อให้ผู้อบรมมีความรู้ความเข้าใจในหลักการฝึกประสบการณ์วิชาชีพภาคคุเทศก์ 2. เพื่อให้ผู้อบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงได้	
กิจกรรม	ดำเนินการฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตีสานใต้ โดยมีครูพี่เลี้ยงคอยแนะนำ	
สื่อ/ อุปกรณ์	แผนที่และแผ่นพับการท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตีสานใต้	
การวัดผลและประเมินผล	ประเมินผลจากการฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตีสานใต้	

4.2.3 หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม เขตอีสานใต้สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับใครและอย่างไร

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม โดยการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 9 แสดงรายละเอียดข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร/ประเด็นที่ศึกษา		ความถี่	ร้อยละ
เพศ	ชาย	195	48.8
	หญิง	205	51.2
อายุ	ต่ำกว่า 20 ปี	124	31
	20 ปี - 30 ปี	123	30.8
	31 ปี - 40 ปี	71	17.8
	41 ปี - 50 ปี	48	12
	51 ปี - 60 ปี	26	6.5
	61 ปีขึ้นไป	8	2
อาชีพ	รับราชการ	61	15.3
	บริษัทเอกชน	40	10
	รัฐวิสาหกิจ	82	20.5
	ธุรกิจส่วนตัว	47	11.8
	เกษตรกร	32	8
	นักเรียน/นักศึกษา	138	34.5
ความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	สนใจ	387	96.8
	ไม่สนใจ	13	3.3
การอบรมหลักสูตรพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว	เคย	50	12.5
	ไม่เคย	350	87.5
ผู้นำการท่องเที่ยวต่อความจำเป็นในการท่องเที่ยว	จำเป็น	356	89
	ไม่จำเป็น	44	11
ความจำเป็นในการจัดหลักสูตรเพื่ออบรมให้แก่ผู้นำการการท่องเที่ยว	ควร	377	94.3
	ไม่ควร	23	5.8

ตัวแปร/ประเด็นที่ศึกษา		ความถี่	ร้อยละ
กลุ่มเป้าหมายในการจัด อบรม	นักเรียน นักศึกษา	29	7.3
	ชาวบ้านหรือคนใน ท้องถิ่นตามแหล่ง ท่องเที่ยววนั้นๆ	225	56.3
	เฉพาะผู้ที่มีความสนใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	16	4
	พนักงานบริษัททัวร์	14	3.5
	เฉพาะบุคลากรในองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยว (ภาครัฐ)	14	3.5
	บุคคลทั่วไป (ไม่ระบุว่ วุฒิการศึกษาระดับใด)	26	6.5
	บุคคลทั่วไป (จัดตาม กลุ่มที่มีพื้นฐานใกล้เคียง กัน)	76	19
ลักษณะหลักสูตรที่ใช้ใน การอบรม	หลักสูตรระยะสั้น (ทฤษฎี)	74	18.5
	หลักสูตรระยะสั้น (ทฤษฎี และปฏิบัติ)	290	72
	หลักสูตรระยะยาว (ทฤษฎี)	12	3
	หลักสูตรระยะยาว (ทฤษฎีและปฏิบัติ)	24	6

การศึกษาข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ชุด พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานั้นได้ให้ความสนใจและเห็นด้วยกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่เคยได้รับการอบรมคิดเป็นร้อยละ 87.5 โดยหลักสูตรดังกล่าวนี้กลุ่มตัวอย่างต้องการมุ่งไปใช้กับชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นตามแหล่งท่องเที่ยววนั้นๆ และ เสนอแนะให้จัดกลุ่มในระดับพื้นฐานความรู้เดียวกัน รวมถึงการจัดระยะเวลาที่เหมาะสมคือ 10 วัน (หลักสูตรระยะสั้น) ที่มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ตารางที่ 10 แสดงระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการพัฒนาหลักสูตรการ
ท่องเที่ยว

ลำดับ		ร้อยละของระดับความคิดเห็น					X	SD.
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1	ระยะเวลามีความเหมาะสม	11	36.5	44	5.8	2.8	3.47	.867
2	การจัดแบ่งภาคทฤษฎีและปฏิบัติมีความเหมาะสม	6.5	23.5	62.3	7.8	-	3.29	.701
3	โครงสร้างเนื้อหา รายวิชามีความเหมาะสม	82.5	17.3	.3	-	-	4.82	.389
4	วัตถุประสงค์การเรียนรู้มีความเหมาะสม	11	36.5	44	5.8	2.8	3.47	.867
5	การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	38.3	47.5	14.3	-	-	4.24	.685
6	สื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอนมีความเหมาะสม	-	3.8	50.3	21.8	24.3	2.34	.886
7	ระบบการวัดและประเมินผลมีความเหมาะสม	-	19.5	80.5	-	-	3.20	.397

ในส่วนของการแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว นั้น กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านโครงสร้างเนื้อหา รายวิชาที่มีความเหมาะสมสูงสุดคือ $X = 4.82$ รองลงมาคือ การจัดกิจกรรม $X = 4.24$ และลำดับสุดท้ายคือสื่อการเรียนการสอน $X = 2.34$

ผลจากการศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขต้อีสานใต้) ไปใช้ เพื่อให้หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม สามารถประยุกต์ใช้ต่อการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ ทั้งภาคราชการ วิทยาลัยและชุมชนท้องถิ่น โดยจะต้องเริ่มที่กระบวนการจัดการหรือการบริหารหลักสูตรการท่องเที่ยว ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการให้ชุมชนที่อยู่ในส่วนของสังคมได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมทุกเรื่องทุกประเด็น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรการจําจัดอบรมในการพัฒนา

ผู้นำการท่องเที่ยว (ภาคเอกชนท้องถิ่น) ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ดีของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป

ส่วนองค์ประกอบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบไปด้วยกรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมหอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่ สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมหอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่ในปัจจุบันที่มีความทันสมัย สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ โดยสามารถสร้างเป็นหลักสูตรระยะสั้น แยกเป็น 4 ภาคความรู้ คือ ภาคที่ 1 ภาคความรู้พื้นฐาน ได้แก่ วิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร วิชาประวัติและความรู้พื้นฐานของจังหวัดในเขตอีสานใต้ ภาคที่ 2 ภาคความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ วิชาความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมในเขตอีสานใต้ วิชาประเพณีท้องถิ่น วิชาการละเล่นท้องถิ่น วิชาการแต่งกายพื้นเมืองตามวัฒนธรรมหอม วิชาการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม วิชาภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว วิชาเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมหอม ภาคที่ 3 ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ ได้แก่ วิชาชีพภาคเอกชน และภาคที่ 4 ภาคการศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ วิชาฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตอีสานใต้ โดยจัดฝึกอบรมให้แก่ผู้สนใจทั่วไป หรือคนในท้องถิ่นเองก็ได้

เกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร

จากการศึกษาข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดเกณฑ์เพื่อคัดเลือกบุคคลเข้ารับการอบรมนั้น ผู้เชี่ยวชาญได้กำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้

1. เป็นบุคคลในท้องถิ่น (ชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นตามแหล่งท่องเที่ยววัน ๆ)
2. เป็นบุคคลที่มีพื้นฐานการศึกษาดังระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ขึ้นไป
3. เป็นผู้ที่มีความเข้าใจในบริบทท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี
4. มีความรู้พื้นฐานทางภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาษาถิ่น
5. ในการจัดอบรมตามหลักสูตรแต่ละครั้งผู้จัดอบรมสามารถตรวจสอบพื้นฐานความรู้ก่อนการจัดอบรมตามหลักสูตรดังกล่าว โดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้เป็นหลัก

หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมหอม (เขตอีสานใต้) มีประโยชน์กับใครและอย่างไร

หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมหอมที่ถูกพัฒนาขึ้นนี้มีประโยชน์ต่อการฝึกอบรมให้แก่บุคลากรที่อาศัยในท้องถิ่นซึ่งจะทำให้ผู้ที่อาศัยในท้องถิ่นนั้น ๆ เกิดความรัก เข้าใจกระบวนการอนุรักษ์และรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้ดำรงอยู่และสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นได้

4.2.4 แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านควรจะเป็นอย่างไร

จากการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พบว่า ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว จัดการคนให้มีความรู้ ความพร้อมในการจัดการ โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ทุกระดับที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวโดยตรง และสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้ดังนี้

1) สร้างเครือข่ายนักสื่อความหมาย ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศเนื่องจากข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว ฉะนั้น การสร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ให้เกิดกระบวนการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้ หรือเผยแพร่ความรู้สู่นักท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญ

2) ผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั่นคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน เช่น ลักษณะเด่นของแต่ละชุมชน อาทิ วัฒนธรรม ธรรมชาติ เกษตรกรรม อาหาร ของที่ระลึก เป็นต้น

3) ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทุกระดับ เช่น เครือข่ายแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก เครือข่ายบริการนำเที่ยว เครือข่ายร้านอาหาร ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ

4) ลดขั้นตอนพิธีการเข้าเมืองให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยใช้ระบบการจัดการเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริการ สร้างเครือข่ายฐานข้อมูลของนักท่องเที่ยว

5) พัฒนาศูนย์การท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย มีหลายระดับ โดยต้องสร้างช่องทางทางการตลาดที่หลากหลาย

6) สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว และส่งเสริมปัจจัยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มากที่สุด โดยรัฐต้องมีส่วนร่วมร่วมกับเอกชน และชุมชน ร่วมกันพัฒนา เช่น ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคม ไตรคมนาคม การประปา เป็นต้น

4.3 สรุป

จากการศึกษารายละเอียดสามารถสรุปได้ดังนี้

4.3.1 จากการศึกษาคู่มือโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม

(เขตอีสานใต้) พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดในระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน โดยกลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียนมัธยมศึกษา หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ อาจเป็นอาสาสมัคร เพราะทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตนได้

4.3.2 จากการศึกษารอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ โดยสามารถสร้างเป็นหลักสูตรระยะสั้นแยกเป็น 4 ภาคความรู้ คือ ภาคที่ 1 ภาคความรู้พื้นฐาน ได้แก่ วิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร วิชาประวัติและความรู้พื้นฐานของจังหวัดในเขตอีสานใต้ ภาคที่ 2 ภาคความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ วิชาความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ วิชาประเพณีท้องถิ่น วิชาการละเล่นท้องถิ่น วิชาการแต่งกายพื้นเมืองตามวัฒนธรรมขอม วิชาการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม วิชาภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว วิชาเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม ภาคที่ 3 ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ ได้แก่ วิชาชีพมัธยมศึกษา และ ภาคที่ 4 ภาคการศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ วิชาฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตอีสานใต้

4.3.3 จากการประเมินโครงร่างของหลักสูตร ทำการประเมินโครงร่างของหลักสูตร แนวทางการสอน และแผนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงร่างของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรในด้านโครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการดำเนินการ ชื่อวิชา เนื้อหารายวิชา วัตถุประสงค์รายวิชา กิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์ การวัดผลและประเมินผล จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประเมินคุณภาพของหลักสูตร ผลการประเมิน พบว่า หลักสูตรต้องปรับปรุงแก้ไขในเนื้อหารายวิชาให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้

4.3.4 ผลการศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขต้อีสานใต้) ไปใช้เพื่อให้หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม สามารถประยุกต์ใช้ต่อการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ ทั้งภาครัฐ การ วิชาการ และชุมชนท้องถิ่น โดยจะต้องเริ่มที่กระบวนการจัดการหรือการบริหาร หลักสูตรการท่องเที่ยว ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการให้ชุมชนที่อยู่ในส่วนของสังคมได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดกิจกรรมทุกอย่าง ทุกประเด็น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ดีของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป ส่วนองค์ประกอบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบไปด้วยกรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยว วัฒนธรรมขอม (เขต้อีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่ปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

4.3.5 ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน จากการศึกษานโยบายการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พบว่า ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว จัดการคนให้มีความรู้ ความพร้อมในการจัดการ โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ทุกระดับที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวโดยตรง สามารถสรุปประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ดังนี้

- (1) สร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ
- (2) ผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั่นคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน
- (3) ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทุกระดับ
- (4) ลดขั้นตอนพิธีการเข้าเมืองให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น
- (5) พัฒนาลาดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย

(6) สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว และส่งเสริมปัจจัย
อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มากที่สุด

บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 บทนำ

การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อตอบประเด็นคำถามการวิจัยทั้ง 4 ประเด็น โดยรายละเอียดของการศึกษาในแต่ละบทผู้วิจัยได้สรุปไว้ดังนี้

5.2 บทสรุป

การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ผู้วิจัยได้สรุปและนำเสนอแสดงไว้เป็นรายบทดังนี้

5.2.1 บทที่ 1 บทนำ ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดของหลักการและเหตุผล

วัตถุประสงค์ของโครงการ 4 ข้อได้แก่ 1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) 2. เพื่อศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) 3. เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ไปใช้ 4. เพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

คำถามการวิจัย (research question)

1. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตีสานใต้ควรมีโครงสร้างและรูปแบบอย่างไร
2. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตีสานใต้ควรมีกรอบเนื้อหาสาระอะไรบ้าง
3. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม เขตีสานใต้สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับใครและอย่างไร
4. แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านควรจะเป็นอย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักสูตร หมายถึง เนื้อหารายวิชาหรือมวลประสบการณ์ที่ถูกจัดทำขึ้นเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและเป็นแนวทางที่ครูจะต้องยึดถือในการจัดการเรียนการสอน

วัฒนธรรมขอม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในชุมชนของผู้มีเชื้อสายขอม (เขมร) ที่อาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้ โดยนับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิธีการแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต

หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม หมายถึง เนื้อหารายวิชาหรือมวลงบประมาณที่ถูกจัดทำขึ้นเพื่อให้ความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและเป็นแนวทางที่ครูจะต้องยึดถือในการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับวิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิธีการแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนผู้มีเชื้อสายขอม (เขมร) ที่อาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้

นักสื่อความหมายท้องถิ่น หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทในการนำเที่ยวที่ทำหน้าที่คล้ายมัคคุเทศก์

ขอบเขตของการวิจัย

วิธีการศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณโดย

ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพได้ทำการศึกษาด้วยวิธีการจัดประชุมระดมความคิดของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร, วัฒนธรรม, การท่องเที่ยวและประวัติศาสตร์ในเขตอีสานใต้ จากสถาบันการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยเขตอีสานใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนเพื่อร่างโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร จากนั้นทำการ Focus Group ข้อมูลเพื่อทำการศึกษารอบเนื้อหาสาระ หลังจากได้โครงสร้างและรูปแบบ กรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวด้านหลักสูตรจำนวน 30 คน ได้ตรวจสอบโครงสร้างทั้งหมด โดยวิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติมโดยให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในเขตอีสานใต้

ในการศึกษางานวิจัยเชิงปริมาณคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ว่าหลักสูตรที่ถูกพัฒนาขึ้นนี้มีประโยชน์และมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง และมีประโยชน์อย่างไร โดยศึกษาจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร, วัฒนธรรม, การท่องเที่ยวและประวัติศาสตร์ในเขตอีสานใต้จากสถาบันการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยเขตอีสานใต้ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมายจากกลุ่มประชากรจำนวน 30 คน เพื่อร่วมร่างโครงสร้างหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม

ในการศึกษาเพื่อการตรวจสอบโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยว วัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 คน โดยการสัมภาษณ์และใช้เทคนิค Focus Group

ขั้นตอนสุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ และสรุปผลของการพัฒนาหลักสูตร คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกใช้การกำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยการสัมภาษณ์ ใช้เทคนิค Focus Group เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและใช้แบบสอบถามในการนำหลักสูตรไปใช้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 ชุด

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพคณะผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา การศึกษาสรุปจากเอกสาร และการถอดข้อความจากการสัมภาษณ์และเลือกการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (โปรแกรมวิเคราะห์สถิติทางด้านสังคมศาสตร์)

ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (Outputs)

ในการดำเนินการวิจัยคณะผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับข้อมูลในแต่ละช่วงดังต่อไปนี้

6 เดือนแรก

1. ทราบความคิดเห็นที่มีต่อการจัดหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้
2. ทราบจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม
3. ทราบข้อมูลพื้นฐานและได้แผนที่ทางภูมิศาสตร์การท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้
4. ได้โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรฉบับร่าง
5. ได้ข้อมูลเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขฉบับร่าง

6. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสาระของหลักสูตร
7. ได้เนื้อหาของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้

6 เดือนหลัง

1. ได้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ของหลักสูตรรวมถึงแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes)

1. หน่วยงานการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยและสถาบันระดับอุดมศึกษาได้หลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนรวมถึงการจัดอบรมให้แก่ภาคี

2. มีฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวและผู้สนใจ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบการท่องเที่ยวได้

3. เป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวในเขตอีสานใต้

แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยและสถาบันระดับอุดมศึกษาสามารถนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนรวมถึงการจัดอบรมให้แก่ภาคี ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้ประชาสัมพันธ์และสร้างศักยภาพการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ให้มีความยั่งยืนสามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านได้

5.2.2 บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรายละเอียดของเนื้อหาสาระได้แสดงไว้ตามลำดับดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาหลักสูตร ความหมายของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรความสำคัญของหลักสูตร ลักษณะของหลักสูตร ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร แนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร การประเมินผลหลักสูตร

2) การท่องเที่ยว ความหมายของการท่องเที่ยว ประเภทของการท่องเที่ยว องค์ประกอบของการท่องเที่ยว ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว

3) มัคคุเทศก์ ความหมายของมัคคุเทศก์ ประวัติความเป็นมาของมัคคุเทศก์ ความสำคัญของมัคคุเทศก์ บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์ ประเภทมัคคุเทศก์ คุณลักษณะของมัคคุเทศก์ มารยาทและการวางตัวของมัคคุเทศก์

4) วัฒนธรรม ความหมายของวัฒนธรรม ประเภทของวัฒนธรรม วัฒนธรรมขอม

5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยภายในประเทศ งานวิจัยต่างประเทศ

5.2.3 บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าต้องการหลักสูตรในรูปแบบใดและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเป็นใคร กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้เทคนิค Focus Group เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดเนื้อหา โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร (**กลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 1 และ 2 ต่างกัน) และกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 คน ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane ซึ่งกลุ่มนี้มุ่งถึงความต้องการในการนำหลักสูตรไปใช้ประโยชน์อย่างไรและมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกใช้การกำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยการสัมภาษณ์ ใช้เทคนิค Focus Group เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและใช้แบบสอบถามในการนำหลักสูตรไปใช้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 ชุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมเพื่อนำแนวคิดที่ได้จากการศึกษามาสร้างเป็นกรอบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าต้องการหลักสูตรในรูปแบบใดและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเป็นใคร

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้เทคนิค Focus Group เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดเนื้อหา โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร

*** ขั้นตอนที่ 2 และ 3 ใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างกัน

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ ใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane โดยแบบสอบถามนั้นมุ่งถึงความต้องการในการนำหลักสูตรไปใช้ประโยชน์อย่างไรและมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนจากการประชุม การสัมภาษณ์ โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาและบรรยายข้อมูลในรูปแบบพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถามและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์จะเป็นสถิติเบื้องต้น คือ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรายงานผลโดยการบรรยายประกอบการแสดงตารางข้อมูล

5.2.4 บทที่ 4 ผลการศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาดังนี้

จากการศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดในระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน โดยกลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียนมัธยมศึกษา หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ อาจเป็นอาสาสมัคร เพราะทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตนได้

จากการศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ โดยสามารถสร้างเป็นหลักสูตรระยะสั้นแยกเป็น 4 ภาคความรู้ คือ ภาคที่ 1 ภาคความรู้พื้นฐาน ได้แก่ วิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร วิชาประวัติและความรู้พื้นฐานของจังหวัดในเขตอีสานใต้ ภาคที่ 2 ภาคความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ วิชาความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ วิชาประเพณีท้องถิ่น วิชาการละเล่นท้องถิ่น วิชาการแต่งกายพื้นเมืองตามวัฒนธรรม

ขอม วิชาการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม วิชาภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว วิชาเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม ภาคที่ 3 ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ ได้แก่ วิชาชีพมัคคุเทศก์ และภาคที่ 4 ภาคการศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ วิชาฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตอีสานใต้

จากการประเมินโครงร่างของหลักสูตร ทำการประเมินโครงร่างของหลักสูตร แนวทางการสอน และแผนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงร่างของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรในด้านโครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการดำเนินการ ชื่อวิชา เนื้อหารายวิชา วัตถุประสงค์รายวิชา กิจกรรม สื่อ/ อุปกรณ์ การวัดผลและประเมินผล จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประเมินคุณภาพของหลักสูตร ผลการประเมิน พบว่า หลักสูตรต้องปรับปรุงแก้ไขในเนื้อหารายวิชาให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้

ผลการศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้เพื่อให้หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม สามารถประยุกต์ใช้ต่อการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ ทั้งภาคราชการ วิสาหกิจ และชุมชนท้องถิ่น โดยจะต้องเริ่มที่กระบวนการจัดการหรือการบริหารหลักสูตรการท่องเที่ยว ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการให้ชุมชนที่อยู่ในส่วนของสังคมได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดกิจกรรมทุกอย่างทุกประเด็น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ดีของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป ส่วนองค์ประกอบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบไปด้วยกรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่ จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่ปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศ

เพื่อนบ้าน จากการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พบว่า ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว จัดการคนให้มีความรู้ ความพร้อมในการจัดการ โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ทุกระดับที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวโดยตรง สามารถสรุปประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ดังนี้

1. สร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ
2. ผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั่นคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน
3. ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทุกระดับ
4. ลดขั้นตอนพิธีการเข้าเมืองให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น
5. พัฒนาตลาดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย
6. สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว และส่งเสริมปัจจัยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มากที่สุด

5.2.5 บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ในบทที่ 5 ผู้วิจัยได้นำเสนอบทสรุปของแต่ละบท อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.3 อภิปรายผล

จากการศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดในระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน โดยกลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียนมัคคุเทศก์ หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ แต่ทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตน อาจเป็นอาสาสมัครในท้องถิ่น โดยสามารถสร้างกรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม(เขตอีสานใต้) คือ ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) โดยสามารถสร้างเป็นหลักสูตรระยะสั้นแยกเป็น 4 ภาคความรู้ คือ ภาคที่ 1 ภาควิชาความรู้พื้นฐาน ได้แก่ วิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร วิชาประวัติ และความรู้พื้นฐานของจังหวัดในเขตอีสานใต้ ภาคที่ 2 ภาควิชาความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ วิชาความรู้

พื้นฐานด้านวัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ วิชาประเพณีท้องถิ่น วิชาการละเล่นท้องถิ่น วิชาการแต่งกายพื้นเมืองตามวัฒนธรรมขอม วิชาการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม วิชาภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว วิชาเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม ภาคที่ 3 ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ ได้แก่ วิชาชีวะมคฺเทศก์ และ ภาคที่ 4 ภาคการศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ วิชาฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตอีสานใต้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ วัชร วาระสิทธิ์ (2547 : บทคัดย่อ) พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยหลักสูตรประกอบไปด้วยเนื้อหา 6 ด้าน ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาและบุคคลสำคัญ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน และสถานที่สำคัญ และการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า เนื้อหาและกิจกรรมจะต้องสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นด้านต่าง ๆ อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่น โดยการพัฒนาหลักสูตรมคฺเทศก์ต้องแทรกองค์ความรู้เฉพาะท้องถิ่นให้มาก เพราะจะทำให้ผู้เรียนหรือผู้อบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นตนเอง มีความรัก ความผูกพัน รู้สึกหวงแหน และภูมิใจในท้องถิ่น อันนำไปสู่ความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2542:57-58) กล่าวว่า นโยบายทางการศึกษามีความต้องการให้สถานศึกษาได้พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น และความต้องการของผู้เรียน และการจัดหลักสูตรท้องถิ่นจำเป็นต้องนำผู้ที่มีความรู้ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับการศึกษาของจิตรา ชุมณี (2547:157) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเรื่องมคฺเทศก์ท้องถิ่นอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า การสำรวจความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร บุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการพัฒนาหลักสูตรมคฺเทศก์ท้องถิ่น เนื่องจากจะทำให้ผู้เรียนได้มีความรู้เรื่องราวในท้องถิ่นตนเองอย่างลึกซึ้งและสามารถเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อที่จะทำให้นักเรียนเกิดความรักความภาคภูมิใจ เกิดความหวงแหนในท้องถิ่นตนเอง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพได้

ผลจากการสร้างหลักสูตรมคฺเทศก์ท้องถิ่น พบว่า ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรมคฺเทศก์ท้องถิ่น สามารถสร้างโครงสร้างของหลักสูตรซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรประกอบไปด้วย ชื่อวิชา เนื้อหารายวิชา วัตถุประสงค์รายวิชา กิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์ การวัดและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับจิตรา ชุมณี (2545:158) กล่าวว่า จากการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นสอดคล้องกับความต้องการเรียนกับขอบข่ายเนื้อหาและการจัดกิจกรรมการสอนมาพัฒนาหลักสูตรมคฺเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย หลักการ คำอธิบายรายวิชา จุดหมาย โครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา

ระยะเวลา แนวทางในการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและการประเมินผล ทั้งนี้การพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรเพื่อเป็นแนวทางการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการประเมินโครงร่างของหลักสูตร โดยทำการประเมินโครงร่างของหลักสูตร แนวทางการสอน และแผนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงร่างของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรในด้านโครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการดำเนินการ สื่อวิชา เนื้อหารายวิชา วัตถุประสงค์รายวิชา กิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์ การวัดผลและประเมินผล จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประเมินคุณภาพของหลักสูตร ผลการประเมิน พบว่าหลักสูตรต้องปรับปรุงแก้ไขในเนื้อหาวิชาให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ให้มากที่สุด โดยต้องเพิ่มเนื้อหาในภาคความรู้ที่ 1 ภาคความรู้พื้นฐาน รายวิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร ประกอบด้วย การใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ที่ต้องเพิ่มคือภาษาอังกฤษและภาษาถิ่น เพื่อความครอบคลุมในด้านภาษา และที่ต้องเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ขอม ในภาคความรู้ทางวิชาการ เช่น อารยธรรม ขอมโบราณในท้องถิ่นอีสานใต้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมก่อนนำไปใช้ จากการเพิ่มเติมเนื้อหาทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ สอดคล้องกับหัตถ์รัตน์ อันติ (2543: 158) ได้มีการนำหลักสูตรที่สร้างขึ้น นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และได้ทำการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรในด้านหลักการ จุดประสงค์ ท่วงไป โครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการดำเนินการ สื่อการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล คำอธิบายรายวิชา แนวการสอน และแผนการสอนและสุดท้าย ชาญณรงค์ (2540:67) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาภาษาอังกฤษ ได้มีการนำโครงร่างหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้อง เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้ซึ่งจะทำให้หลักสูตรนั้นมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้เพื่อให้หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม สามารถประยุกต์ใช้ต่อการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ ทั้งภาคราชการ วิชาการ และชุมชนท้องถิ่น โดยจะต้องเริ่มที่กระบวนการจัดการหรือการบริหารหลักสูตรการท่องเที่ยว ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการให้ชุมชนที่อยู่ในส่วนของสังคมได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดกิจกรรมทุกเรื่องทุกประเด็น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่นและ

ความต้องการของผู้เรียนและส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ดีของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป ส่วนองค์ประกอบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบไปด้วยกรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขต้อีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่ จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่ปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน จากการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พบว่า ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว จัดการคนให้มีความรู้ ความพร้อมในการจัดการ โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ทุกระดับที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวโดยตรง สามารถสรุปประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ดังนี้

1. สร้างเครือข่ายนักสื่อความหมาย ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ
2. ผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั่นคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน
3. ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทุกระดับ
4. ลดขั้นตอนพิธีการเข้าเมืองให้สะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น
5. พัฒนาตลาดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย
6. สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว และส่งเสริมปัจจัยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มากที่สุด

5.4 ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาท้องถิ่น ควรจัดเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับท้องถิ่นให้มากที่สุด
2. ควรมีการกำหนดบุคคลเข้าอบรมที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันเพื่อการเรียนการสอนที่ง่ายขึ้น
3. ควรใช้อาจารย์ วิทยากรที่มีความรู้โดยตรงหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและอาศัยในถิ่นนั้น ๆ ในการสอน
4. เมื่อดำเนินการสอนควรมีหนังสือรับรองการผ่านการอบรมให้ผู้เข้าร่วมเพื่อเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม (References)

- กาญจนา คุณารักษ์. **หลักสูตรและการพัฒนา**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2540.
- กิตติพิศ ศิริสูตร. **การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. **การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : อลิ้นไพล, 2539.
- ฉันทิช วรรณถนอม (2546). **หลักการมัคคุเทศก์**. (พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์(2548).**การวางแผนและพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว** (พิมพ์ครั้งที่5) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัมร บัวศรี. (2531). **ทฤษฎีหลักสูตรตอนที่ 1 – 2**. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครูกระทรวงศึกษาธิการ
- บรรพต สุวรรณประเสริฐ. **การพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. เชียงใหม่ : The knowledge Center, 2544.
- บุญชม ศรีสะอาด (2546). **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร**. (พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น
- บุญมี เณรยอด. **หลักการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.
- พิมพ์พรรณ สุจารินพงศ์ (2549). **มัคคุเทศก์** (พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มรดกโลก บริษัท (2535). **การศึกษาเส้นทางวัฒนธรรมขอมเพื่อการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ .
- ยศ สันตสมบัติ (2548). **มนุษย์กับวัฒนธรรม** (พิมพ์ครั้งที่3) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. **แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : บริษัท แอล ทีเพรส, 2542.

วรรณ วลัยวานิช (2546). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิชัย ดิสสระ. **การพัฒนาหลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน์, 2535.

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช. **การพัฒนาหลักสูตรสานต่อที่ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : เซ็นเตอร์
ดิสคัฟเวอรี, 2542.

วิชัย วงษ์ใหญ่. **กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ :
สุวีริยาสาสน์, 2537.

วิมลรัตน์ จตุรานนท์. “**กระบวนการพัฒนาหลักสูตร**” ใน การสัมมนาอาจารย์และเจ้าหน้าที่
สายวิชาการโรงเรียนตำรวจในสังกัดกองบัญชาการตำรวจ. หน้า 51 ชลบุรี :
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2541.

สันต์ ธรรมบำรุง. **หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2527.

สำลี รักสุทธี. **เทคนิควิธีการเขียนหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : พัฒนาการศึกษ, 2544.

สุนทร บำเรอราช. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ป.
2536.

อมรา เล็กเรณูสินธุ์. **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ฝ่าย
เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2540.

<http://www.tourthai.com/province>

ภาคผนวก (Appendix)

ภาคผนวกประกอบด้วย

1. ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย
2. ภาคผนวก ข. ตัวอย่างแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์
3. ภาคผนวก ค. ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย
4. ภาคผนวก ง. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา
5. ภาคผนวก จ. สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตอีสานใต้ที่ใช้ฝึกปฏิบัติจริง
6. ภาคผนวก ฉ. ประวัติผู้วิจัยและคณะ

ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย

**โครงการ การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม
(เขตอีสานใต้)**

A Development of Curriculum for Khmer Culture Tourism in the Lower
Northeastern Part of Thailand

จิตติมาภรณ์ โสมะเกษตริน

Jittimaporn Somakettarin

จักรพันธ์ โสมะเกษตริน

Jukkapun Somakettarin

ลัลนา ยุกต์วัฒนพงษ์

Lalana yukwattanapong

สุเทวี คงคุณ

Sutavee Kongkun

พรศิริ วิรุณพันธ์

Pornsiri virunpun

บทคัดย่อ

การศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4 ประการ ประการแรกเพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่ 2 เพื่อศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดในระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน โดยกลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ที่ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียน มักคุเทศก์ หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ อาจเป็นอาสาสมัคร เพราะทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตนได้

จากการศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในโดยสามารถสร้างเป็นหลักสูตรระยะสั้นแยกเป็น 4 ภาคความรู้ คือ ภาคที่ 1 ภาคความรู้พื้นฐาน ภาคที่ 2 ภาคความรู้ทางวิชาการ ภาคที่ 3 ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ และ ภาคที่ 4 ภาคการศึกษานอกสถานที่

จากการประเมินโครงร่างของหลักสูตร ทำการประเมินโครงร่างของหลักสูตร แนวทางการสอน และแผนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงร่างของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว พบว่า พบว่า หลักสูตรต้องปรับปรุงแก้ไขในเนื้อหารายวิชาให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้

ผลการศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตีสานใต้) ไปใช้ เพื่อให้หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม สามารถประยุกต์ใช้ต่อการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ ทั้งภาคราชการ วิสาหกิจ และชุมชนท้องถิ่น โดยจะต้องเริ่มที่กระบวนการจัดการหรือการบริหารหลักสูตรการท่องเที่ยวเสียก่อน

การศึกษาข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ชุด พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว โดยมุ่งไปใช้กับบุคคลทั่วไปที่อยู่อาศัยตามท้องถิ่นนั้น ๆ และ เสนอแนะให้จัดกลุ่มในระดับพื้นฐานความรู้เดียวกัน รวมถึงการจัดระยะเวลาที่เหมาะสมคือ 10 วัน (หลักสูตรระยะสั้น) ที่มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในส่วนของโครงสร้างเนื้อหาที่มีความเหมาะสมสูงสุดคือ $X = 4.82$ รองลงมาคือการจัดกิจกรรม $X = 4.24$ และลำดับสุดท้ายคือสื่อการเรียนการสอน $X = 2.34$

ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พบว่า ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว จัดการคนให้มีความรู้ ความพร้อมในการจัดการ โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ทุกระดับที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวโดยตรง สามารถสรุปประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ดังนี้ คือ ต้องสร้างเครือข่ายมัคคุเทศก์ ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ ผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั่นคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทุกระดับ ลดขั้นตอนพิธีการเข้าเมืองให้สะดวก และรวดเร็วยิ่งขึ้น และพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ควรจัดเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับท้องถิ่นให้มากที่สุด
2. ควรมีการกำหนดบุคคลเข้าอบรมที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันเพื่อการเรียนการสอนที่ง่ายขึ้น
3. ควรใช้อาจารย์ วิทยากรที่มีความรู้โดยตรงหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและอาศัยในดินนั้น ๆ ในการสอน
4. เมื่อดำเนินการสอนควรมีหนังสือรับรองการผ่านการอบรมให้ผู้เข้าร่วมเพื่อเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น

Abstract

For a study of Development of Curriculum for Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area), researchers processed a research with its 4 aims: the first was to study the structure and model of curriculum for Khmer cultural Tourism (the lower Northeastern area), the second was to study the area of the matter of curriculum for Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area), the third was to study the way of taking it to apply and the last aim was to study the way for setting a helping strategy to reinforce the strength of development and area-tourism management of the lower Northeastern group to endurance with connection of neighbor country.

Its result found that an example group of development of curriculum for Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area) gave their idea that it should be the short curriculum, could be able to know for 7 days 6-7 per hours and could practice in the tourist attraction area within the province for 3 days concluding totally 10 days, the target group should be people who live the local area, it's not necessary to be students, guides or government officers from several departments, it could be volunteers because all can advertise their duty of locality.

From studying of a material frame of curriculum for Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area), it found that it can make a short curriculum divided into 4 parts, namely, the first is the part of basic knowledge, the second is the part of academic knowledge, the third is the part of vocational knowledge and the forth is the part of external study.

For assessment of a curriculum framework, an assessment of curriculum framework, teaching methods and teaching plans which were the continuous steps of development of curriculum framework were made by educational experts about tourism management; they found that curriculum must more reform the matters of subjects all over the places which it was the process of making curriculum suitable before trying.

A result of ways to take a curriculum of Khmer Cultural Tourism (the lower Northeastern area) for using was to take it to be able for applying to training management of local guide development. It must get co-operation from several departments; government offices, enterprises and local public, it must start first from the process of management or administration of tourism curriculum.

A study of information using 400 questionnaires from the example groups found that the example groups agreed with Tourism curriculum development aimed to use with general people who live in that local area and suggested to manage a group in the same level of basic knowledge including the suitable handle of time, that is, 10 days (for a short curriculum) having a theory and

practice. In the material structure, it is the most suitable i.e. $X = 4.82$ second is activity making $X = 4.24$ and the last is learning mass media $X = 2.34$

A result of ways to set a helping strategy to reinforce the strength of development and local tourism management of the lower Northeastern group to the permanency by connection with neighbor countries, and interview tourism experts found that the main strategy of tourism development was a human development to be knowing in tourism management, knowledge management for human beings, manageable completeness and especially all levels of guides who are close to tourists directly. It can conclude the point of permanent developing strategy as follows: that is, it must make network of guide both internal and external country, press and support permanent tourism model; that is, resident tourism model and public tourism, promote all levels of network of tourism industries, reduce more of working step for immigration suitably and quickly and develop various tourism market.

คำนำ

การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ใดก็จะต้องใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ซื้อผลิตภัณฑ์เมือง ค่าที่พัก ค่าของที่ระลึกรวมถึงค่าอื่น ๆ ที่สามารถกระจายรายได้ให้กับคนในพื้นที่ การท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย อาจเรียกได้ว่าเป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ อีกทั้งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องของการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศเหมือนการเกษตรอื่น ๆ ผลผลิตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เสนอขายแก่นักท่องเที่ยวคือความสวยงามของธรรมชาติ หาดทราย ชายทะเล ป่าไม้ ภูเขา สภาพอากาศและสิ่งที่มีมนุษย์ก่อสร้างขึ้น เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดวาอาราม โบราณสถาน อาคารบ้านเรือนในท้องถิ่นตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ตลาดน้ำ ประเพณีต่าง ๆ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงได้รับการสนับสนุนและกระตุ้นจากองค์การท่องเที่ยวโลกอย่างจริงจัง (นิคม จารุมณี, 2544)

สภาพปัจจุบันของประเทศไทยมีการสนับสนุนระบบการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องโดยทุกองค์กรทั้งจากภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนต่างให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบธุรกิจการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นระบบเศรษฐกิจให้มีความมั่นคงสามารถนำเงินเข้ามาพัฒนาประเทศชาติได้อีกทั้งยังเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศที่มีความต้องการพักผ่อน ผ่อนคลาย และลดความตึงเครียดจากหน้าที่การงาน แต่หากสังเกตจะพบว่า การท่องเที่ยวในประเทศมักจะขาดผู้นำเที่ยวที่มีความรู้ที่ลึกซึ้งในพื้นที่การท่องเที่ยว นั้น ๆ จึงทำให้การดำเนินการนำเที่ยวพบกับปัญหาบ่อยครั้ง “การให้การศึกษา” จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว โดยผู้ที่ทำหน้าที่นำเที่ยวจำเป็นต้องทราบถึงข้อมูลพื้นฐานมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ เป็นอย่างดี

เขตอีสานใต้ของประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นเขตที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่แฝงด้วยวัฒนธรรมขอม ซึ่งมีความโดดเด่นมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวในเขตอีสานใต้มักจะพบกับปัญหาเกี่ยวกับผู้นำเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจเชิงลึกในพื้นที่การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน หากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้แก่ ผู้นำเที่ยว นักศึกษาที่เรียนสาขาการท่องเที่ยว รวมถึงผู้สนใจทั่วไป มีหลักสูตรเพื่อใช้สำหรับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ที่จะสามารถทำให้กลไกการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้าได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยต้องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ ซึ่งผลที่ได้รับจะสามารถนำไปพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยวหรือไกด์นำเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติ จุดแข็ง จุดขายของพื้นที่ได้ลึกซึ้งมากขึ้นเพื่อลดปัญหาดังกล่าว

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภายใต้วัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรกเพื่อศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่สองเพื่อศึกษารอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ประการที่สามเพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้ และประการสุดท้ายเพื่อศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าต้องการหลักสูตรในรูปแบบใดและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเป็นใคร กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้เทคนิค Focus Group เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดเนื้อหาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร (**กลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 1 และ 2 ต่างกัน) และกลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 คน ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane ซึ่งกลุ่มนี้มุ่งถึงความต้องการในการนำหลักสูตรไปใช้ประโยชน์อย่างไรและมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกใช้การกำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยการสัมภาษณ์ ใช้เทคนิค Focus Group เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและใช้แบบสอบถามในการนำหลักสูตรไปใช้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ จำนวน 400 ชุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมเพื่อนำแนวคิดที่ได้จากการศึกษามาสร้างเป็นกรอบคำถามเพื่อการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) เพื่อศึกษาถึงความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าต้องการหลักสูตรในรูปแบบใดและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการเป็นใคร

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การท่องเที่ยว และเรื่องของวัฒนธรรมจำนวน 30 คน (เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง) โดยใช้เทคนิค Focus Group เพื่อหาข้อสรุปในการกำหนดเนื้อหา โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตร

*** ขั้นตอนที่ 2 และ 3 ใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างกัน

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชนในเขตอีสานใต้ ใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ซึ่งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างนั้นคณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบ Taro Yamane โดยแบบสอบถามนั้นมุ่งถึงความต้องการในการนำหลักสูตรไปใช้ประโยชน์อย่างไรและมีความเหมาะสมกับกลุ่มใดบ้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการถอดบทเรียนจากการประชุม การสัมภาษณ์ โดยทำการวิเคราะห์เนื้อหาและบรรยายข้อมูลในรูปแบบพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถามและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์จะเป็นสถิติเบื้องต้น คือ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรายงานผลโดยการบรรยายประกอบการแสดงตารางข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาโครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม(เขตอีสานใต้) พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น สามารถให้ความรู้ในระยะเวลา 7 วัน วันละ 6-7 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติตามแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดในระยะเวลา 3 วัน รวมทั้งสิ้น 10 วัน โดยกลุ่มเป้าหมายควรจะเป็นประชาชนในเขตพื้นที่ที่ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเด็กนักเรียน มัคคุเทศก์ หรือข้าราชการในหน่วยงานต่าง ๆ อาจเป็นอาสาสมัคร เพราะทุกคนสามารถที่จะทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นของตนได้

จากการศึกษากรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมอในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม)อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่

มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่ในปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ โดยสามารถสร้างเป็นหลักสูตรระยะสั้นแยกเป็น 4 ภาคความรู้ คือ ภาคที่ 1 ภาคความรู้พื้นฐาน ได้แก่ วิชาภาษาเพื่อการสื่อสาร วิชาประวัติและความรู้พื้นฐานของจังหวัดในเขตอีสานใต้ ภาคที่ 2 ภาคความรู้ทางวิชาการ ได้แก่ วิชาความรู้พื้นฐานด้านวัฒนธรรมขอมในเขตอีสานใต้ วิชาประเพณีท้องถิ่น วิชาการละเล่นท้องถิ่น วิชาการแต่งกายพื้นเมืองตามวัฒนธรรมขอม วิชาการจัดการอาหารและเครื่องดื่ม วิชาภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว วิชาเส้นทางและสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม ภาคที่ 3 ภาคความรู้เฉพาะอาชีพ ได้แก่ วิชาชีพมัคคุเทศก์ และ ภาคที่ 4 ภาคการศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ วิชาฝึกปฏิบัติจริงจากสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเขตอีสานใต้

จากการประเมินโครงร่างของหลักสูตร ทำการประเมินโครงร่างของหลักสูตร แนวทางการสอน และแผนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาโครงร่างของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรในด้านโครงร่าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการดำเนินการ ชื่อวิชา เนื้อหารายวิชา วัตถุประสงค์รายวิชา กิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์ การวัดผลและประเมินผล จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประเมินคุณภาพของหลักสูตร ผลการประเมิน พบว่า หลักสูตรต้องปรับปรุงแก้ไขในเนื้อหาวิชาให้ครอบคลุมเชิงพื้นที่ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรมีความเหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้

ผลการศึกษาแนวทางการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้เพื่อให้หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม สามารถประยุกต์ใช้ต่อการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทุกระดับ ทั้งภาคราชการ วิชากิจ และชุมชนท้องถิ่น โดยจะต้องเริ่มที่กระบวนการจัดการหรือการบริหารหลักสูตรการท่องเที่ยว ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานพบว่า นโยบายของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องการให้ชุมชนที่อยู่ในส่วนของสังคมได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และจัดกิจกรรมทุกอย่างประเด็น โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนตามสภาพปัญหาชุมชน ความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมให้จัดทำหลักสูตรการจัดการอบรมในการพัฒนาผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่น) ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่ดีของสังคม ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป ส่วนองค์ประกอบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบไปด้วยกรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) พบว่า ในแง่วัฒนธรรมควรมองในส่วนของภาษา การแต่งกาย ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต บ้านเรือนที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงกันในทุกจังหวัด (เส้นทางวัฒนธรรมขอม) อย่างไรก็ตามในความเป็นเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องให้การอบรมเกี่ยวกับสิ่งที่ในปัจจุบันที่มีความทันสมัยสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน จากการศึกษาแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์ที่พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พบว่า ยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาคนให้มีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว จัดการคน

ให้มีความรู้ ความพร้อมในการจัดการ โดยเฉพาะภาคทุกระดับที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวโดยตรง สามารถสรุปประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืนได้ดังนี้

- (1) สร้างเครือข่ายภาคทุกระดับทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ
- (2) ผลักดันและสนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั่นคือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน
- (3) ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกระดับ
- (4) ลดขั้นตอนพิธีการเข้าเมืองให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น
- (5) พัฒนาตลาดการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย
- (6) สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว และส่งเสริมปัจจัยอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มากที่สุด

สำหรับผู้สนใจในการวิจัยครั้งต่อไป ควรนำหลักสูตรที่ได้นี้ไปทดลองใช้และค้นหาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้หลักสูตรที่มีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่จริง

บรรณานุกรม (References)

- กาญจนา คุณารักษ์. **หลักสูตรและการพัฒนา**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2540.
- กิตติพงศ์ ศิริสูตร. **การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. **การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : อลีนเพรส, 2539.
- ฉันทน์ วรรณถนอม (2546). **หลักการมัคคุเทศก์**. (พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สถาบัน ราชภัฏสวนสุนันทา.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์(2548). **การวางแผนและพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว** (พิมพ์ครั้งที่5) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อัมร บัวศรี. (2531). **ทฤษฎีหลักสูตรตอนที่ 1 – 2**. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ
- บรรพต สุวรรณประเสริฐ. **การพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. เชียงใหม่ : The knowledge Center, 2544.
- บุญชม ศรีสะอาด (2546). **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร**. (พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวีริยาสาสน์
- บุญมี เณรยอด. **หลักการพัฒนหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.
- พิมพ์พรณ สุจารินพงศ์ (2549). **มัคคุเทศก์** (พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มรดกโลก บริษัท (2535). **การศึกษาเส้นทางวัฒนธรรมขอมเพื่อการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ .
- ยศ สันตสมบัติ (2548). **มนุษย์กับวัฒนธรรม** (พิมพ์ครั้งที่3) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. **แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : บริษัท แอล ทีเพรส, 2542.
- วรรณ วังษ์วานิช (2546). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย ดิสสระ. **การพัฒนาหลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน์, 2535.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช. **การพัฒนาหลักสูตรสานต่อที่ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : เซ็นเตอร์ ดิสคัฟเวอรี, 2542.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. **กระบวนการพัฒนหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน์, 2537.

วิมลรัตน์ จตุรานนท์. “กระบวนการพัฒนาหลักสูตร” ใน การสัมมนาอาจารย์และเจ้าหน้าที่

สายวิชาการโรงเรียนตำรวจในสังกัดกองบัญชาการตำรวจ. หน้า 51 ชลบุรี :

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2541.

สันต์ ธรรมบำรุง. **หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา, 2527.

สำลี รักสุทธี. **เทคนิควิธีการเขียนหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : พัฒนาการศึกษา, 2544.

สุนทร บำเรอราช. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ป.

2536.

อมรา เล็กเจิงสินธุ์. **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ฝ่าย

เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2540.

<http://www.tourthai.com/province>

ภาคผนวก ข. ตัวอย่างแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้) ไปใช้

6. ท่านคิดว่าผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น) มีความจำเป็นต่อการท่องเที่ยวหรือไม่

() จำเป็น () ไม่จำเป็น

7. ท่านคิดว่าควรมีการจัดหลักสูตรเพื่อการอบรมให้แก่ผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น) หรือไม่

() ควร () ไม่ควร

8. หากมีการจัดอบรมให้แก่ผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น) ท่านคิดว่า ควรใช้หลักสูตรนี้กับคนกลุ่มใด

() นักเรียน นักศึกษา

() ชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นตามแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

() เฉพาะผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

() พนักงานบริษัททัวร์

() เฉพาะบุคลากรในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (ภาครัฐ)

() บุคคลทั่วไป (ไม่ระบุว่าวุฒิการศึกษาระดับใด)

() บุคคลทั่วไป (จัดตามกลุ่มที่มีพื้นฐานใกล้เคียงกัน)

9. หลักสูตรที่ใช้เพื่อการอบรมให้แก่ผู้นำการท่องเที่ยว (มัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมายท้องถิ่น) ควร
มีลักษณะใด

() หลักสูตรระยะสั้น (ทฤษฎี)

() หลักสูตรระยะสั้น (ทฤษฎีและปฏิบัติ)

() หลักสูตรระยะยาว (ทฤษฎี)

() หลักสูตรระยะยาว (ทฤษฎีและปฏิบัติ)

10. ระยะเวลาที่มีความเหมาะสมในการจัดอบรมในแต่ละรุ่น

จำนวน.....วัน

ภาคทฤษฎีจำนวน.....วัน

ภาคปฏิบัติจำนวน.....วัน

ลำดับ	ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
11	ระยะเวลามีความเหมาะสม					
12	การจัดแบ่งภาคทฤษฎีและปฏิบัติมีความเหมาะสม					
13	โครงสร้างเนื้อหา รายวิชามีความเหมาะสม					
14	วัตถุประสงค์การเรียนรู้มีความเหมาะสม					
15	การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม					
16	สื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอนมีความเหมาะสม					
17	ระบบการวัดและประเมินผลมีความเหมาะสม					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม (เขตอีสานใต้)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณสำหรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล.....วัน เวลา ที่ให้สัมภาษณ์.....
 ตำแหน่ง.....สถานที่ทำงาน.....
 ที่อยู่.....

กรอบคำถาม

1. ในเขตจังหวัดของท่านมีการพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือไม่
2. ถ้ามี หลักสูตรการท่องเที่ยวนั้นมีลักษณะอย่างไร
3. ท่านคิดว่าหลักสูตรการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อความต้องการในท้องถิ่นควรเป็นอย่างไร
4. โครงสร้างและรูปแบบของหลักสูตรควรเป็นอย่างไร
5. กรอบเนื้อหาควรเป็นอย่างไร
6. ท่านคิดว่าควรให้การอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวให้กับบุคคลกลุ่มใด เพราะเหตุใด
7. ท่านคิดว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวคืออะไร
8. ถ้าพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้ควรมีโครงสร้างและรูปแบบอย่างไร
9. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอมเขตอีสานใต้ควรมีกรอบเนื้อหาสาระอะไรบ้าง
10. หลักสูตรการท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม เขตอีสานใต้สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับใครและอย่างไร
11. แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านควรจะเป็นอย่างไร
12. คำถามอื่น ๆ (ตั้งคำถามอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันข้อมูล)

ภาคผนวก ค. ภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ตัวอย่างภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาพขณะสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ภาพขณะสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่

ภาพแสดงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและงานประเพณีในท้องถิ่น

ภาคผนวก ง. ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

อีสานใต้มีจังหวัดที่อยู่ในเขตนี้จำนวน 6 จังหวัด ได้แก่ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ซึ่งในแต่ละจังหวัดมีบริบทที่แตกต่างกันดังนี้

จังหวัดชัยภูมิ

ชัยภูมิ เป็นเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยมีฐานะเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครราชสีมาคู่กับเมืองบุรีรัมย์ มาปรากฏชื่อทางประวัติศาสตร์อีกครั้ง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีชาวเมืองเวียงจันทน์มีนายแลเป็นหัวหน้าพากันมาตั้งหลักปักฐานในบริเวณที่เรียกว่า โนนน้ำอ้อม และคงใช้ชื่อเมืองตามเมืองเดิมว่าชัยภูมิ ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ก่อการกบฏยกกองทัพเข้ามาตีเมืองนครราชสีมา และหัวเมืองรายทาง นายแลเจ้าเมืองชัยภูมิได้ยกไพร่พลไปสมทบกับกำลังของคุณหญิงโม ตีทัพของเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์แตกพ่ายไปได้ สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คุณหญิงโมเป็นท้าวสุรนารี และให้นายแลเป็นพระยาภักดีชุมพล เจ้าเมืองชัยภูมิคนต่อมาที่สืบเชื้อสายมาจากพระยาภักดีชุมพล (แล) ก็ยังคงใช้ราชทินนามว่า พระยาภักดีชุมพล ในปัจจุบันชัยภูมิเป็นจังหวัดที่น่าท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของภาคอีสาน ผลิตภัณฑ์พื้นเมืองที่มีชื่อเสียงของจังหวัดชัยภูมิคือ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย มัดหมี่ หมอนขิด ผ้าขิด และสินค้าเมืองที่ทำจากผ้าทอมือ เป็นต้น

อาณาเขตและการปกครอง :

<u>ทิศเหนือ</u>	ติดเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดขอนแก่น
<u>ทิศใต้</u>	ติดเขตจังหวัดนครราชสีมา
<u>ทิศตะวันออก</u>	ติดเขตจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครราชสีมา
<u>ทิศตะวันตก</u>	ติดเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดลพบุรี

ชัยภูมิอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 342 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 12,778.287 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น 14 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอบ้านเขว้า อำเภอคอนสวรรค์ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอหนองบัวแดง อำเภอจัตุรัส อำเภอภูเขียว อำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอบ้านแท่น อำเภอแก้งคร้อ อำเภอคอนสาร อำเภอเทพสถิต อำเภอหนองบัวระเหว อำเภอภักดีชุมพล และกิ่งอำเภอเนินสง่า

การเดินทาง :

รถยนต์

จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ผ่านรังสิตวังน้อย จนถึงสามแยกจังหวัดสระบุรี เลี้ยวขวาไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) แล้วแยกซ้ายเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 201 ที่อำเภอสีคิ้ว อำเภอด่านขุนทด เข้าสู่จังหวัดชัยภูมิ รวมระยะทางประมาณ 342 กิโลเมตร

จากจังหวัดนครราชสีมา เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ-ขอนแก่น) ผ่านตำบลจอหอ เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 205 ผ่านอำเภอโนนไทย ตรงไปจนถึงสี่แยกตำบลหนองบัวโคก อำเภอจัตุรัส เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 201 เข้าสู่จังหวัดชัยภูมิ รวมระยะทาง 119 กิโลเมตร

รถโดยสาร

บริษัทขนส่ง จำกัด เปิดบริการเดินรถ กรุงเทพฯ-ชัยภูมิ ทุกวัน ติดต่อขอรายละเอียดได้ที่ สถานีขนส่งสายตะวันออกเฉียงเหนือ ถนนกำแพงเพชร 2 โทร. 936-2852-66

รถไฟ

จากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ (หัวลำโพง) มีรถด่วน รถเร็ว กรุงเทพฯ-หนองคาย บริการทุกวัน โดยลงที่สถานีบัวใหญ่ จากนั้นสามารถต่อรถโดยสารประจำทางที่สถานีเดินรถไปอีก 51 กิโลเมตร รายละเอียดเพิ่มเติมสอบถามได้ที่ แผนกบริการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 223-7010, 223-7020

เครื่องบิน

บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) ยังไม่มีบริการเที่ยวบินไปจังหวัดชัยภูมิ หากประสงค์จะเดินทางไปโดยเครื่องบินจะต้องลงที่จังหวัดขอนแก่น จากนั้นสามารถต่อรถโดยสารจากจังหวัดขอนแก่นย้อนกลับเข้าชัยภูมิ ระยะทางประมาณ 150 กิโลเมตร หรือจะลงที่จังหวัดนครราชสีมา แล้วต่อรถโดยสารเข้าจังหวัดชัยภูมิ ประมาณ 119 กิโลเมตร รายละเอียดติดต่อสอบถามได้ที่ บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) โทร. 280-0060, 628-2000

ระยะทางจากอำเภอเมืองไปยังอำเภอและกิ่งอำเภอต่างๆ

- อำเภอบ้านเขว้า 13 กิโลเมตร
- อำเภอหนองบัวระเหว 33 กิโลเมตร

- อำเภอดอนสวรรค์	38	กิโลเมตร
- อำเภอจัตุรัส	39	กิโลเมตร
- อำเภอแก้งคร้อ	45	กิโลเมตร
- อำเภอหนองบัวแดง	53	กิโลเมตร
- อำเภอบำเหน็จณรงค์	58	กิโลเมตร
- อำเภอภูเขียว	77	กิโลเมตร
- อำเภอบ้านแท่น	81	กิโลเมตร
- อำเภอภักดีชุมพล	85	กิโลเมตร
- อำเภอเกษตรสมบูรณ์	90	กิโลเมตร
- อำเภอเทพสถิต	105	กิโลเมตร
- อำเภอคอนสาร	125	กิโลเมตร
- กิ่งอำเภอเนินสง่า	30	กิโลเมตร